

Anton Jež

Pot trpkih spominov

Via dolorosa

Skozi koncentracijska taborišča
Dachau – Überlingen – Allach

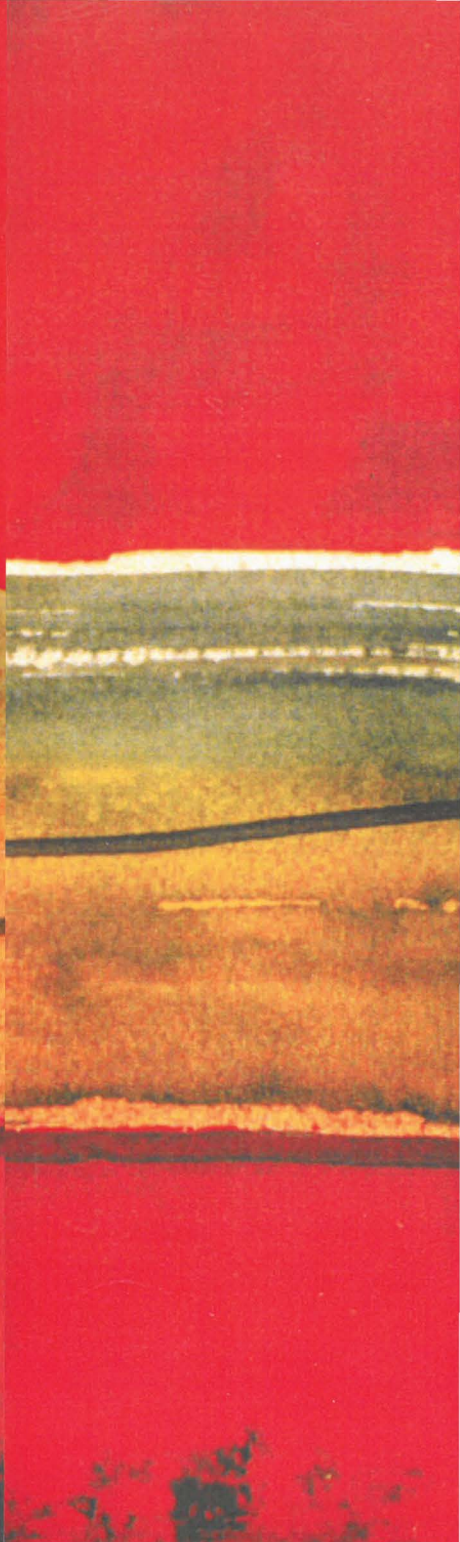
V brošurici *Pot trpkih spominov* sta predstavljena slovenski umetnik, arhitekt, profesor *Boris Kobe* in njegovo delo *Taboriščni tarok*. Pokojni umetnik je bil, tako kot tudi avtor brošurice, interniran v Dachau. Po končani karanteni sta bila odpeljana na prisilno delo v dahavsko zunanje taborišče KZ Überlingen/ (Aufkirch). Tam sta morala opravljati težaško delo ob vrtnanju in ob kopanju podzemnih rovov in proizvodnih dvoran. Dober teden pred koncem vojne je bilo taborišče izpraznjeno in požgano, jetnike pa so v vsej naglici umaknili v taborišče KZ Allach pri Münchnu. Dne 30. 04. 1945 so preživele osvobodili Američani.

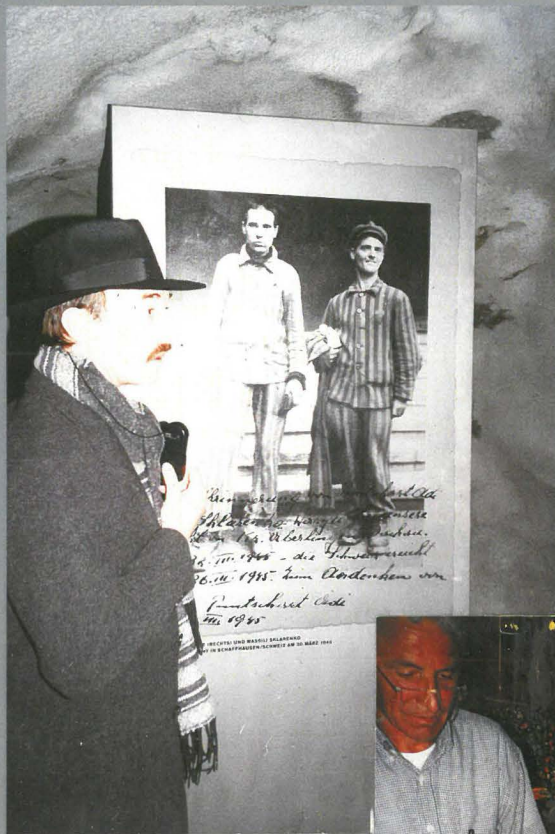
Boris Kobe je narisal svojo zgodbo, preživeto življenjsko taboriščno izkušnjo, v mesecu maju 1945, v času težko pričakovane vrnitve v domovino. Šele 56 let kasneje, ob pripravah na prvo razstavo njegovega dela *Taboriščni tarok* v Nemčiji, v kraju medvojnega dogajanja v mestu Überlingen, sem sotrpinovo narisano zgodbo tudi zapisal v obliki dnevnika oziroma opisa motivov s kart, ki sem jih razporedil v časovnem zaporedju dogodkov. Besedilo sem poimenoval:

Pot trpkih spominov skozi koncentracijska taborišča Dachau - Überlingen Allach.

Brošurica je nastajala postopoma, iz potrebe po širšem poznavanju umetnikovega dela. V njej spoznavamo avtorjevo slikovno izraznost, predvsem pa sporočilno vrednost njegovega dela. V VI. dopolnjeni izdaji sem med besedilo vstavil fotoreportažo *Dušana Ježa* o devetih mednarodnih razstavah *Spominskega taboriščnega taroka*. Vsem, ki so mi s soglasji in s prispevki pomagali pri nastajanju brošurice, najlepša hvala!

V Ljubljani, meseca septembra 2009
Anton Jež

Oswald Burger razlaga zgodovino nastanka in dogodke med gradnjo podzemnih rovdv in proizvodnih dvoran. Podzemna razstava s tedenskim strokovnim vodenjem po spominski poti deluje od jeseni leta 1996.

Überlingen, maj 2000
Foto: Dušan Jež

Überlingen, maj 2000
Foto: Dušan Jež

142841

J

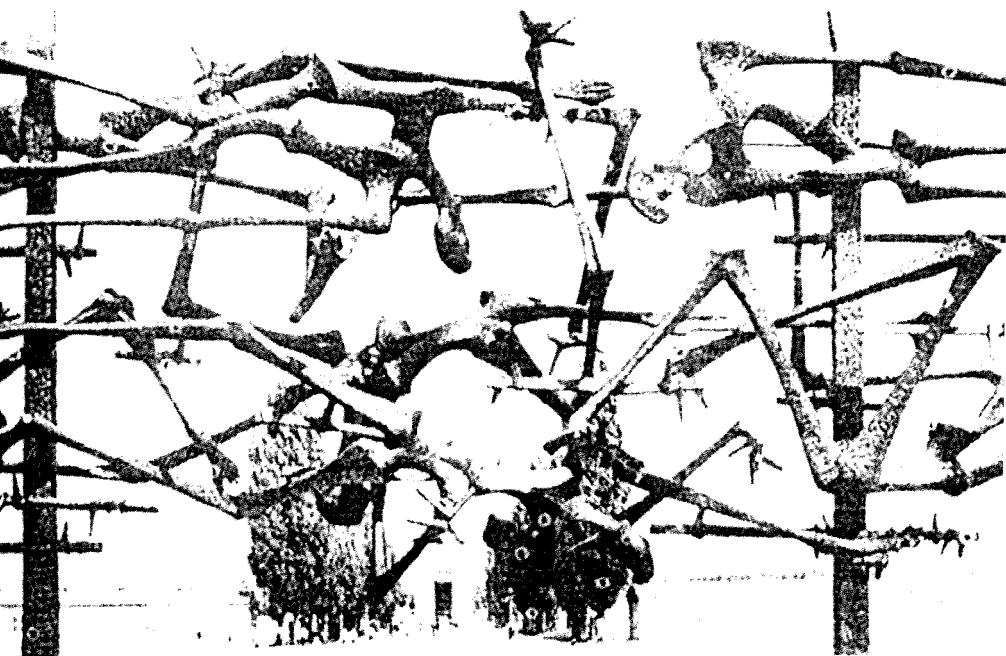
Boris Kobe
Taboriščni tarok

66836

J

Anton Jež
Pot trpkih spominov

Dušan Jež
Fotokronika

Nandor Glid, Spomenik v Dachau

Predstavljeno delo je:

- Informativna brošura/promocijski katalog na izvirno likovno témo: **B o r i s K o b e**, Taboriščni tarok, Allach 1945, Ljubljana 1995, z esejem dr. Iztoka Durjave, um. zgod.;

- z dodanim taboriščnim dnevnikom in z razmišljanji umetnikovega sojetnika o nastanku in o pomenu likovnega dela ter o projektu promocije slovenskega umetnika v tekstualnem prispevku: Anton Jež, Pot trpkih spominov, Ljubljana 2001;

- s fotovložki-fotokroniko Dušana Ježa s komentarji in s poročili o postavljenih razstavah fotoreprodukcij-povečav Taboriščnega taroka Borisa Kobeta;

- z ilustriranimi poročili o delovnih in o slavnostnih srečanjih slovenskih, nemških in italijanskih pobudnikov in sodelavcev pri ohranjanju zgodovinskega spomina na medvojne dogodke in na žrtve nacističnih koncentracijskih taborišč:

KL Dachau, KZ Überlingen/(Aufkirch) in KZ Allach.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

794.41
75(497.4):929Kobe B.
343.819.5(430)"1945"

JEŽ, Anton

Pot trpkih spominov - Via dolorosa : skozi koncentracijska taborišča Dachau - Überlingen - Allach / Anton Jež. - Ljubljana : samozal. D. Jež, 2010

251038720

Najprisrčneje se zahvaljujem dedičem po pokojnem profesorju, arhitektu B o r i s u K o b e t u, gospem hčerkam A l e n k i, M a r j a n i in K a t a r i n i ter gospodu sinu J u r i j u za prijazno dovoljenje za objavo očetovega umetniškega dela "Taboriščni tarok"!

Posebno zahvalo naj sprejmeta tudi organizaciji ZZB/SID-Slovenije ter MNZ-Slovenije in njuna sodelavca, realizatorja prvega ponatisa Spominskega taboriščnega taroka, gospoda Lado Pohar in dr. Iztok Durjava!

Iskrena hvala tudi vsem institucijam, organizacijam, posameznim sodelavcem, avtorjem zapisanih in grafičnih prispevkov in pokroviteljem, tako v Sloveniji kot v inozemstvu, ki so izvajali promocijske aktivnosti, predvsem pa vsem, ki so z dobrohotnim razumevanjem podprli razstave Taboriščnega taroka – Via dolorosa 2001 v inozemstvu kot tudi v Sloveniji!

Hvala tudi sinu Dušanu, zvestemu sodelavcu in spremljevalcu, za nasvete, za izvirne ideje, za oblikovanje ter za realizacijo razstav, za vsesplošno oskrbo ob prireditvah doma in v tujini, za tisoče prevoženih kilometrov in za množico fotografskih posnetkov!

Ljubljana, 2001 - 2009

Anton Jež

Spominsko obeležje v Überlingenu

(Exsner / Südkurier 13. 04. 1995)

Avtorji spomenika: kipar Werner Gürtner, umetni kovač
Manfred Rauch, kamnoseški mojster Andreas Hubbuch

"V SPOMIN NA JETNIKE KONCENTRACIJSKEGA
TABORIŠČA Ü B E R L I N G E N 1944 – 45.
NAJ TO ZNAMENJE PRISPEVA K NAŠI OSEBNI
POMIRITVI IN SPRAVI MED LJUDMI !"

(Napis na steli pod spomenikom na Kurt Hahn Strasse)

Brošurica *Via dolorosa*
nam predstavlja slikarja, arhitekta,
profesorja

BORIS-a KOBE-ta

in njegovo umetniško delo
Taboriščni tarok,

ter najavlja

R A Z S T A V O,

ki bo odprta letos 5. oktobra, v kraju
ÜBERLINGEN ob Bodenskem jezeru,
dežela Baden – Württemberg, BRD

Odprta bo do 26. oktobra
Ljubljana, april 2001

Prvo razstavo v Nemčiji v letu 2001 so pripravili:

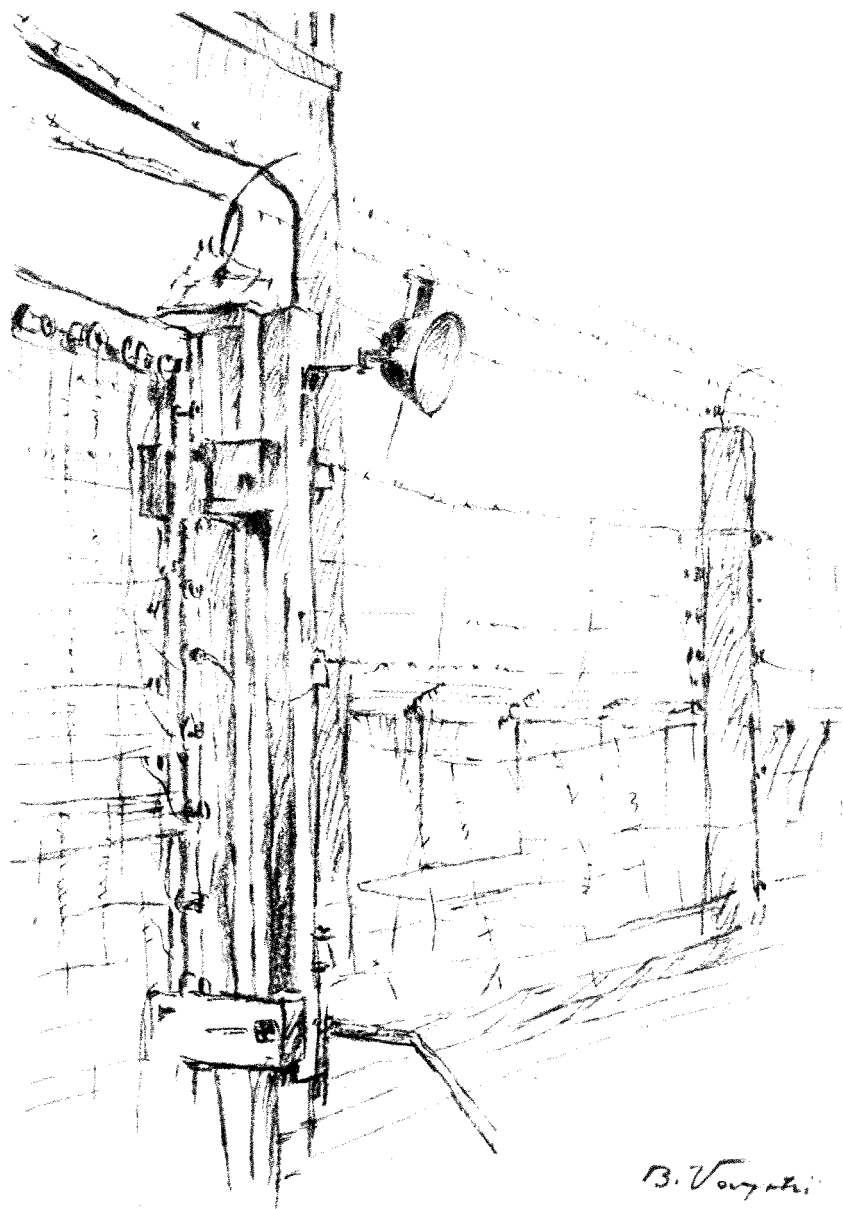
Avtorja zbirke eksponatov Dušan Jež in Anton Jež, v sodelovanju z dr. Iztokom Durjavo, kustosom Muzeja novejšje zgodovine Slovenije, Ljubljana; s prirediteljema iz Überlingena, z Dokumentationsstätte Goldbacher Stollen und KZ Aufkirch in Überlingen e.V. in z Galerijo Sparkasse Bodensee / Überlingen.

Sledile so ponovitve razstav:

2. leta 2002 Nemčija, PHS Weingarten
3. leta 2003 Italija, L'Ecomuseo al Colle del L y s
4. leta 2004 Slovenija, galerija Zorana Mušiča na gradu Dobrovo
5. leta 2004 Slovenija, muzej na gradu v Škofji Loki
6. leta 2005 Nemčija, S A / VHS, v Friedrichshafnu
7. leta 2005 Belgija/Espace Atrium – 2 floor Evropskega parlamenta v Bruslju
8. leta 2005, Nemčija, galerija Kundenhalle Volksbanke v Überlingenu
9. leta 2007, Nemčija, KZ Gedenkstätte v Dachau
10. ?.....?

Ažurirano: Ljubljana, 08. februarja 2009 - A. J.

Iz skicirke Bruna Vavpotiča: DACHAU – žična ograda, polnjena s tokom visoke napetosti – zatočišče obupancev

1. DEL

Boris Kobe

T a b o r i š č n i t a r o k

Zaporedje razvrstitve kart je skladno z zapisom:
Anton Jež, Pot trpkih spominov skozi koncentracijska taborišča Dachau-Überlingen-Allach.
(Glej 2. DEL)

Pri prvem "srečanju" s kartami, ko jih gledamo sistematično urejene po barvah, po vrednostih ali po zaporedju števil na tarokih, lahko kmalu ugotovimo, da imamo pred sabo slike mnogih, pomešanih situacij. Smiselno urejena zgodba, umetnikov kronološki sprehod skozi taborišča, kot jih je doživljal, pa se pokaže šele, če si karte razporedimo v "naštudiranem" zaporedju. Na primer, da si karte sledijo z rimskimi številkami: I – VI – VII – II – V – IV – III – XI – VIII – IX – X – XV – XII – XIX – XIII – XVIII – itd., kot se to lahko bere po vrsticah nanizanih kart v tej brošuri. V tako razporeditev kart oziroma prizorov nas pripelje študij najprej slečenih ali pa že oblečenih v "lagerske cape" ali kasneje v enotne jetniške zebraсте uniforme oblečenih skupin jetnikov. Če te tako oblečene skupine še naprej ogledujemo in ugotavljamo, kaj se z njimi dogaja, pa kmalu ugotovimo, da si nekateri prizori časovno sledijo, in to ne samo kot dva sekvenčna prizora na eni karti, ampak celo na več kartah. Na primer v tarokih VIII – IX – X, kjer ob prizorih delitve in uživanja hrane doživimo celo zgodbo: Dvignjena roka v ozadju vrste opozori štubaka - delilca hrane, da je na vrsti vrinjenec. Temu sledi udarec z zajemalko po nesrečniku, ki je hotel dobiti preko vrste dodatek - repete. Hudo prerivanje ob kotličku za hrano je izbruhnilo po izpraznitvi (glej tarok IX), ko je nekomu uspelo celo pikirati direktno v kotel in pri tem oblizati kotel v notranjosti. Na taroku X je še prizor barantanja s hrano za cigareto in na koncu pretep za "čik od čika". Tovrstna opazovanja nas, preživele jetnike, ki smo podobno kot umetnik doživljali taborišča, privedejo do zaključkov, da lahko razvozlamo posamezne dogodke in jih spletemo v zgodbo iz treh taborišč: Dachaua, Überlingena in Allacha. Zato Kobetove prizore dojemamo kot povsem avtentične situacije. Nič ponarejenega, stereotipnega ne najdemo v narisanih prizorih.

Avtor je fenomenalno zadel utrip tistih dogodkov, ki jih je izrisal s časovnim odmikom šele po osvoboditvi!

Prisluhnimo našemu sojetniku, očividcu Milanu Vidmarju, jetniku v KZ Allach, kako se je on prvič srečal s Kobetovim tarokom. To se je zgodilo v začetku meseca maja, leta 1945.

»Spominjam se nastajanja, risanja tarok kart v taborišču. Skupina jetnikov ob mizi je živahno razpravljala. Le o čem? Vsi tako nestrpnost čakamo novice iz matičnega taborišča Dachaua. Pristopim in se začudim. »»Ta je pa res lepa! Glej ga, glej! Igralne karte riše! Še tega nam je treba!«» Tako sem jih pokaral namesto pozdrava. Kako sem bil jezen na kvartopirce po planinskih kočah, ko so pozno v noč metali karte. »»Kvartopirce bo vzel hudič«» sem še dodal. Nič niso bili užaljeni. Radovedni pa so bili prav vsi, zato so me spraševali, ali se kaj spoznam na tarok. Pojasnil sem jim, da vem le to, da tarokisti kradejo spanec solidnim planincem, da so karte večje od običajnih, da imajo nekatere rimske številke, pa da včasih kdo napove pagat ultimo in da se sporečejo o nečem, čemur rečejo trula. Za to moje vsestransko znanje in razgledanost sem bil nagrajen s pohvalo.

Risar Boris pa je imel drugačne probleme. Zmanjkovalo mu je tuša in barv. Oboje bi se dalo organizirati iz tovarniškega skladišča oziroma iz konstrukcijskega biroja. Vendar, tovarna je bila ponovno zastražena in nam ni bil več omogočen vstop vanjo. Pa je vendarle našel rešitev! Zelo preprosto. Tušu in barvam je dodal malo vode, oboje je torej enostavno razredčil!«

Milan Vidmar, l.r.

Spomine je obujal nekdanji jetnik Nr. 62172, ki je bil na prisilnem delu v dahavski podružnici KZ Allach, Milan Vidmar, Cimpermanova 3. Ljubljana. Zapisano v Ljubljani, maja 2001, A. J.

Pripombi k pričevanju Milana Vidmarja na strani 9:

Dr. Marjana Kobe: "Kobetov sojetnik seveda takrat ni mogel vedeti kakšno humano sporočilo bodo nosile umetnikove tarok karte, in tudi tega ne, da jih bo Kobe oblikoval tako, da se z njimi ne bo dalo igrati."

Milan Vidmar pojasnjuje: "Moje karanje umetnika ob pripravah na risanje kart je bilo preuranjeno. Glede na začrtani format kart sem ocenil, da bodo nastale "šnops"- karte. Pogled na format me je zavedel, saj so tarok karte običajno natisnjene na večjem formatu. Nisem vedel, da je bil umetnik prisiljen, zaradi splošnega pomanjkanja, prilagoditi velikost kart razpoložljivi količini kvalitetnega risalnega papirja.

Namesto zamere in užaljenosti se je, ob splošnem zadovoljstvu nad umetnikovim ustvarjanjem in potem, ko nam je Boris razložil namero, da bo narisal tarok s prizori iz taborišč, razvila debata o značilnostih tarok kart."

Foto Verena Struckat

Überlingen 5.10.2001. Kobetovi originali, sicer hranjeni v Muzeju novejšje zgodovine Slovenije v Ljubljani, so bili razstavljeni v zaščitni vitrini galerije Sparkasse Bodensee.

**Slovenski umetnik,
arhitekt in slikar,
prof. Boris Kobe
(1905–1981)**

Rojen je bil v Ljubljani. Maturiral je na realki leta 1923. 1929 je na tehniški fakulteti Univerze v Ljubljani opravil diplomu za inženirja arhitekta. 1930–31 je študiral slikarstvo v Parizu. Po vrnitvi v domovino je bil nekaj časa v svobodnem poklicu, nato je postal učitelj risanja na oddelku za arhitekturo tehniške fakultete. 1938 so ga imenovali za mestnega inženirja-arhitekta v Ljubljani. Med okupacijo je sodeloval v Osvobodilni fronti. Februarja 1945 so ga internirali v Dachau, nato je bil še v taboriščih Überlingen in Allach. Tu je ustvaril zanimiv opus risb, med drugim tudi znani "Taboriščni tarok".

Po osvoboditvi je bil honorarni profesor za perspektivo in umetnostno oblikoslovje na Akademiji za upodabljačo umetnost v Ljubljani.

Med Leti 1946 in 1974 je poučeval prostoročno risanje, barvne in perspektivne študije na oddelku za arhitekturo FAGG v Ljubljani. Poleg arhitekturnih del se je Boris Kobe uveljavljal na področju filmske in gledališke scenografije ter knjižne ilustracije. Ukvarjal se je še s slikarstvom, grafiko in spomeniško arhitekturo.

dr. Iztok Durjava

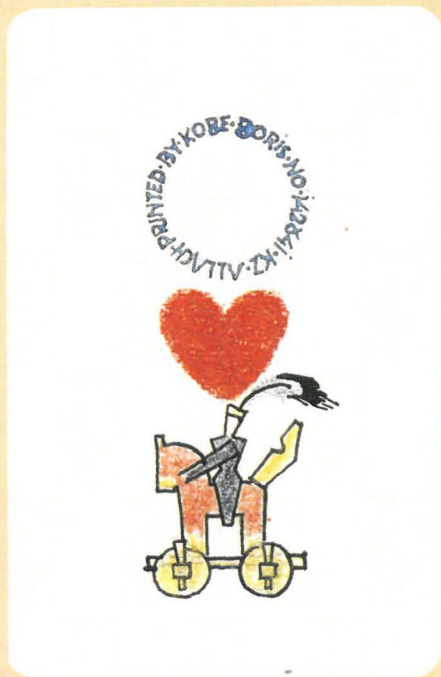
Portret jetnika
kolorirana risba, 298 x 210 mm
sign. d. sp.: 4. V. 45/K/ALLACH

Boris Kobe

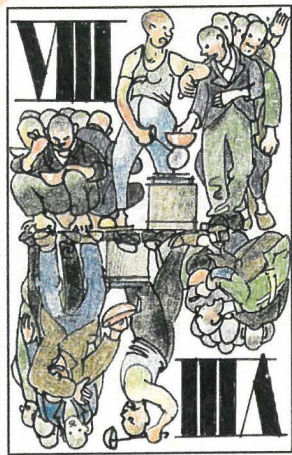
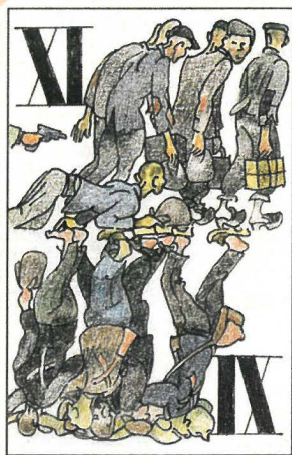
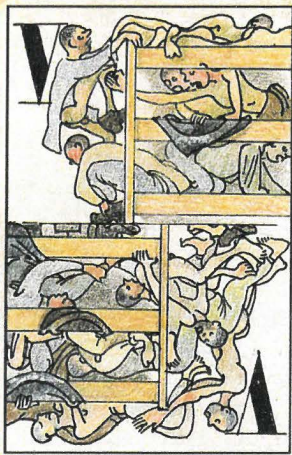
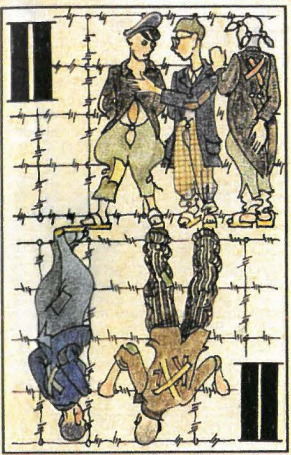
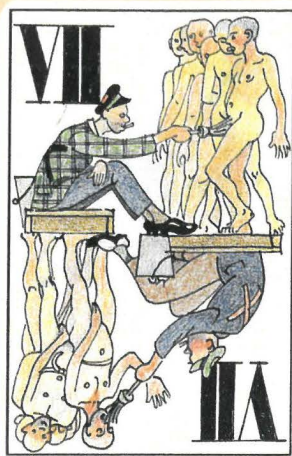
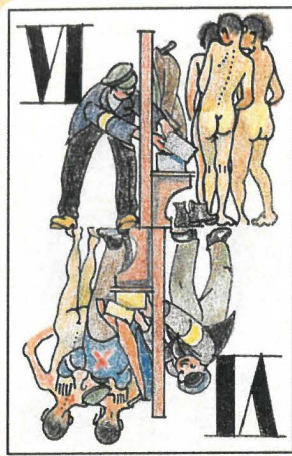
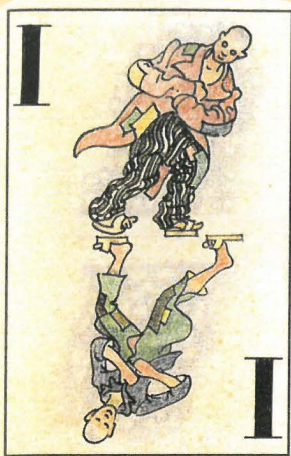
Taboriščni tarok

Spomini na KL Dachau, KZ Überlingen in KZ Allach

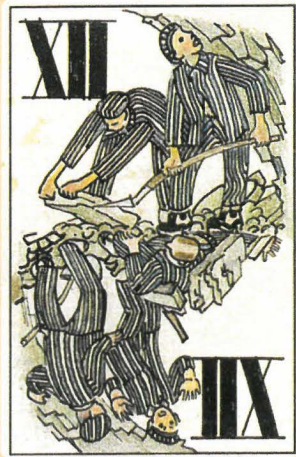
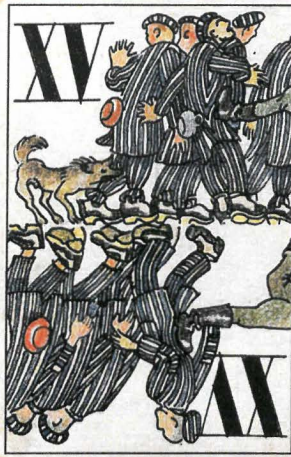
COPYRIGHT – Avtorske pravice so zakonsko zaščitene

Dachau 1944/45 >>>>

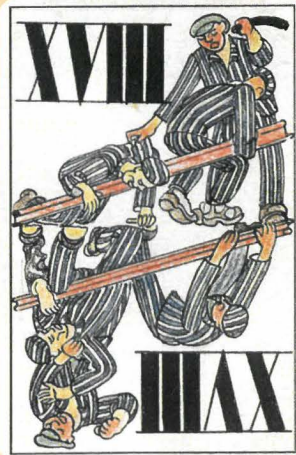
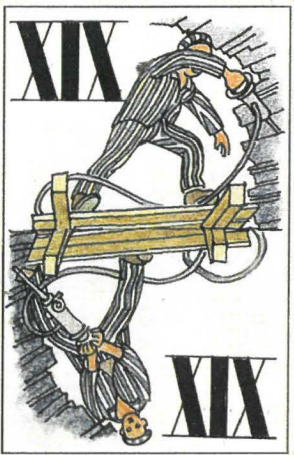

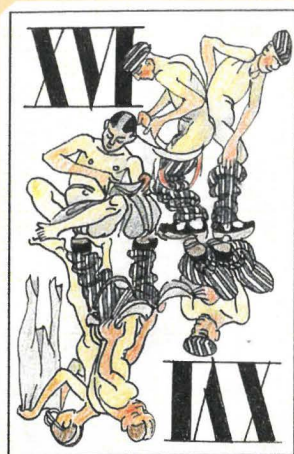
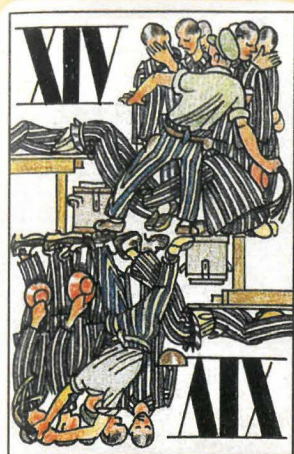
Dachau

1944/45

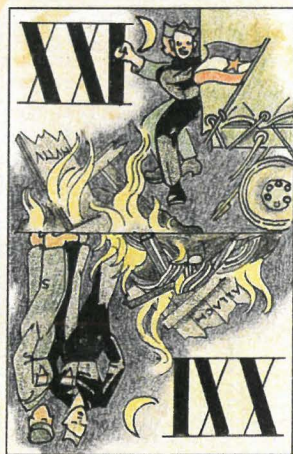
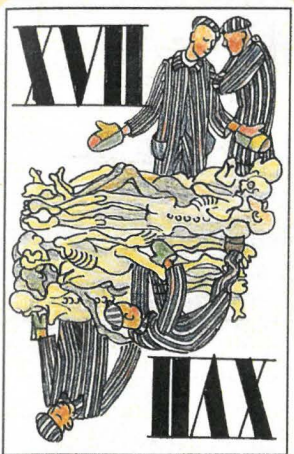
Überlingen
1944/45

Überlingen
 <<<< 1944/45

>>>> Allach 1945

>>>> Allach 1945

Taboriščni
 velikaši
 1944/45 >>>>

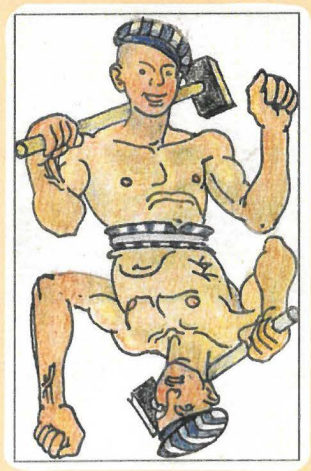

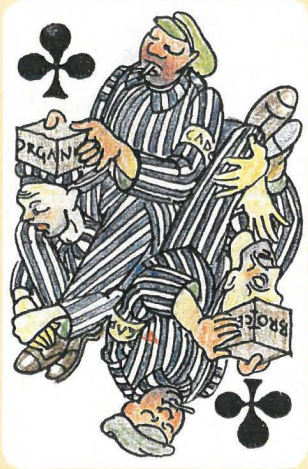
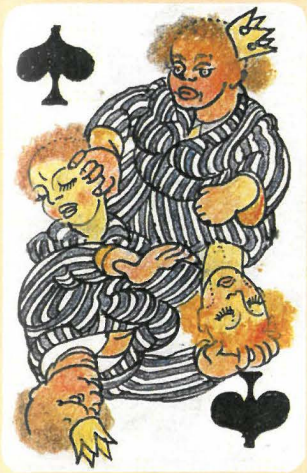
Srednji sloj
1944/45

Delovno ljudstvo
1944/45

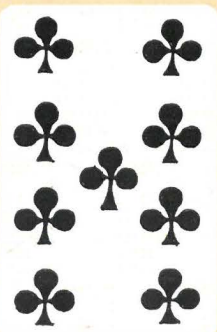
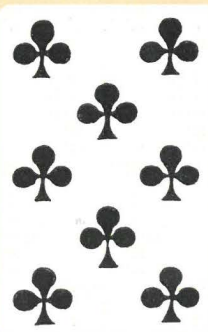
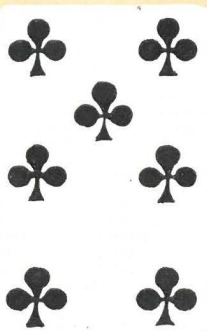
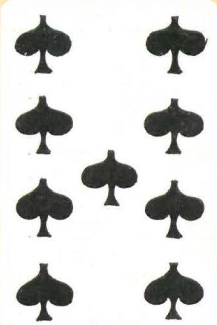
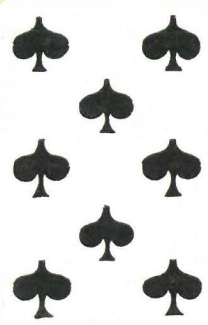
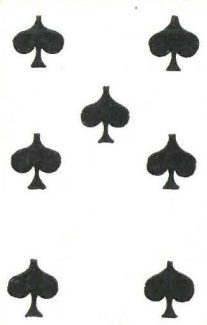
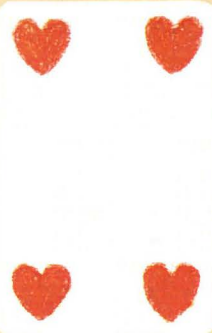
**Liberté
Égalité
Fraternité**
Allach
30. 04. 1945

Prispodobje taboriščne resničnosti

© 2012 BY KOBE BORŠNO
ALL RIGHTS RESERVED

Boris Kobe: Taboriščni tarok – Copyright !

TABORIŠČNI TAROK

prof. Borisa Kobeta
KZ Allach, No.142841

Dr. Iztok Durjava

Likovna ustvarjalnost spremlja zgodovino človeštva od njenih začetkov. Nastajala je v najbolj mračnih obdobjih in celo v človeku tako odtujenih okoljih, kot so bila nemška koncentracijska taborišča v času pred drugo svetovno vojno in med njo. Tako so tudi tu, sredi najhujšega poniževanja in uničevanja ljudi, nastajala pretresljiva likovna pričevanja. Ustvarili so jih internirani umetniki z različnih koncev sveta, med njimi so bili tudi Slovenci.

Zoran Mušič je v risbah s podobami zavrženih trupel izstradanih jetnikov in s kasnejšimi slikami, evokacijami taboriščnega genocida z opominjajočim naslovom »Nismo poslednji«, pretresel svetovno javnost.

Zanesljivo premalo znana naši javnosti je bila, po dimenziji sicer skromna, a po izpovedni moči pomembna umetnina, tako imenovani taboriščni tarok. Delo je v taborišču Allach v maju 1945. leta ustvaril arhitekt in slikar Boris Kobe.

Njegov tarok sestavljajo s tušem in z barvno kredo narisane karte, velike 6 x 9 cm. So del bogatega likovnega opusa umetnika, ki ga je medvojna pot vodila kar skozi tri koncentracijska taborišča.

Taboriščni tarok šteje 54 kart – risb, kolikor jih ima danes ta popularna igra z dolgo in z bogato zgodovino. Prepričani smo, da umetnik ni izdelal kart zato, da bi si s sojetniki krajšal čas pred odhodom iz taborišča. Kot bomo videli, so bili vzroki za nastanek taboriščnega taroka pomembnejši.

Boris Kobe je pri svojem taroku upošteval predpisano število kart in vrednostna razmerja med

njimi. Opustil pa je tradicionalno ikonografijo kart oziroma njenih podob in jo nadomestil s tisto, ki jo je imel pri roki. Tako je tradicionalne simbolne prizore in njihove akterje zamenjal z realističnimi podobami krute stvarnosti taboriščnega življenja. Nekaj podobnega je storil že pred vojno, ko je ikonografski motiv križevega pota izkoristil za vizualno pripoved o socialnih stiskah slovenskih ljudi (cikel akvarelov z naslovom »Križev pot slovenskega naroda«).

Taboriščni tarok potemtakem po svoje degradira pomen tradicionalnih kart, ki so kljub svoji spekulativni naravi svojevrstno ogledalo evropske humanistične misli. Misli, ki je dosegla v času druge svetovne vojne in še posebej v nacističnih »tovarnah smrti« svojo najnižjo raven.

Tarok je igra, namenjena človeku, če pa skušamo fenomen igre kot take razumeti v strašljivem kontekstu taborišča, potem je to lahko le kruta igra s človeškimi usodami in z življenji. In tudi to je verjetno eno izmed sporočil taboriščnega taroka.

Umetnik v podobah 22 tarokov razpreda zgodbe o življenju v taborišču, kot: prihod jetnikov, različne oblike njihove osebne »nege« - obiranje uši, razkuževanje, umivanje in hranjenje. V teh prizorih nastopajo le jetniki in razen ene izjeme, tragične smrti enega izmed njih, potekajo tudi nekoliko komični konflikti zgolj med jetniki in njihovimi nadrejenimi kolegi. To velja predvsem za prvi del taroka (I – XI), ki ima morda celo neko zvezo s tako imenovano sončno potjo tradicionalnega taroka. Kajti drugi del (XII – XXII), tako imenovana lunina pot, je dosti bolj krut, o čemer govore prizori nasilja nad jetniki in podobe njihovega nečloveškega garanja.

Trije najmočnejši taroki, ki sestavljajo igralcem znano trulo, torej škis (XXII), mond (XXI) in pagat (I), se od drugih kart razlikujejo tudi po vsebinski vrednosti:

tako je škis upodobljen kot orjak s kladivom v roki, ki bo v pravem trenutku odločno obračunal s krvniki; na mondu je upodobitev osvoboditve taborišča in srečni odhod internirancev v domovino; na pagatu se srečamo z mladeničem, ki si slači jetniško obleko in jo bo zdaj zamenjal s sicer razcapanim civilnim oblačilom. Tega pagata bo očitno težko ujeti.

V drugem delu kart so vsem dobro znani kralji, kraljice, kavali in fanti pod znaki rdečih kar in src ter črnih pikov in križev. Umetnik v tem primeru niti ni preveč spreminjal običajnih kart, le da so njegovi kralji in kraljice, kavali in fanti upodobljeni kot jetniki. Na ta način je Kobe opozoril na razslojenost taboriščnega življenja in jo še karikiriral s podobami zavaljenih taboriščnih »kraljev« ter zlobnih in oholih taboriščnih »kraljic«. Tu so seveda še kavali v podobah osovraženi taboriščnih kapojev. Kavali so na kartah, ki jih poznamo konjeniki, na podobah Kobetovega taboriščnega taroka pa so zajahali kar kolege, sojetnike. Prav na dnu te, žal kruto resnične taboriščne hierarhije so fanti, označeni s simboli svojih mučnih in ponižujočih opravil.

Če torej gledamo Kobetov taboriščni tarok kot celoto, potem lahko ugotovimo, da je pred nami vizualni presek taboriščnega življenja v njegovih tragičnih in v ponižujočih sekvencah, ki jim je umetnik dodal še kanček izjemno trpkega humorja. Hkrati je to vizualna kronika človeškega somraka, ki ga je uresničevala in uresničila nacistična pošast, za katero je bil človek zgolj in samo številka.

Samo številka je bil tedaj tudi slovenski umetnik, arhitekt in slikar Boris Kobe. Zato je na srčevem asu, ki je, če karte pravilno zložimo, čisto na začetku, zapisal:

-PRINTED-BY-KOBE-BORIS-NO-142841-KZ-ALLACH-

Ljubljana, 1995

Predstavitve in razstave Taboriščnega taroka profesorja, arhitekta Borisa Kobeta (*1905 – † 1981)

I.) Obdobje 1960–2006. Predstavitve Kobetovih originalov (6x9 cm) in ponatisnjenih igralnih kart (Piatnik/Wien) na skupinskih tematskih razstavah del slovenskih taboriščnih umetnikov ali na avtorjevih samostojnih predstavitvah in razstavah.

Okupatorjevi zapori in taborišča, Muzej narodne osvoboditve pri Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja, Ljubljana 1960-61.

Risbe, slike in spomeniki, od 1930 do 1980, Lamutov likovni salon Kostanjevica na Krki, 1980.

Dachauske risbe, Muzej ljudske revolucije Slovenije, Lj. 1985.

Predstavitev Kobetovega Taboriščnega taroka, Lado Pohar, Holocaust Museum, Washington, ZDA, februar/marec 1995.

Predstavitev Kobetovega Taboriščnega taroka, Lado Pohar, Pentagon, Vojni muzej, Washington, ZDA, marec 1995.

Predstavitev Kobetovega Taboriščnega taroka kot dela umetniške instalacije, Janez Jordan, dr. Iztok Durjava, Muzejski salon–semenj, Venezia, Italija, april 1996.

Predstavitev Kobetovega Taboriščnega taroka, Lado Pohar, dr. Dušan Biber, Matic Žganjar, Octave Chanute Aerospace Museum Fondation, Rantoul, Illinois, ZDA, 1996.

Predstavitev Kobetovega Taboriščnega taroka kot del umetniške inštalacije Janez Jordan, dr. Iztok Durjava, Mednarodna konferenca o holokaustu, Stockholm/The Stockholm International Forum on the Holokaust, 26.–28. jan. 2000.

Ob 100-letnici rojstva Borisa Kobeta 1905 – 2005, velika retrospektivna razstava umetnikovega opusa, vključno z njegovim originalnim Taboriščnim tarokom, Cankarjev dom, 13.12. 2005 – 8. 2. 2006, Ljubljana.

Sestavil: Anton Jež
Ljubljana, 8. 2. 2009

Načrti lokacij in taborišča KZ Überlingen/(Aufkirch) ter delovišča Goldbacher Stollen

Lageplan

projiziert auf die Straßenführung 2002

von Siegfried Kuebler nach eigenen Erinnerungen aufgezeichnet

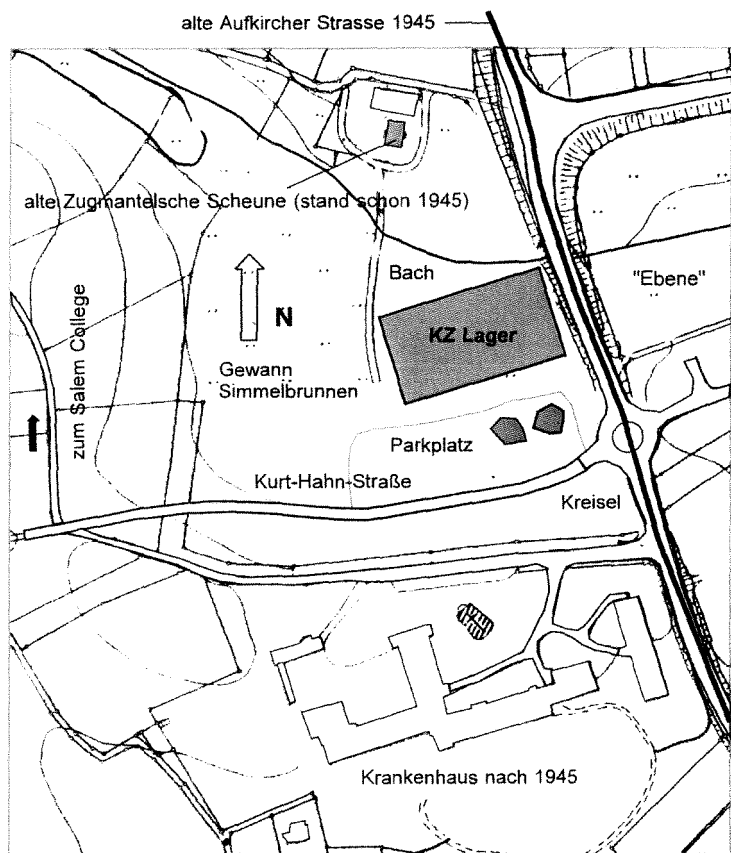
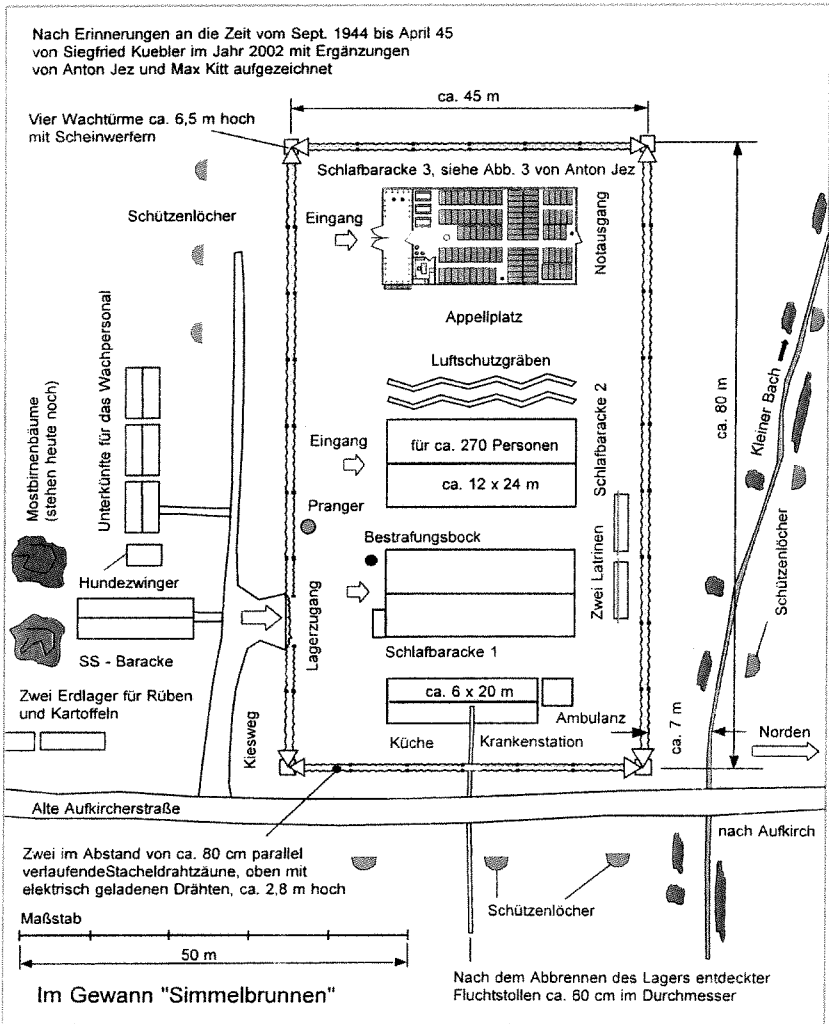

Abb. 2

Koncentracijsko taborišče KZ Überlingen/(Aufkirch),
delovno taborišče KL D a c h a u a ob Bodenskem
jezeru. L O K A C I J A ob Aufkircher Strasse/ Üb.

Konzentrationslager Überlingen

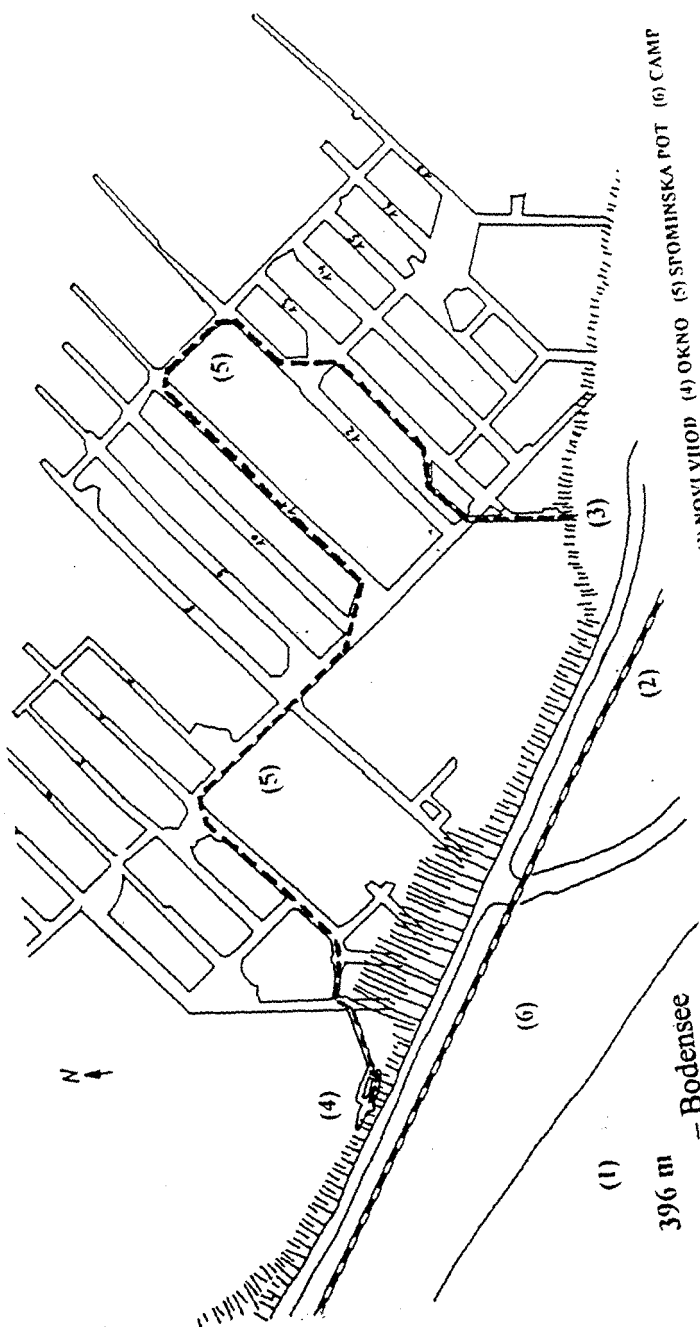

Überlingen, den 10. Oktober 2002

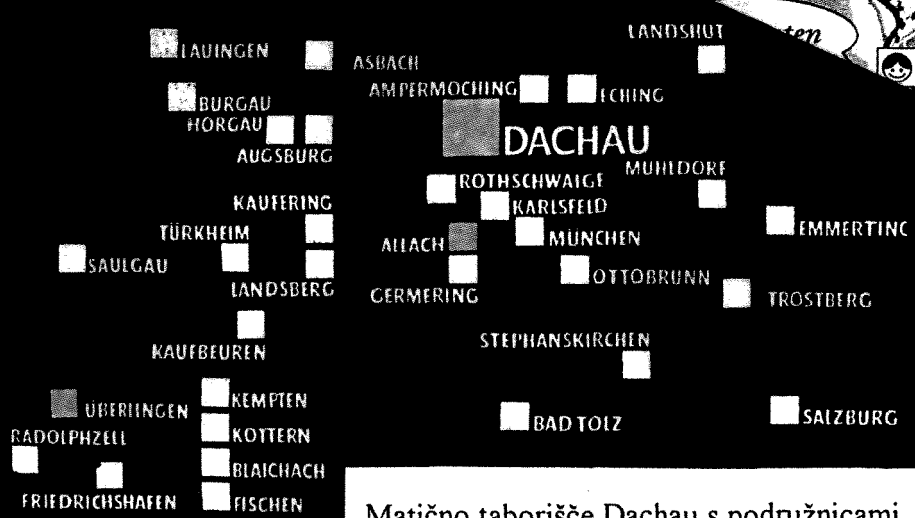
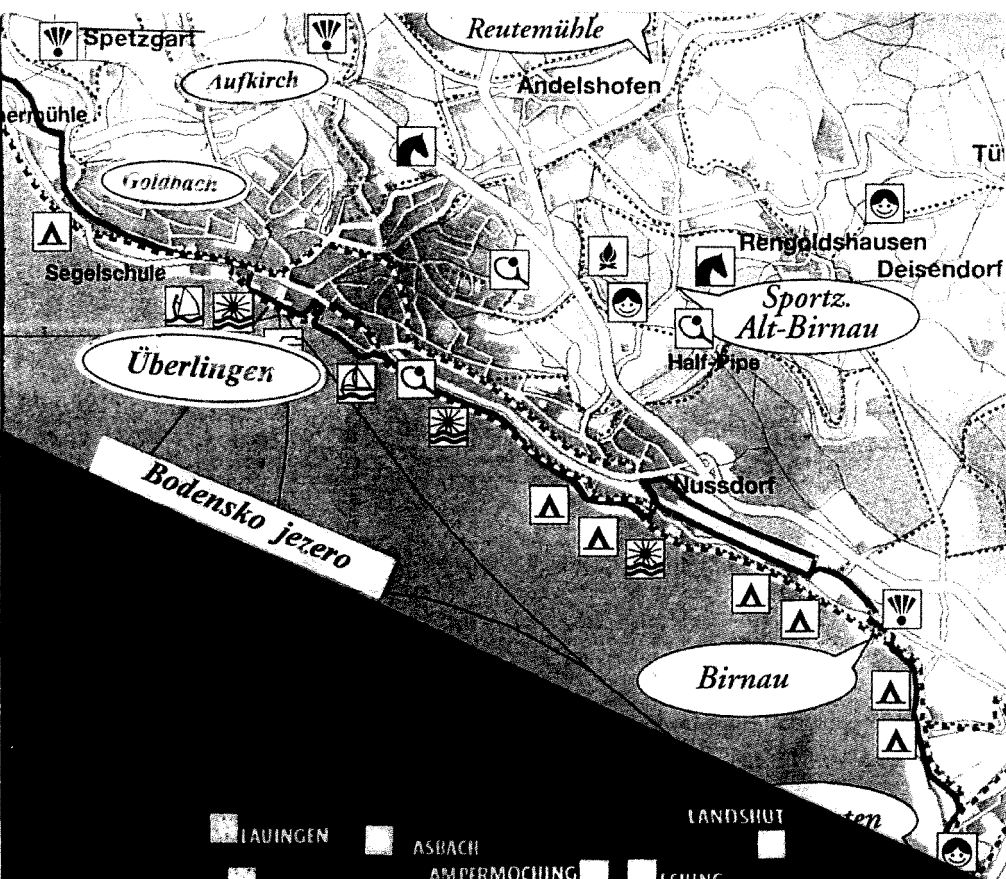
Siegfried Kuebler

Abb. 1

Koncentracijsko taborišče KZ Überlingen/(Aufkirch), delovno taborišče KL Dachau a ob Bodenskem jezeru. SITUACIJA – Tloris ureditve taborišča.

396 m - Bodensee
 (1) JEZERO (2) KOLODVOR (3) NOVI VUHOD (4) OKNO (5) STOMINSKA POT (6) CAMP
 GOLDBACHER STOLLEN

Matično taborišče Dachau s podružnicami

■ NEUSTIFT

Projekt: ...
 ...
 ...

Stiki bivših slovenskih internirancev v KZ Überlingen/(Aufkirch) z nemško mirovno iniciativo, z združenji za mir in za razumevanje med ljudmi in med narodi. Fotokronika 1.del, do leta 2000.

V kompletu osmih razglednic "Die Mahnwache" (Straža v opomin), ki je nastal po vandalskem dejanju neonacistov v oktobru 1992 na pokopališču internirancev v kraju Birnau in ob akciji lokalne "mirovne iniciative" za obnovo pokopališča, je naveden na hrbtini strani priložnostnih razglednic seznam vseh lokalnih "faktorjev", ki so podprli in izvedli obnovo pokopališča. (Glej kopijo spodaj in na str. 28).

„Die Mahnwache“ auf dem KZ-Friedhof Birnau, am 9. November 1992

hielten: Betriebsräte der Firma Klöber, Überlingen

Schulen: Gymnasium Überlingen
Schloß Salem/Spetzgart
Jugendtreff Uhlidir.gen

SPD-Ortsverein Überlingen
SPD-Ortsverein Friedrichshafen
DCB-Gewerkschaftsbund Friedrichshafen
IGM-Gewerkschaft Metall Friedrichshafen
VVN u. BdA-Ravensburg und Friedrichshafen
Vereinigung der Verfolgten des Naziregimes
BUND der Antifaschisten
und viele betroffene Mitbürger/-innen

„Die Mahnung“

- ① In Memoriam
- ② Was wollen diese Leute von den Toten?
- ③ Die Mahnung bleibt uns allezeit
- ④ In der Hoffnung durchbricht ...
- ⑤ Botschaft dieser Jugend, Hoffnung
- ⑥ Liebe, Wärme, Licht
- ⑦ Gedenken in Stille
- ⑧ Friedvolle Ruhe soll wieder sein

– keine
Handelsware –
zweckgebundene
Kartenspende

„Wiederaufbau KZ-Friedhof Birnau“ + „VVN-Ver. d. Verf. d. Naziregimes“
Sparkasse Überlingen (BLZ 69051830) Kto.-Nr. 1 002 450
Kennwort: Photo-Serie „Die Mahnung“.

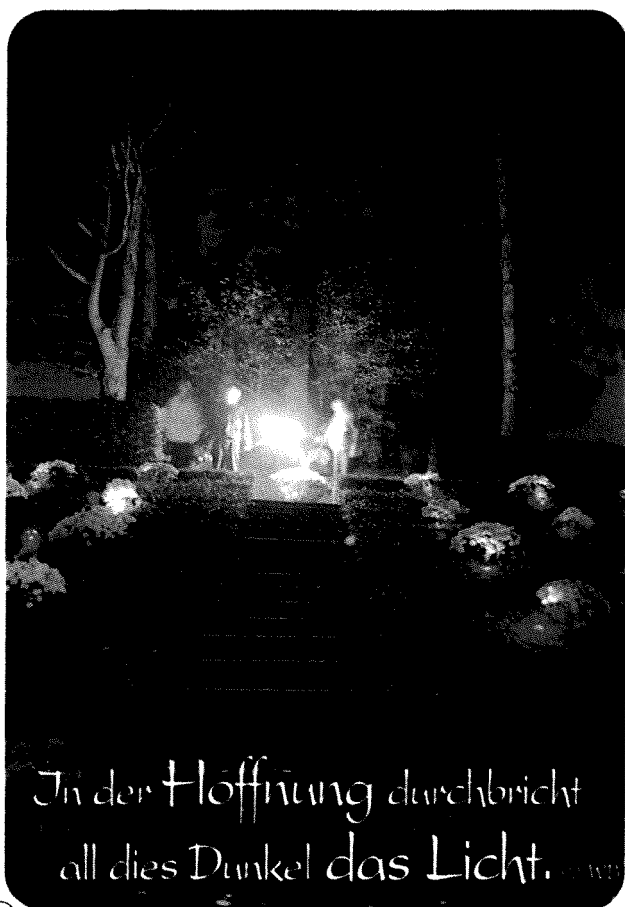
Unter Aufsicht v. Bürgerm. Überlingen, R. Ebersbach und Hr.Oswald Burger, VVN

Photo-Serie (A) aus dem Zyklus „Die Mahnung“, fotografiert von Winfried Böhm
Copyright © Printed in Germany, Nachdruck verboten.

Sprednja stran razglednice s posvetilom. Zapisano je bilo ob 50-letnici osvoboditve KL Dachaua in konca II. svetovne vojne **"z upanjem, da bo luč premagala vso to temô."**

Überlingen, Birnau 1995

Foto: Winfried Böhm ©

④

Srečanja mirovnikov, Überlingen 1995 - 2000

Fotokronika 1. del..... *Fotografija: Dušan Jež
Komentarji: Anton Jež

Opomba*: Vsi posnetki brez navedbe avtorja so iz arhiva Dušana Ježa

Slika zgoraj: Überlingen, 12. – 14. maj 1995. Pet od preživelih slovenskih internirancev se je ob 50-letnici konca druge svetovne vojne udeležilo žalnih slovesnosti v Überlingenu in na Birnauu. Po prireditvi smo navezali intenzivne delovne stike z lokalnimi organizacijami in s posamezniki. Na sliki z leve proti desni stojijo: Stane Smrajc, brata dr. Gvido Fajdiga in starejši brat Danilo Fajdiga, Miran Ribnikar in Anton Jež. Dr. Gvido Fajdiga je vodil delegacijo, sicer pa je tudi ves povojni čas, dokler ni resno zbolel (1998–2001), imel stike z dr. Ivanom Matijašičem, hrvaškim zdravnikom, Istranom, dahavcem, ki je zdravil naše jetnike v KZ Lazarettu v Saulgauu. Z Matijašičevo pomočjo pa je Gvido Fajdiga korespondiral tudi z dr. Lili Waltherjevo ter z Oswaldom Burgerjem iz Überlingena in s tamkajšnjo mestno oblastjo.

Slika zgoraj, levo: Überlingen 13.05.1995. Pogled na skalni masiv v Goldbachu, kjer je potekala spominska svečanost na žrtve iz taborišča KZ Überlingen / (Aufkirch), ki so vrtale podzemne tunele za podzemno vojno industrijo 3. rajha in pri tem delu omagale zaradi izstradanosti in delovnih naporov ter nezgod.

Levo, ob križu, ovitem z bodečo žico, je vidna odprtina za dovod zraka v kompresorski prostor, skrajno desno pa je italijanska delegacija postavila spominsko ploščo. Tudi slovenska delegacija je položila venec. Ves čas je močno deževalo. Zato smo nagovore organizatorjev in delegatov poslušali v eni od izdolbenih proizvodnih dvoran podzemlja. Vstop v podzemlje je omogočen skozi na novo izvrtani dostopni tunel (glej na strani 25 situacijo Goldbacher Stollen, točka (3) – novi vhod).

Slika levo, spodaj: Überlingen 13.05.1995. Druženje po slovesnostih v Goldbachu. Glede na deževno vreme so gostitelji, predsednik združenja "mirovnikov" Oswald Burger in člana dr. Anna Grete Leutz ter Ekkehart Günther, povabili že malce utrujeno, pa tudi od dežja namočeno slovensko delegacijo petih bivših jetnikov, skupaj s soprogo in s hčerko sojetnika Ribnikarja, v prijeten lokal ob jezeru. Za "ogrevanje" je poskrbel Oswald Burger, ki nam je natočil čašico ruske vodke, ki mu jo je na nedavnem obisku v Ivankovičih pri Kijevu ob slovesu poklonil naš bivši ruski kamerad Vassili Sklarenko, tisti Vassili, ki mu je skupaj z Adamom Puntschartom (Koroščem) uspelo pobegniti v Švico.

Slika desno: Na večrajšnji postavitvi plošče italijanskim žrtvam so bili navzoči tudi (z leve strani): Anton Jež, Oberbürgermeister/Üb. Klaus Patzel, Alois Thoma (VVN/BdA), pred njim naš pokojni prijatelj, sotripin, Italijan Beppe Berruto, Vicepresidente del A.N.E.D. Orbassano / Torino - I.

Slika levo, zgoraj: Birnau 14.05.1995. Polaganje vencev v spomin na tajno zagrebene in kasneje prekopane žrtve na KZ pokopališču ter na ostale žrtve iz KZ Überlingen/(Aufkirch): na umrle jetnike, ki so jih nacisti upepeljevali v Lindauu in Konstanzu, na jetnike, ki so umirali tudi v drugih taboriščih, v KZ Lazarettu Saulgauu, v KL Dachauu, v KZ Allachu in na brez evidence zagrebene umrle na nepoznanih grobiščih zunaj rajona Bodensee. Na častni straži stoje trije italijanski gostje. Sprednji v sredini slike, s cebrasto trikotno ovratno ruto, je italijanski kamerad Beppe Berruto, moj iskreni prijatelj. Ob podaritvi kompleta kart Spominskega taboriščnega taroka Borisa Kobeta je bil izredno vzhičen. Svoje dahavske pesmi-spomine, Vita da Lager-Considerazioni di Beppe Berruto, mi je poklonil na zadnjem srečanju na Colle del Lys leta 2003. Neverjetno s kakšnim občudovanjem je sprejel Kobetovo sporočilo. Mene je fasciniralo njegovo popolno razumevanje motivov. Nobenih pojasnil ni potreboval. Morda zato, ker mi je omenil, da je na poti v KZ Doro (-Mittelbau/Nordhausen) njihov transport v oktobru 1944 dva dni "počival" v Überlingenu. Zato je poznal razmere, v kakršnih smo pričeli z vrtanjem rogov v Goldbachu.

Slika levo, spodaj: Srečanje dela slovenske delegacije in gospe dr. Metke Grasselli, soproge generalnega konzula Republike Slovenije v Münchnu Andreja Grassellija, z dr.h.c. Maxom Mannheimerjem, članom CID (= Comité International de Dachau/Brüssel) ter predsednikom Lagergemeinschaft Dachau für Deutschland.

Slika levo: Rovi v Goldbachu - Goldbacher Stollen, v skupni dolžini več kot 3,5 km, različnih profilov, tudi do največjih dimenzij, to je širokih in visokih proizvodnih dvoran. Na sliki je skupina obiskovalcev na 2-urnem sprehodu po poti, ki je obeležena z razstavnimi panoji.

Slika zgoraj: Rovi v Goldbachu. Moj prizadeveni sodelavec in spremljevalec, sin Dušan, ki mi je s svojimi vozniskimi in s fotografskimi uslugami omogočal obiskovanje vsakoletnih komemoracij in delovnih srečanj s člani združenja Dokumentationsstätte Goldbacher Stollen und KZ Aufkirch in Überlingen, me spremlja skozi podzemni labirint s fotografsko kamero.

Slika levo, spodaj: Rovi v Goldbachu – Goldbacher Stollen. Vodič, predsednik združenja Dokumentationsstätte Goldbacher Stollen und KZ Aufkirch in Überlingen Oswald Burger, razlaga zgodovinske dogodke in razmere, v katerih so priporniki, novodobni sužnji tretjega rajha, gradili te ogromne podzemne proizvodne prostore za več ključnih tovarn orožja: za letala in za rakete V1 in V2, za vozilagoseničarje, za radarske naprave i.t.d.

Vsakoletne spominske žalne prireditve na KZ pokopališču v kraju Birnau

Slika levo, zgoraj: Vsakoletnih žalnih slovesnosti na pokopališču umrlih v koncentracijskem taborišču Überlingen/(Aufkirch), med vojno tajno zagrebenih v bližnjem gozdu, po osvoboditvi pa slovesno prekopanih po nalogu Francoskega zasedbenega zavezniškega poveljstva na lokaciji Birnau, v malem romarskem zaselku v smeri proti Friedrichshafnu, se redno udeležuje tudi slovenska delegacija.

Na sliki sojetnika Leon Bernetič in Anton Jež polagata venec SID za Slovenijo (= Skupnost internirancev Dachaua za Slovenijo), skupaj z italijanskimi organizacijami in z udeleženci iz Italije ter z nemškimi lokalnimi organizatorji manifestacije, ob številni soudeležbi krajanov, predstavnikov oblasti in krajevnih organizacij.

Slika levo, spodaj: Birnau, pokopališče naših umrlih tovarišev-kameradov po rekonstrukciji. Tu je pokopana le približno tretjina, to je 97 žrtev taborišča KZ Überlingen/ (Aufkirch). Naslednje žrtve so bile odpeljane na upepelitev ali so bile zagrebene brez evidentiranja, zato se njihovega dokončnega točnega števila ne more več ugotoviti. Slovenska delegacija z vencem SID se vsako leto udeležuje žalnih slovesnosti, ki jih prirejajo organizacije:

VVN/BdA-Ravensburg / Oberschwaben

IG Metall-Friedrichshafen

DGB Baden / Württemberg

ANED-Orbassano, To/Italia

Comitato della Resistenza Colle del Lys iz Rivolija, To/ Italia

Dokumentationsstätte Goldbacher Stollen und KZ Aufkirch
in Überlingen

s soudeležbo številnih domačinov in gostov iz tujine.

Evropa brez meja - Združenje entuziastov v akciji za posredovanje zgodovinskih dejstev

Slika levo, zgoraj: Ü b e r l i n g e n, Holocaust day 27. 01. 1997. Delovno srečanje članov Združenja/Üb*. z gostoma, z bivšima dahavcema iz Slovenije, s Stanetom Strnadom in z Antonom Ježem, na predvečer otvoritve Spominske poti z razstavnimi panoji v rovih Goldbacha.

Opomba*: Združenje Dokumentationsstätte Goldbacher Stollen und KZ Aufkirch in Überlingen e.V, je bilo ustanovljeno 22. 04. 1996. V besedilih so uporabljeni tudi okrajšani nazivi : Združenje, Združenje iz Überlingena, Združenje/Üb.

Slika levo, spodaj: Überlingen, maj 2000. Po polaganju vencev na pokopališču internirancev v Birnauu sta Dušan Jež in Ulrich Kleiner (na sliki desno), po zasluženem prigrizku in po kozarčku Leonovega (Bernetičevega) refoška, predlagala postavitev razstave s fotografskimi povečavami taboriščnega taroka Borisa Kobeta. Rojena je bila ideja za promocijsko delovanje, kot je nakazano v tej brošurici v poglavju Pot trpkih spominov.

Sodelovanje slovenske in nemške skupine entuziastov je bilo zgledno in uspešno. V dokaz je v 2. DELU - A. J. / Pot trpkih spominov opisano in s fotokroniko Dušana Ježa ponazorjeno sodelovanje različnih že omenjenih združenj na projektu promocije umetniškega dela Borisa Kobeta -Taboriščni tarok, z doslej že postavljenimi razstavami fotoreprodukcij-povečav originalov Kobetovih kart, pod delovnim podnaslovom VIA DOLOROSA 2001.

Pobude za postavitev razstav so dali in jih z delnim sofinanciranjem materialnih stroškov in storitev ter transportnih stroškov stroškov omogočili: **v Nemčiji** Združenje Dokumentationsstätte Goldbacher Stollen und KZ Aufkirch, Sparkasse Bodensee ter Volksbank v Überlingenu, PHS v Weingartnu, SA/VHS v Friedrichshafnu in KZ Gedenkstätte v Dachauu; **v Italiji** Comitato Colle del Lys/To z IG Metallom iz Friedrichshafna in z VVN/BdA iz Ravensburga; **v Sloveniji** Mestni muzej iz Nove Gorice-Kromberka in muzej v Škofji Loki; **v Belgiji** ZZB/SID-Slovenije in ALDE iz Ljubljane in ALDE iz Bruslja. Organizacijske in avtorske storitve so akterji načeloma prispevali za razstave brezplačno.

Kasnejše, leta 2007 podeljeno državno odlikovanje ustanovitelju Združenja v Überlingenu, predsedniku Oswaldu Burgerju (glej na strani 43), je bilo obenem tudi posredno priznanje vsem sodelujočim na uspešno izvedenih projektih Združenja / Üb.

Slika levo, zgoraj: V programih žalnih slovesnosti na bližnjem KZ pokopališču bivših internirancev iz KZ taborišča v Überlingenu / (Aufkirch) v kraju Birnau nastopajo poleg inozemskih gostov predvsem organizatorji proslav. Na dnevnem redu so politično angažirani, z aktualno dnevno tematiko začinjeni govori, ki jih ublažijo - pacificirajo muzikalni nastopi in petje jetniške himne "Die Moorsoldaten..." - "Mi smo vojaki močvirja..."

Na sliki: D o r i s F u c h s, simpatična pripadnica organizacije VVN/BdA-Ravensburg/Oberschwaben (= Pregarjani od nacizma / Zveza antifašistov), zavzeto obravnava aktualno temo. Za njo pa kordon vodstva organizacije, živi zid samih zrelih, prekaljenih aktivistov, pooseblja trdnost, vztrajnost in odločnost borcev za človekove pravice.

Dva predsednika: Enzo Savarino, IG Metall/Friedrichshafen (v sredini) in Josef Kaiser, VVN/BdA Ravensburg/Oberschwaben (levo) ter A. J. (desno) na komemoraciji v Birnauu.

Slika levo, spodaj: Organizator Enzo Savarino napoveduje nastop italijanskega gosta , predstavnika – govornika A.N.E.D. iz občine Orbassano, blizu Torina. (A.N.E.D.= sekcija Nacionalnega združenja bivših deportirancev iz Orbassana/To, Italija)

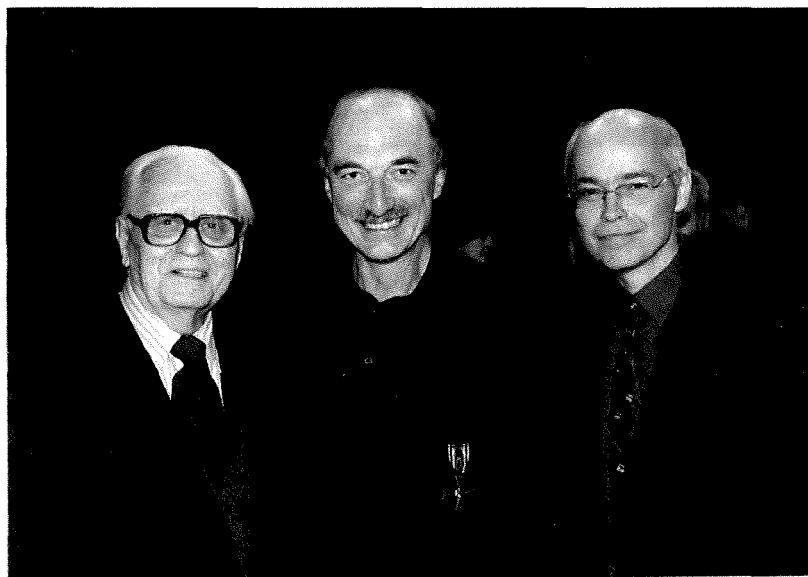
Z dosedanjimi navedbami in s slikovnim materialom je bilo v 1. DELU predstavljeno izvirno, avtentično delo Borisa Kobeta, Taboriščni tarok, kot izhodišče informacij in razmišljanj o dogajanju v konkretnem, vojnem okolju in času. Dodani so bili tudi podatki in opis vzrokov za razumevanje okoliščin nastanka umetnikove stvaritve. Opisano in ilustrirano je posledično delovanje in posredovanje mirovnikov za odpravo medvojnih nasprotij in sovražnosti, za dokončno umiritev mednarodnih odnosov, za spravo z žrtvami agresije.

Kot bistvo pozitivnega delovanja je torej prikazano aktivno sodelovanje nekoč sprtih strani pri odkrivanju avtentičnih dejstev in posledic nehumanih ravnanj v vojnem času. V mirovno iniciativo je bilo vloženo mnogo idej, delovnih nalog, prizadevanj in konkretnih aktivnosti širokega kroga demokratično usmerjenih starejših in mlajših generacij. Mednje lahko v prvi vrsti prištejemo ozaveščene pobudnike iz vrst lokalnih učiteljev in profesorjev in njihov vpliv na mlajše, šolske generacije, ki jim naj bi bila omogočena humana demokratična vzgoja za doseg zaželenega cilja, to je dozorelega mirnega in ustvarjalnega sožitja evropskih narodov v Evropski skupnosti.

Glede na realizirane, uspešno zaključene dejavnosti mirovnih aktivistov – entuziastov s področja Bodenskega jezera, ki so uspeli mobilizirati širok krog sodelavcev vseh starosti, stanovskih profilov in mednarodnih skupin, je vzbujeno upanje v možnost mirnega sožitja na osnovi medsebojnega zaupanja. Potrebno je le vztrajati na načrtani poti in uporabiti vsak segment slabih izkušenj in dejanj iz preteklosti za odklanjanje napak v prihodnosti ter za utrjevanje pozitivnih premikov sedanosti.

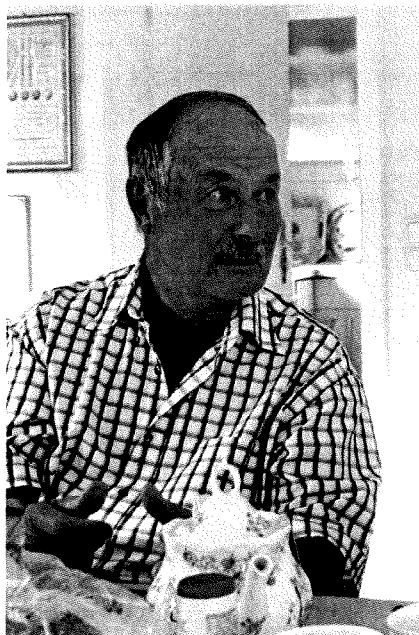
S tem namenom je v 2. DELU – Anton Jež, Pot trpkih spominov, podan tudi opis dogajanj v koncentracijskih taboriščih, ki sem jih doživljal kot Kobetov sojetnik. Svojo izpoved navezujem na Kobetovo ilustrirano zgodbo, ki je istovetna z mojimi doživetji. Moje pričanje dodatno verificira Taboriščni tarok kot verodostojen zgodovinski dokument. Poglavju je dodan tudi 2. del fotokronike Dušana Ježa, ki ilustrira skupna, mednarodna prizadevanja za promocijo Taboriščnega taroka Borisa Kobeta.

Foto Ulrich Kleiner

Po podelitvi odlikovanja Zvezne republike Nemčije – Križa za zasluge s trakom – gospodu Oswaldu Burgerju, v družbi s slovenskima sodelavcema Antonom Ježem in Dušanom Ježem, v zgodovinski dvorani mestne hiše v Überlingenu 2. 3. 2007.

Zgleden memoarski zapis o koncentracijskem taborišču Überlingen/(Aufkirch) in gradbišču Goldbacher Stollen je, poleg odlikovanega pobudnika, pisatelja in lokalnega zgodovinarja gospoda Oswalda Burgerja, napisal in izrisal tudi njegov someščan, gospod Siegfried Kuebler, inženir strojništva. Svoje videnje razmer med II. svetovno vojno je posvetil spominu na žrtve KZ taborišča v brošuri: *Erinnerungen an das Konzentrationslager Überlingen 1944 – 1945 von Siegfried Kuebler*.

Deček Siegfried, takrat 13-letni dijak je, med hojo iz vasice Aufkirch v šolo v Überlingenu, opazoval dogajanja v KZ taborišču ob cesti. Njegovi kasnejši sijajni strokovni usposobljenosti z diplomom Visoke inženirske šole v Konstanzi in njegovim bogatim življenjskim izkušnjam se lahko zahvalimo, da mu je uspelo leta 2002 po spominu zapisati in izrisati svoja zapažanja. Ob svojem delu se je opiral tudi na poročila drugih krajevnih očitvidcev in bivših prisilnih delavcev. Delu, ki

nam posreduje z opisom razmer in s priloženimi natančnimi načrti celostno sliko taborišča, je vtisnil pečat zgodovinskega, izpričanega dokumenta. Glej načrta LOKACIJA in SITUACIJA na straneh 23 in 24. Med njegovimi načrti najdemo tudi izpopolnjen situacijski načrt podzemnih gradenj, to je Grundriss der Stollenanlage, gez. von Siegfried Kuebler 2004, ki pa ni objavljen v tej brošuri.

Idiličen pogled s kraja nekdanjega KZ taborišča na vasico Aufkirch na bližnjem hribu, posajenem s sadnim drevjem. Po tej vasici je bilo, (najbrž šele po vojni), uporabljano tudi lokalno skrajšano poimenovanje "KZ Aufkirch", namesto daljšega imena "Konztracijsko, delovno taborišče Überlingen", ali krajšega KZ Überlingen. Taborišče je bilo postavljeno na obrobju mesta Überlingen, ob cesti na Aufkirch.

Med vojno smo jetniki poznali in uporabljali le nazive: *Konzentrationslager Überlingen*, *Außenkommando Überlingen*, *Außenlager Überlingen*, *Arbeitslager Überlingen*, *Zweigniederlassung von KL Dachau in Überlingen*. Lokalnega poimenovanja z nazivoma "KZ Aufkirch in Überlingen" jetniki nismo poznali.

V tej brošuri uporabljam (A. J.) "kombinirani" naziv KZ Überlingen/(Aufkirch), ki ustreza v prvem delu uradnemu dahavskemu poimenovanju. V drugem delu dodam lokalno poimenovanje, kot ga je uporabljala že leta 1945 gospa doktor Lili Walther, ki je zdravila tudi pripornike, dokler ji je komanda taborišča to dovoljevala.

Überlingen, Hotel Seehof, meseca maja 2002. Po predhodnem dopisovanju in izmenjavi podatkov ter skic za njegovo delo - brošuro *Erinnerungen an das Konzentrationslager in Überlingen 1944 - 1945*, sva se prvič srečala z inženirjem Siegfriedom Kueblerjem v Überlingenu leta 2002. Ob tej priložnosti mi je poklonil svoj življenjepis, v katerem, poleg podrobnih opisov osebnih doživetij in delovnih ter poslovnih uspehov po širnem svetu, podrobno opisuje tudi delovno taborišče KZ Überlingen. Njegova medvojna opazovanja bivalnega KZ taborišča v Überlingenu in njegove povojne raziskave podzemlja z rovi v Goldbachu, dopolnjujejo skrbno izdelani načrti bivalnega taborišča na platoju ob cesti na Aufkirch ter delovišča ob jezeru. (Glej na straneh 23/24).

2. DEL

Anton Jež

P o t t r p k i h s p o m i n o v

Spomini na koncentracijsko taborišče KL Dachau, na prisilno delo v taborišču KZ Ü b e r l i n g e n / (Aufkirch) ob Bodenskem jezeru ter na evakuacijo v KZ Allach pri Münchnu.

Spomini na dogodke so skladni z zaporedjem v 1. DELU razvrščenih kart T a b o r i š č n e g a taroka Borisa Kobeta

Foto atelje Dušan Jež, Ljubljana

Kdo – kje – kdaj – zakaj ? ? ? ?
Vprašanja in pojasnila
Oswald Burger in Anton Jež, Hagnau, maj 2000

P o t t r p k i h s p o m i n o v - V i a d o l o r o s a[©]

Uvodna pojasnila o času, o kraju nastanka ter o avtorju spominskega taboriščnega taroka

Avtor taroka je bivši dahavec **Boris Kobe** (1905 – 1981). Anton Jež (1925) je avtor besedila, ki - skladno z logično nanizanimi motivi taboriščnega taroka - izvirno opisuje dogajanja s poti skozi tri nemška koncentracijska taborišča. Čas dogajanja: leto 1944 in leto 1945.

Zapis v obliki skrajšanega dnevnika h kartam spominskega taboriščnega taroka slovenskega umetnika, arhitekta Borisa Kobeta dopolnjuje z opisi njegov na kartah upodobljeni taboriščni vsakdan, kot smo ga doživljali in se ga spominjamo tudi sojetniki, ki smo šli po isti poti trpkih izkušenj prisilnih delavcev, skozi zbirno taborišče KL Dachau, v delovno taborišče KZ Überlingen na Bodenskem jezeru. Po umiku pred napredujočimi zavezniki smo dočakali osvoboditev v KZ Allach pri Münchnu.

Najina ilustrirana in zapisana zgodba je namenjena generacijam, ki niso izkusile težkih vojnih razmer. Zanje bo zanimiv pogled v obdobje agonije tretjega rajha, ki se je na Zahodu pričelo leta 1944 z izkrcanjem zveznikov, končalo pa maja 1945 s kapitulacijo Nemčije. To je obdobje, v katerem poteka naša zgodba.

Čas je bil usoden. »Židovsko vprašanje naj bi bilo skoraj razčiščeno. K dokončni zmagi Nemčije bodo odločilno prispevala tajna, povračilna orožja: rakete V1 in V2, super topovi, reaktivna letala...« Za izdelavo novega orožja je moralo žrtvovati svoja življenja na desetisoče prisilnih tujih delavcev, vojnih ujetnikov in internirancev iz vseh okupiranih evropskih dežel. Bil je brezupen čas za množice zapornikov v delovnih koncentracijskih taboriščih, zloglasnih KZ arbajtskomandah. Bojevali so boj za preživetje. Mnogi so v nečloveških razmerah omagali.

Narisano in napisano sporočilo je torej osebna izpoved dveh Slovencev, ki sta preživela taborišče smrti »Todeslager Überlingen«, kot ga je v poročilu sodišču za vojne zločine v Nürnbergu poimenoval bivši blokeltester Alfred Hübsch. Od celotne taboriščne posadke KZ Überlingena/(Aufkircha) so več kot 350 mož ugonobile delovne nesreče, težaško delo, nezadostna prehrana in bolezni v času gradnje podzemnih nadomestnih proizvodnih dvoran za porušeno vojno industrijo bližnjega industrijskega centra Friedrichshafna; večino od njih še v času pred vrnitvijo v domovino, poleti 1945.

Razmere v taborišču niso omogočale likovnega ustvarjanja. Delovni red, dvoizmenski 12–urni delavnik na gradbišču in nujna vsakodnevna opravila v bivalnem taborišču so zaposlovali jetnike in jim kratili čas za nujno potreben počitek. Tudi delovna disciplina in taboriščna pravila niso dopuščala nobenih nepredvidenih aktivnosti. Celo gibanje znotraj bivalnega taborišča je bilo strogo nadzorovano. Zaradi izčrpanosti in podhranjenosti je bilo potrebno izkoristiti vsak prosti trenutek za počivanje.

Kdaj je torej umetnik lahko skiciral in portretiral? Potreboval je tudi papir in risarske pripomočke, vsega tega pa v lagerju ni bilo. Zato je umetnik kopicil svoja doživetja in izkušnje v svojem spominu. Takoj po osvoboditvi, toda še v taborišču, ko se je dokopal do potrebnih materialov, pa je vzkipela njegova ustvarjalnost. Pričel je slikati posamezne prizore svoje doživetje »odisejade«.

Tako je poleg drugih njegovih taboriščnih del nastalo vseh $2 \times 38 = 76$ miniaturnih sličic formata $6 \times 4,5$ cm, torej vseh 38 motivov taroka: za 22 tarokov in $4 \times 4 = 16$ barvnih figur kraljev, kraljic, konjenikov in pobov, poleg še šestnajst »praznih« kart – src, kar, pikov in križev, skupaj 54 kart »taboriščnega« taroka. Že sama zamisel upodobitve lagerskega dogajanja na igralnih kartah je dovolj izvirna. Še toliko bolj sta osupljivi

umetniška in tehnična izraznost in popolnost na tako majhnem formatu, da ne omenjam še posebej umetnikove natančnosti pri risanju detajlov in tudi izrednega efekta barv na verodostojnost prizorov. Učinek je, kot da bi fotografiral z barvnim filmom! To so tiste ugotovitve, ki nas poleg izpovedne vrednosti tako osupnejo, prevzamejo. Posebno sporočilno vrednost ima taboriščni tarok za raziskovalce medvojne zgodovine in kot avtentično izpričan zgodovinski učni pripomoček.

Z izvirnim taboriščnim tarokom se je arhitekt, slikar Boris Kobe pridružil ostalim slovenskim likovnim umetnikom na temo KL Dachau (glej knjigo H. Pirnovarja Dachau 1945 in razstavnih katalogov dr. I. Durjave in V. Kopača DACHAUSKE RISBE).

V smiselno naniznem zaporedju pripovedujejo prizori na kartah Kobetovo zgodbo: Prihod in sprejemno proceduro v Dachau, karanteno, formiranje transporta v delovno taborišče, brutalno realnost arbeitskomande v Überlingenu in prizore v pomožnem dachavskem taborišču Allach po osvoboditvi.

Srečala in spoznala sva se v rovih-štolah. Jaz kot veteran od meseca oktobra 1944, on kot sveža delovna sila-novodošli v mesecu marcu 1945. Dachau sva doživljala enako, čeprav v različnih časovnih obdobjih (1944 in 1945), Überlingen pa povsem različno. Veterani smo dozoreli, se utrdili vzporedno z rastočim nasiljem zadnjih mesecev leta 1944, on pa je padel naravnost v delirij zadnjih dveh mesecev vojne marca-aprila 1945, v bedo izčrpanosti, lakote, bolezni in umiranja. Odgovore na vprašanja, kako so takratna doživetja vplivala nanj, nam dajejo njegove tarok karte.

Žal je naš lagerski sotrpin profesor Boris Kobe zaključil svojo plodno življenjsko pot že pred dvajsetimi leti. Njegova dela smo poznali že ob nastanku. V povojnem času, razen bežnih srečanj na ulici, z njim nisem imel tesnejših osebnih stikov. Kako bi nam danes

koristili tudi kakšni njegovi zapisani spomini, nam in lokalnim raziskovalcem medvojnega zgodovine do tal požganega taborišča. Ob umiku v KZ Allach so bili vsi dokumenti in materialni dokazi v KZ Überlingenu uničeni. Zato ni nepričakovan izjemen odziv ob izročitvi taroka tamkajšnjim zgodovinarjem. Po 55 letih od nastanka nam Kobetov tarok priča o absurdnosti dogajanj v letih 1944/45. Je izpoved in želja, ki sta namenjeni bodočim generacijam:

»DA NE BO POZABLJENO!«

Kobetovemu taroku, temu jedru »fotografiranih« spominov, lahko dodam le še svoj skromni zapis, z namenom boljšega dojetja kraja in časa usodnih doživetij.

Opazili boste, da si karte ne sledijo v številčnem zaporedju: taroki od I do XXI, kralji, kraljice itd. Nanizane so v zaporedju dogodkov in situacij, ki sva jih doživljala, sicer ne povsem istočasno, vendar v podobnih okoliščinah, jaz dachavski interniranec s številko Nr.66836, Boris Kobe pa s številko Nr.142841, v skupini 56 Slovencev, skupaj s še 800, oziroma ~1200 (do 1600?*) možmi, če upoštevamo vse umrle in zamenjave bolnih s »svežimi« jetniki iz Dachaua. Jetniki so bili z različnih evropskih okupiranih področij. Bilo je tudi nekaj pravih Nemcev in tudi folksdojčerjev, ki so zasedali kot vodilno osebje privilegirane položaje: lagereltester, lageršreiber, blok-eltesterji in arbeitskapoti. Delovna raja pa so bili predvsem Rusi, Italijani, Poljaki, Francozi, Slovenci (kot Jugoslovani) in nekaj posameznikov drugih narodnosti. Judov v našem taborišču ni bilo.

*Opomba * : Ocene števila vseh jetnikov, ki "so šli" skozi taborišče KZ Überlingen/(Aufkirch), so zelo različne. Slovenci upoštevamo vse tiste, ki so bili dejansko na delu v rovih. A. J.*

KL Dachau, februar 1944, februar 1945.

Za nami so se zaprla železna vrata z napisom »delo osvobaja«. Prvi vtisi: neskončen prazen prostor – apelplac. Ob glavni aveniji levo in desno dolgi vrsti solidnih barak s topolovim drevoredom. Po dolgem čakanju nas naženejo v kopalnico. Poležemo po golih tleh in utrujeni zaspimo.

Drugo jutro navsezgodaj nas zbudijo žvižgi in glasovi. Zunaj je jutranji zbor, štetje in odhajanje na delo. Po zboru prihrumijo v kopalnico zebrasti kapoti s pomočniki. Med nas se zatečejo v cunje oblečeni otroci-najstniki. Pravijo, da so zmikavti (I). Začne se procedura. Vsak dobi svojo številko in papirnato vrečo, v katero spravimo svoje civilne obleke. Vrednostne predmete odložimo v posebne zabojčke (VI). Sledi kopanje-prhanje, striženje vseh dlak in dezinfekcija (VII). Preoblečejo nas v razkužene ponošene taboriščne cape in naženejo na karantenski blok (II). Najprej si našijemo na suknjiče naše lagerske številke. Nato nas pričnejo urititi za taboriščno življenje, za disciplino in predvsem za stradanje. Večerna doživetja, spravljanje k počitku in sam nočni počitek so prava mora (V).

Primerno telesno in duševno ustrojeni smo godni za prvi javni nastop na apelplacu. Vstanemo v trdi temi in odidemo na zbor. Štejejo nas in odbirajo v transporte za delovna taborišča, za KZ-ausenkomande (IV). Prizori, kot »Ich bin wieder da« - »Zopet sem tu«, nas več ne presenečajo (III). Prihajajo tudi transporti z Vzhoda. Kakšna beda! (XI).

Iz karantenskega bloka so mi najbolj v spominu prizori ob delitvi hrane. Na začetku je še kar šlo (VIII). Red se je podrl že ob morebitnem dodatku. Ko pa je padla

komanda »kotle izprazniti!« je izbruhnil prepir in boj za ostanke (IX).

»Uh, kako to paše.« Srečneži oni, ki so imeli cigareto. Takoj so se pojavili barantači. Strastni kadilci bi dali tudi dnevni obrok kruha za sladek čik. Za čik od čika pa so se stepli (X).

Naslednje jutro je bil pretep že preteklost. Po jutranjem zboru so nas razvrstili v transport. Preoblekli so nas v nove zebraste uniforme, lesene cokle smo zamenjali za usnjene čevlje z lesenimi podplati. Dobili smo tudi plašče in jedilno skledo.

Zdaj gre pa zares! Le kam bomo odšli? Šušljalo se je, da gremo v »apfelkomando« nabirat jabolka, nekam na Zahod. Naložimo se v živinske vagone, vseh 800 mož v dobri kondiciji; preveč dobri za obiranje jabolk in hrušk.

KZ Überlingen/(Aufkirch), oktober 1944.

Po dvodnevni vožnji z vlakom, brez hrane in brez vode, se ustavimo že v mraku na neki postaji. Nenadoma zadonijo močne eksplozije. Alarma ni bilo. Če bi padale bombe, bi nas premetavalo, torej ni zračni napad. Pade povelje »Aussteigen! Los! Los! Los!« - »Izstopite! Hitro! Hitro! Gremo!« Ko korakamo mimo postajnih tirov, vidimo, da smo na močno osvetljenem gradbišču. Iz več rovov v skalni steni, na drugi strani železniške postaje, se vali dim. Takoj nam je jasno, da smo prišli kopat rove. Po strmem klancu v breg v pol ure pricoklamo v novo zgrajeno bivalno KZ taborišče na platoju nad Bodenskim jezerom, na severnem obrobju mesta Überlingen. Po preštevanju na apelplacu so transport razporedili v blok 2 in v blok 3. Slovenci smo ostali skupaj pod nadzorstvom kapota Alfreda Hübscha v tretjem bloku.

KZ Überlingen/(Aufkirch), marec 1945.

Razmere so se spremenile, poslabšale. Od oktobra do marca smo izdolbili v 30 do 50 metrov visokem skalnem bregu jezera, v Goldbachu, zahodnem predelu Überlingena, več kot 3,5 kilometrov rovov in proizvodnih dvoran. 22. februarja 1945 so priletela zavezniška letala, iznenada brez alarma in odvrгла bombe na gradbišče in na železniško postajo. Kolodvorska zgradba je ob bombardiranju ostala neporušena. Porušene pa so bile vse druge zgradbe in stanovanjske vile, predvsem pa glavni vhodni rovi, kjer je bila glavna kompresorska postaja, pljuča in srce gradbišča. Kompresorska postaja je bila uničena, dela so zastala.

V začetku marca pride iz Dachaua nov transport (XV) delovne sile. Z njim pride tudi naš umetnik. Zunanje gradbišče je že znova urejeno, bombni lijakji so zasuti, poljski tiri na novo položeni. V štolah intenzivnost gradbenih odkopnih del močno upade. V glavnem na račun uničene kompresorske postaje. Pomožna postaja za stisnjen zrak je prešibka za pokrivanje vseh potreb. Intenzivno delajo le še nekatere skupine. Vedno več je možnosti, da se med delom smukne v sosednjo štolo na klepet. Téma je vedno ista: hrana - lakota - kakšna usoda nas čaka? Nas bodo enostavno zaminirali?

Prihodi in odhodi na delo v dveh izmenah po dvanajst ur so še vedno pod strogo kontrolo SS-stražarjev in psov volčjakov. Delo na širjenju rovov je zaradi rušenja stropov in sten najbolj nevarno (XII). Jetniki so zaradi težkega dela v zadnjih mesecih in zaradi podhranjenosti že popolnoma izčrpani. Le redki so še sposobni za delo s težkimi odkopnimi kladivi (XIX). Kapoti delovnih skupin z brutalnostjo naganjajo in obvladujejo opešane jetnike (XIII). Nadurno delo pri raztovarjanju tračnic, premoga in drugih materialov jim pobira še zadnje moči (XVIII). V KL Dachau in v sosednji

KZ Saulgau so, z dvema transportoma s po okrog 200 bolnimi in opešanimi, odpeljali okrog 400 za delo nesposobnih jetnikov. Več kot 200 jetnikov so že ugonobile delovne nesreče, bolezni – gnojna vnetja in tifus, maltretiranja ter podhranjenost.

KZ Überlingen/(Aufkirch), april 1945.

Čuti se že razpad, agonija. Disciplina popušča. Pičle obroke hrane še razpolovijo. Živimo v času, ki ga bodo po vojni poročevalci imenovali »Das grosse Sterben – veliko umiranje« in »Todeslager – taborišče smrti – Überlingen«. Neznosna lakota spodbuja pretepe in kraje. Storilci so takoj kaznovani (XIV). Loteva se nas obup. Udari še ena nadloga: Uši – uši – uši...! V toplih pomladnih dneh se pojavijo v neuničljivih množicah, eskadronih smrti, ki prenašajo tifus. Meja vzdržljivosti je prekoračena. Le redki vztrajajo v boju z nevarnim mrčesom. Predvsem so to fizično še ne povsem izčrpani in zato tudi še ne popolnoma obupani jetniki (XVI). Upajo pa tudi zato, ker se v mirnih nočeh sliši močno, vedno močnejše bobnenje zahodne fronte. Tisti, ki še upajo, so predvsem mladi, saj je starejše jetnike že pobralo ali pa so izgubili voljo in vztrajnost v brezupu, da se znebijo nadloge. Tudi tifus pobira svoj krvni davek.

Delo v štolah je popolnoma zastalo. Vrtanj in miniranja ni več. Skrb raste. Kaj bodo storili z nami? Že dva dni nismo dobili razen redke repne vode nobene hrane. Krompirja je zmanjkalo že pred slabim mesecem. Kruha in margarine tudi ne dobivamo, ker pač nič ne delamo. Danes so pripravili kot edini obrok neko zeleno tekočino, ki naj bi bila juha iz kopriv. Popili smo jo skupaj s peskom, ki nam je škripal med zobmi.

Ves dan že postajamo. Najprej na prostem, nato nas naženejo v barake. Dobimo zopet zeleni obrok.

Pozno popoldne vseka bobnenje. Po moči eksplozij sklepamo, da fronta ni več nekje daleč. Torej le prihajajo!

Že v mraku nas kapoti mrzlično pozivajo na zbor z vso opremo, z vsemi osebnimi predmeti. Nekam čuden je ta zbor. Kje so vsi višji oficirji SS? Zunaj električne ograje se mrzlično pripravljajo na pohod naši stražarji z nahrbtniki na ramah in z brzostrelkami. Štetje je kmalu končano. Dobimo povelje za grupiranje v kolono, vsa taboriščna posadka z vodilnim osebjem vred. Čakamo in dočakamo povelje: »Marš!«

Kocka je padla. V noči z 20./21. april nas z vso naglico evakuirajo. Po enodnevnih udobnih vožnjah, v normalnih vagonih, z izdatnim obrokom suhe hrane, prispejemo v prenapoljeni KL Dachau. Napotijo nas naprej v bližnje taborišče KZ Allach. Nočni pohod v vihnem naluvi z ledeno sodro traja vse do zore. Med potjo mnogi omagajo.

KZ ALLACH, od 22. do 29. aprila 1945.

AGONIJA – KAOS – TRANSPORTI SMRTI – LAKOTA – TIFUS – MNOŽIČNO UMIRANJE, to so značilnosti zadnjega tedna pred osvoboditvijo. Umirali so nam najbližji sotrpini: Primc, Ogrizek, Lepša, Medvešček, Gerzinič... sami mladi fantje. Omagali so na pragu svobode.

29. april 1945. Ob 17.15 je bil osvobojen Dachau

30. april 1945. Ob 11.30 je bil osvobojen KZ Allach

Končno, po dolгих meseci pričakovanj, so prišli, čez polje v razvlečeni strelski vrsti, z naperjenimi brzostrelkami – O S V O B O D I T E L J I !

Previdno, z umerjenimi koraki so se približali glavnemu vhodu taborišča..... Vendar je bila previdnost povsem

odveč. SS–stražarji so pobegnili že prejšnji večer. Zamenjale so jih taboriščne straže. Vest, da so osvoboditelji pred vrati, je dvignila taborišče. Ob vhodu se je nabrala množica jetnikov in na ves glas vzklikala in se prerivala okrog vojakov. Šele nekaj strelav v zrak je umirilo ozračje. Precej časa je še poteklo, da se je pricijazil prvi džip z osebjem, ki je prevzelo nadzor in dalo navodila za red in za vodenje taborišča.

Nič kaj zmagoslavno ni izpadla naša osvoboditev, brez zastav, brez fanfar, brez bobnov in brez govorcov. Pa vendar,

doživetje svobode je bilo enkratno!

1. maj 1945 v osvobojenem Allachu

Zjutraj se razgledujem po taborišču. Pred pomožno revirsko barako, kamor so namestili obolele in opešane iz zadnjih transportov, leži na kupu, podobnem skladovnici, okrog 50 shiranih skeletov. Revirski strežniki jih še kar prinašajo (XVII). Napotim se naprej, saj tu ne morem nič pomagati.

Popoldne smo imeli prvomajsko proslavo s paradom.

Minevali so dnevi. Prehrano so prilagodili našim oslabeлим organizmom. Tudi zaradi neustrezne prehrane so umirali ljudje še po osvoboditvi. Stanje se izboljšuje. Vse bolj postajamo zopet ljudje, ne samo po videzu, ampak tudi v razmišljanju. Trudimo se biti aktivni in koristni. Tako nam čas hitreje teče. Misli nam vedno bolj uhajajo domov. Kdaj se bomo vrnil v domovino?

V prvih dneh svobode se je dogajalo vse mogoče. Dneve brezvladja so nekateri vročekrvneži izkoristili za poravnavo starih lagerskih zamer. Prišlo je do obračunov, tudi s smrtnimi primeri. Nekaterim se je zmešalo.

Naš starejši jetnik si je sodil sam. Bogvedi zakaj? Nihče iz njegove bližine ni našel pojasnila za njegovo dejanje.

Tudi sam sem imel prehodne težave. Vse napisano v prejšnjem odstavku sem izvedel, ko sem se po nekaj dneh nezavesti prebudil. To je bil čas, ko je moj starejši sotrpin Boris našel papir, barvice in tuš ter sprostil vso svojo umetniško energijo in nastajale so karte, posebne, doživete karte taboriščnega taroka.

(Glej stran 9 - Spomini očitvidca Milana Vidmarja)

Končno je prišel dan, ko smo odvrkli taboriščne cape in se okopali pod toplimi prhami (XX). Prvič smo se srečali s temnopoltimi ameriškimi vojaki. Prijazni in nasmejani fantje so nam dali sveže perilo in nove vojaške uniforme.

Večina se nas je preoblekla v črne nemške »pancergrenadirske«, nekateri pa v ameriške »kaki« uniforms. Cape smo sežgali, nato pa še nekaj dni nestrpno čakali na konvoj džemsov, GMC-tovornjakov, ki so nas odpeljali v domovino (XXI)).

Tako nekako bi se prepletala najina zgodba, Borisova in moja »rašomoniada«. Pomanjkljiva je glede opisovanja najinih intimnih doživetij, strahov, dvomov, razočaranj..., skratka, glede vsega tistega, česar se ne more izraziti v sliki. Za psihoanalizo notranjih doživetij in občutkov bi bilo potrebno zgodbo razširiti. Vendar umetnikova veščina izražanja: srhljivi prizori, geste, poteze na obrazih omogočajo pozornemu opazovalcu predstavo o duševnem stanju jetnikov v usodnih trenutkih popolne razčlovečenosti.

Dočakali smo osvoboditev, S V O B O D O !

M I R, ta drugi sinonim za konec telesnega in duševnega trpljenja, je prihajal postopoma. Prišel je po

dolгих letih travm, morečih sanj, mučnih prebujanj, po iskanju notranjega ravnotežja med samotnimi sprehodi. Izmučeno telo si kmalu opomore, duševne rane se celijo počasi in tudi puščajo brazgotine. Na mnogih sotrpinih so pustile trajni pečat. Ni jim uspelo skleniti začaranega kroga. Večini pa je le sčasoma uspelo premagati svoje težave s trdim vsakdanjim delom.

Kaj je že bilo napisano na železnih vratih dachavskega taborišča ...?

»Delo osvobaja - Arbeit macht frei«

Nekaterim se je posrečilo, da so zaprli krog morečih spominov. Odrinili so jih v podzavest in normalno zaživelі (**Škis** – XXII. tarok brez rimske številke!).

Toliko k zgodbi, ki nam jo »pripovedujejo« prizori na kartah, tarokih od I. do XXII.

---ooOoo---

Naslednja skupina motivov predstavlja osebnosti taboriščne uprave, naše notranje absolutne in brezprizivne oblasti:

Taboriščno upravno osebje:

Imamo $4 \times 2 = 8$ figur

starešina taborišča
glavni pisar

skladišč=nik
kuhar

starešina bloka
kapo na delu

pomožni pisar
pomožni pisar

Delovno ljudstvo – tlačani so: Imamo $4 \times 2 = 8$ figur

bolniški strežnik	delavec težak	delavec s kompre= sorjem	zmago= valec
bolniški strežnik	delavec težak	delavec s kompre= sorjem	zmago= valec

Tretja skupina so več ali manj alegorični – prisposodbeni motivi in dopolnilne figure. To so predvsem štiri dame, trije jahajoči kapoti, en samovšečni kralj in vsem poznana alegorija smrti – skelet s peščeno uro. Tudi te, dopolnilne karte govorijo o posameznih taboriščnih osebkih in o njihovih značajih.

Za komplet 54 tarok kart potrebujemo sicer še $4 \times 4 = 16$ kart, "barv" brez motivov oz. figur, ki so prikazane v zadnji skupini. Namesto desetke pika in križa, kot je pri tarok kartah normalno, je slikar narisal pik-asa in križ-asa. Obe karti sta prikazani obrnjeni na glavo.

Predvidevamo, da sta karti »namenoma napačni«. Umetnik nam ni zapustil zapisanega sporočila o izbiri teh dveh črnih asov. Lahko le ugibamo zakaj ju je vključil v svoj komplet kart namesto črne devetke in desetke. Morda je v obeh črnih asih skrit tihi namig, da karte »taboriščnega taroka« niso namenjene igranju, ampak spominu na žrtve in v opomin, **»da se organizirano nasilje nikoli več ne bi ponovilo !«**

A.J. - Ljubljana 2001

Predstavitve in r a z s t a v e Taboriščnega taroka profesorja, arhitekta Borisa Kobeta (*1905 + 1981)

II. Obdobje 2001 – 2007. Promocije Taboriščnega taroka Borisa Kobeta s samostojno zasnovano razstavno zbirko fotoreprodukcij - povečav motivov s kart, v sodelovanju z nemškim združenjem Dokumentationsstätte Goldbacher Stollen und KZ Aufkirch in Überlingen e.V.

Delovni naziv zbirke - VIA DOLOROSA 2001. Obseg zbirke - 20 uokvirjenih nazidnih eksponatov 60 x 80 cm, s 54. povečavami kart, fotografija Dušan Jež; z življenjepisom in z esejem dr. Iztoka Durjave o umetniku in o njegovem delu; s podnapisi in s komentarji Antona Ježa, Kobetovega dahavskega sojetnika.

1) Prva predstavitev foto-reprodukcij v Überlingenu/D v obsegu:

A) Originalne Kobetove tarok karte, narisane v Allachu, meseca maja 1945.

B) Piatnikove reprodukcije in ponatis (~0.7:1) v katalogu-brošuri Oswald Burger, Der Stollen, Überlingen 2001

C) barvne (linearne) foto-povečave ~3:1 do ~4:1 originalnih kart, kot nazidni eksponati. Trajanje razstave od 05.–26. okt. **2001**, v Sparkasse Bodensee v Überlingenu.

2) Ponovitev razstave v obsegu: B),C) v PH - Weingarten v Nemčiji, vendar brez prikaza originalnih kart, od 17. oktobra do 09. novembra **2002.**

3) Ponovitev razstave v obsegu: C). v L'Ecomuseo na Colle del Lys /To, Italija, julij 2003; razstava nazidnih eksponatov – povečav v velikosti od ~3:1 do ~4:1. V okviru področne razstave ACR Colle del Lys, ki je bila odprta 03. julija **2003.**

4) Ponovitev razstave v obsegu: B), C) + D)* = *vitrina z objavljenimi publikacijami o delih Borisa Kobeta; na gradu Dobrovo, Goriški muzej / Kromberk. Otvoritev: 21. aprila v galeriji Zorana Mušiča; zapiranje: konec maja **2004**. Podnapisi in besedila: v 3 jezikih.

5) Ponovitev razstave v obsegu: B), C) + D) na Loškem gradu, Loški muzej/Škofja Loka. Otvoritev 08.07. – zapiranje 19.09. **2004**.

6) Ponovitev razstave v obsegu: C) v Friedrichshafnu, Nemčija, v okviru razstave "Zwangsarbeit in Friedrichshafen", Stadtarhiv v šoli VHS-Fn med 17. majem in 17. junijem **2005**.

7) **Ponovitev obnovljene razstave** v obsegu: B), C), D), v Parlamentu EU v Bruslju. Otvoritev 13.10. – zapiranje 14.10. **2005**. Podnapisi v 5 jezikih (slov. – ita. – nem. – fra. – ang.), besedila v 3 jezikih.

8) Druga ponovitev razstave v Überlingenu v obsegu: B), delno D), v Volksbank Galerie Überlingen. Otvoritev 20.10.-zapiranje 18.11. **2005**. Podnapisi in besedila v 5 jezikih.

9) Ponovitev razstave v obsegu: B),C),D), v dahavskem muzeju KZ Gedenkstätte v Dachauu. Otvoritev 29.04. 2007, odprta do 30.07. **2007**. Podnapisi in besedila v 5 jezikih.

Avtorji zbirke VIA DOLOROSA 2001: Avtor izvirnega dela je **Boris Kobe** – Taboriščni tarok; avtor zbirke nazidnih eksponatov je **Dušan Jež** – ideja, oblikovanje (design + fotografija), tehnična izvedba (transporti in postavitve); soavtorji so: **Jurij Kobe** – slikovno gradivo; **dr. Iztok Durjava** – življenjepis in esej, **Anton Jež** – zasnove besedil, podnapisov in v časovnem zaporedju nanizana zgodba iz taborišč KL Dachau – KZ Überlingen – KZ Allach.

Ljubljana, ažurirano 08. 02. 2009

A. J.

V dopolnjeni II. izdaji informacijske brošurice A.J. Pot trpkih spominov so bile kot dodatne informacije o aktivnostih na promociji dela Borisa Kobeta, njegovega taboriščnega taroka, oziroma v letu 2000 izoblikovane razstavne zbirke D. in A. Ježa Pot trpkih spominov -VIA DOLOROSA 2001 s povečanimi foto-reprodukcijami Taboriščnega taroka, opisane nadaljnje aktivnosti v izva-
janju promocijskega projekta. Dodana so predvsem raz-
mišljanja o vsebini in o pomenu Kobetovega sporočila.

Po letu 2003, po vrnitvi zbirke iz Nemčije in iz Italije v Slovenijo, se je nakazovala potreba po nadaljnjih pojasnilih za razumevanje časa in krajev, kjer so se dogajale scene, ki jih je narisal umetnik-jetnik Boris Kobe. Zainteresirani publiki sem želel ponuditi dvoje:

1.) Kot priča medvojnih dogodkov povedati vse, kar mi je bilo znano, in potrditi avtentičnost likovnega sporočila umetnika.

2.) Poročati o tvornem vzajemnem povojnem sodelovanju in o prizadevanjih za prihodnje sožitje v evropski skupnosti.

Kako si torej lahko razlagamo umetnikovo spo-
ročilo, njegovo ilustracijo usodnih dogodkov? Vsekakor poljubno, če ni informacij. Pa je tudi vsak tak pogled avtentičen? V naslednjem poglavju bom poizkusil obrazložiti, kako smo kot sotrpini razumeli sojetnikovo delo, ko smo se še družili v večjem številu po letu 1995 na komemoracijah za umrlimi v Überlingenu in Birnauu, oziroma kot ga razumemo še danes redki preživeli dahavci in lokalni razgledani posamezniki, ki so uspeli raziskati zgodovinske podrobnosti iz koncentracijskih taborišč v Dachauu, v Überlingenu, v Saulgauu in v Allachu.

Obenem bom poročal o poteku devetih medna-
rodnih razstav Taboriščnega taroka.

Ljubljana, Überlingen, ažurirano 8. 2. 2009.

A . J.

3. DEL

Anton Jež

"Nadaljeval bom s pripovedovan- jem zgodbe o mojem taborišču..."

Beppe Berruto – Nr.156948 – Pluto

Razmišljanja, ugotovitve, poročila,
za obdobje do konca leta 2003

Foto Anton Jež

Überlingen, 27. 1. 1997. Zakonca Gudrun in Ekkehart Günther, učitelja, prevajalca in lektorja ter prijazna gostitelja, v družbi z mojim spremljevalcem, dahavcem, že pokojnim Stanetom Strnadom, pred odhodom na otvoritev spominske poti z razstavnimi panoji v rovih pod predelom Goldbach / Überlingen.

PROLOG - Überlingen 2000

Dobrih sto metrov oddaljeno od krožišča ceste, ki vodi v bližnji zaselek Aufkirch nad Überlingenom, stoji dandanes neobičajno spominsko znamenje. Na mrežastem ogrodju je razpeto shujšano človeško bitje. Zdi se, kot da si prizadeva s preostankom življenjske moči dvigniti glavo v smeri zahajajočega sonca in še zadnjič z ugašajočim pogledom zaobjeti ravnico, sadovnjak s hruševim drevjem in griče nad njim. Ob vznožju nenavadnega razpela so na skalnatem balvanu, obraslem z raznobarnimi lišaji, opazna vklesana znamenja. Sklonim se in poskušam razbrati napisano sporočilo. Črko za črko previdno očistim in razbiram besede:

"ZUM GEDENKEN AN DIE HÄFTLINGE DES KZ-LAGERS ÜBERLINGEN 1944-45. MÖGE DIESES MAHNMAL ZUM FRIEDEN IN UNS UND UNTER DEN MENSCHEN BEITRAGEN."

"V SPOMIN NA PRIPORNIKE KONCENTRACIJSKEGA TABORIŠČA ÜBERLINGEN 1944-45. NAJ TO ZNAMENJE PRISPEVA K NAŠEMU NOTRANJEMU MIRU IN K SPRAVI MED LJUDMI."

Na ravnici je bilo po vojni urejeno parkirišče za sodobne nomade: prikoličarje in avtodomarje. Med vojno je tam stalo bivalno taborišče KZ Überlingen/(Aufkirch) za nas, delavce na prisilnem delu, dachauske internirance. Po poti, ki pelje mimo spomenika navzdol proti Bodenskemu jezeru, se v polurnem sprehodu spustiva s prijateljem Stanetom do železniških tirov.

Na skalnem bregu jezera opaziva drugo spominsko obeležje s sporočilom:

"IM II. WELTKRIEG HATTE ÜBERLINGEN EINE AUSSENSTELLE DES KZ DACHAU AUFZUNEHMEN. DIE HÄFTLINGE, MÄNNER AUS VERSCHIEDENEN NATIONEN, SPRENGTEN STOLLEN IN DIESEN HANG DAS AUSWEICHQUARTIER FÜR EINEN RÜSTUNGSBETRIEB. VIELE FANDEN BEI DER UNMENSCHLICHEN ZWANGSARBEIT DEN TOD. DEN OPFERN ZUM GEDENKEN; DEN LEBENDEN ZUR MAHNUNG, DIE STADT ÜBERLINGEN."

"V II. SVETOVNI VOJNI JE OBSTAJALA V ÜBERLINGENU IZPOSTAVA KONCENTRACIJSKEGA TABORIŠČA DACHAU. PRIPORNIKI, MOŽJE RAZLIČNIH NARODNOSTI, SO VRTALI V TO POBOČJE ZATOČIŠČE ZA OBOROŽEVALNO INDUSTRIJO. MNOGE JE NA NEČLOVEŠKEM PRISILNEM DELU DOLETELA SMRT. ŽRTVAM V SPOMIN, ŽIVIM V OPOMIN. MESTO ÜBERLINGEN".

V bližini drugega znamenja stoji, tik ob skalnati steni pobočja, odmaknjen od poti ob železnici, pred obokanimi železnimi vrati v skalnati steni, pano z napisom:

GOLDBACHER STOLLEN. HIER WURDE 1944/ 45 EINE STOLLENANLAGE GESCHAFFEN UM FRIEDRICHSHAFENER RÜSTUNGSBETRIEBE AUFZUNEHMEN, DIE NACH BOMBARDIERUNGEN ZERSTÖRT WAREN. DIE HAUPTARBEIT VERRICHTETEN HÄFTLINGE AUS DACHAU, DIE IN EINEM KONZENTRAZIONSLAGER ZWISCHEN ÜBERLINGEN UND AUFKIRCH UNTERGEBRACHT WAREN. MINDESTENS 168 STARBEN IN DEN WENIGEN MONATEN. 97 VON IHNEN SIND AUF DEM KZ FRIEDHOF BIRNAU BESTATTET. AUSKUNFT ÜBER FÜHRUNGEN KUR – UND TOURISTIK ÜBERLINGEN G.M.B.H. TELEFON: 07551/99-11-22

ROVI V GOLDBACHU. TU JE BIL V LETIH 1944/45 ZGRAJEN SISTEM TUNELOV, KAMOR NAJ BI SE PRESELILA OBOROŽEVALNA INDUSTRIJA IZ FRIEDRICHSHAFNA, KI JE BILA PORUŠENA OB BOMBARDIRANJU. GLAVNINO DELA SO OPRAVILI PRIPORNIKI IZ DACHAU, KI SO BILI NASTANJENI V KONCENTRACIJSKEM TABORIŠČU MED ÜBERLINGENOM IN AUFKIRCHOM. NAJMANJ 168 JIH JE UMRLO V NEKAJ MESECIH, 97 OD LE-TEH JE POKOPANIH NA KZ POKOPALIŠČU V BIRNAU. INFORMACIJE GLEDE OGLEDov: KUR – UND TOURISTIK ÜBERLINGEN G.M.B.H. TEL: 07551/99-11-22

Prijatelju Stanetu, bivšemu dahavcu, ki me spremlja, razlagam, da lokalni statistiki upoštevajo samo registrirane-umrle neposredno v taborišču KZ Überlingen/(Aufkirch) in dodatnih 97 žrtev iz po vojni odkritih, med vojno pa na skrivaj zagrebenih pripornikov. Naša statistika bivših taboriščnikov prišteva med žrtve Überlingena tudi umrle, odpeljane v bližnji

KZ Lazarett Saulgau in s povratnimi transporti v Dachau in v Allach vračane onemogle in obolele jetnike, ki so tudi tam umirali za posledicami prisilnega dela, lakote in bolezni na/ob gradnji podzemnih tovarn v Goldbachu, na področju mesta Überlingen.

Kmalu se zbere pred vhomom večja skupina obiskovalcev. Vodič nam odklene vrata. Vstopimo v podzemni sistem tunelov in proizvodnih dvoran. Hodimo skozi labirint, mimo razstavnih panojev, do okna s pogledom na Bodensko jezero. V približno 1,5 urnem sprehodu razloži vodič okoliščine nastanka in posledice gradnje podzemnega vojno – industrijskega kompleksa, ki pa k sreči ni zaživel. Prehitel ga je konec druge svetovne vojne, maja 1945. leta.

Hoja naju je utrudila. Napotiva se na jezersko obalo. V urejenem počitniškem kampu sedeva na breg jezera in opazujeva galebe. Pogled nama uhaja preko obširne vodne površine in se ustavi šele na oddaljenih, visokih švicarskih gorah. Ves prostor za kamp ob bregu jezera je nasut. Nastajal je, ko smo odlagali ob gradnji tunelov izkopano hribino v jezero. Stanetu, ki zaradi bolehnosti ni bil nikoli poslan iz taborišča KL Dachau v delovno zunanje taborišče, razlagam naša doživetja ob kopanju rovov. Obujam spomine na jesenske in na zimske mesece leta 1944/45. Takrat nismo občutili lepote kraja in pokrajine, saj smo ob zgodnjih jutranjih in v poznih večernih zimskih urah, ob prihodih in ob odhodih na izmensko delo, zaradi neprespanosti in zaradi utrujenosti po delu, sestradani, komajda še zaznavali okolico.

Naslednje jutro odideva polagat venec v Birnau, k spomeniku našim sotrpinom. Nisva sama s svojimi spomini. Po žalni slovesnosti se družimo z drugimi tujimi obiskovalci in z domačini, z organizatorji in s prijaznimi gostitelji. Izmenjamo darila*. Med drugim tudi spominski tarok kamerada, sojetnika Borisa Kobeta, umetnika, ki je z nami delil usodo taborišča KZ-Überlingen/(Aufkirch)

Überlingen, maj 2000

A. J.

*Opomba: * Glej fotografijo spredaj, stran 48 - Hagnau maj 2000, Prvi vtisi in vprašanja ob pregledovanju podarjenega taroka.*

RAZMIŠLJANJA IN UGOTOVITVE

s pojasnili o nastanku "Spominskega - taboriščnega taroka"

Naslednja, na splošno manj poznana dejstva naj nam pojasnijo okoliščine in ugotovitve, ki so spremljale nastajanje in predstavljanje (promocijo) umetnine pokojnega slovenskega umetnika Borisa Kobeta.

To njegovo umetniško delo se razlikuje od opusov drugih slovenskih likovnikov, ki so ustvarjali med II. svetovno vojno in po njej na temo ujetniških taborišč. Izstopa s svojim specifičnim likovnim in tematskim prikazom. Boris Kobe nam v miniaturi, v formi igralnih kart nariše usodne prizore, ki jih je preživeljal s sotrpini v KL* Dachauu ter v njegovih dveh delovnih podružnicah, v KZ Überlingenu/(Aufkirchu) in v KZ Allachu. Narisani taboriščni prizori so se dogajali v zadnjih mesecih druge svetovne vojne, ko je umetnik na prisilnem delu doživljal agonijo koncentracijskih taborišč. Tarok pa je lahko izrisal po spominu šele v mesecu maju 1945 v osvobojenem taborišču KZ Allach pri Münchnu, v času takoj po koncu druge svetovne vojne, ko je večja skupina preživelih slovenskih internirancev čakala na vrnitev v domovino.

*OPOMBA *: KonZentrations - Lager Dachau je uradni naslov, ki ga Nemci označujejo tudi samo s kratico KZ Dachau, izgovarja pa se "kacet" Dachau.*

Kaj je spodbudilo umetnika k ustvarjanju tega svojevrstnega dela, k slikanju taboriščnih prizorov na igralnih kartah?

Sama želja po likovnem fiksiranju nakopičenih, osupljivih taboriščnih doživetij takoj po osvoboditvi je razumljiva. Hotel jih je zabeležiti čim prej, da bi bili prizori iz treh taborišč ostrejši in zato verjetnejši. Njegovi liki so verodostojni. So le deloma karikirani portreti dejanskih osebnosti, s katerimi je sobival. Želel je prikazati vso realnost razmer s ponazoritvijo doživetih prizorov, likov osebnosti in posameznih značilnih detajlov. Očesu njegove "umske kamere" ni nič ušlo, zato so sličice enakovredne fotografskim posnetkom. Kot take nosijo pečat avtentičnosti. Prav to pa je avtor taboriščnega taroka želel doseči.

Srečni okoliščini gre zahvala, da mu je namera uspela.

Dva meseca prisilnega dela med 800-glavo jetniško posadko v arbeitskomandi Überlingen/(Aufkirch) umetnika še nista fizično povsem izčrpala. Zaradi hudega februarskega bombardiranja delovišča Goldbacher Stollen je namreč intenzivnost dela pri kopanju podzemnih tunelov močno upadla. Tudi pomanjkanje sredstev za vrtanje (stisnjen zrak, razstrelivo) je zavrlo dela. Jetniki, veterani tega taborišča, smo 5 mesecev pred prihodom zadnjega transporta, s katerim je prišel tudi Boris Kobe, v nemogočih delovnih in v surovih življenjskih pogojih izkopali celo omrežje podzemnih tunelov. V predelu Goldbacha smo izdolbili nadomestne proizvodne dvorane v skupni dolžini čez 3,5 km, za premestitev več pomembnih tovarn porušene vojne industrije iz bližnje okolice in iz mesta Friedrichshafen.

Taborišče je bilo ob prihodu zadnjega transporta s svežo delovno silo v mesecu marcu 1945 "na tleh". Ljudje so hirali in umirali zaradi delovnih nesreč, zaradi bolezni, predvsem pa zaradi izčrpanosti in zaradi podhranjenosti. Šele osvoboditev taborišča KZ Allach 30. aprila 1945, kamor so nas evakuirali pred napredujočimi zavezniškimi silami zahodne fronte, je prinesla sprostitev, osvoboditev strahu za preživetje in voljo za ustvarjalno delo. Tudi tehnični pogoji za umetniško ustvarjanje so bili izpolnjeni šele po osvoboditvi KZ Allacha. Tam je, za razliko od KZ Überlingena/(Aufkircha), bilo lahko dobiti ustrezen papir, svinčnik, barve, tuš, saj je imela tovarna, v kateri so delali jetniki, svoj konstrukcijski biro.

Težje je odgovoriti na vprašanje "Zakaj je umetnik izbral prav formo tarok kart?"

Nikoli nismo o tem razpravljali. Kasneje smo ugotovili, da tudi za marsikoga iz vrst internirancev ni bilo sprejemljivo, da je umetnik na igralnih kartah uporabil tragično taboriščno motiviko za zabavo, za hazard, čemur sicer služijo karte. Igralne karte, te hudičeve podobice, so že same po sebi v marsikaterem okolju nekaj zavrženega!? Take, površne, odklonilne ocene so bile večkrat nakazane. Vendar je temu odklankanju, po mnenju nas Kobetovih sojetnikov, vzrok nepoznavanje okoliščin, ki so spodbudile umetnika za tovrsten prikaz. S kartami Borisa Kobeta končno lahko tudi igramo tarok.

Vendar pa umetnikov prvenstveni namen ni bilo risanje kart za zabavo, za preganjanje dolgčasa, za igranje taroka.

Kako naj razumemo in sprejemamo umetnikovo stvaritev?

Predvsem je primarno njegovo sporočilo v "fotografskih" posnetkih grozljivih razmer v taborišču. V zaokroženem opusu 38 motivov, kolikor jih je na današnjem taroku, si je zamislil in v celoti z uspehom kronološko poslikal svojo - našo odisejado: potovanje skozi dahavsko karanteno, premestitev v arhajtskomando KZ Überlingen in evakuacijo v KZ Allach, kjer smo po tednu kaosa doživeli odrešitev. To je resnična, nepopačena zgodba, torej nikakršna stereotipna in karikirana satira ali parodija! V njej pač ni nobenega pretiravanja ali izmišljotine. Da predstavlja Kobetov tarok smešne, popačene (*groteskne - grozljive - smešno delujoče švejkovske - eulenšpiglovske*) figure in prizore, lahko pomisli le premalo poučen opazovalec. V očeh SS-ovcev, ki so se nam smejali in se iz nas norčevali, smo res bili razcapani klovni, kar je bilo za nas jetnike, ki nismo imeli nobene možnosti vplivati na razmere, zelo ponižujoče. Tragičnost situacij je potrebno odkrivati tudi v na videz smešnih prizorih. Umetnikovo sporočilo opozarja na popolno razčlovečenje jetnikov, oropanih vseh normalnih medsebojnih človeških odnosov, ponižanih, izkoriščanih, izžetih in končno zavrženih kot nadležen odpad. To sporočilo torej nikakor ni norčevanje iz lastne nesreče, mazohističen "črni humor"; je opomin človeštvu za prihodnost. Mnogi naši sojetniki so se borili za preživetje. Večina pa je doživljala težko življenjsko preizkušnjo.

Karte naj bi bile predvsem zgoščen zgodovinski relikv dogajanja iz polpreteklega obdobja. Pred nami so torej z umetniku lastno občutljivostjo izpričana avtentična dejstva, overjena z njegovim lastnoročnim podpisom "... by Kobe Boris..." Delo ima vse značilnosti avtentičnega zgodovinskega dokumenta.

Vse upodobljeno na kartah se dogaja v "notranji" sferi, med interniranci. Na zunanjo, višjo silo, ki nam je krojila usodo, nas opozarjajo, na kartah - tarokih, le trije detajli: vojaški

škorenj, naperjena pištola in popadljivi pes. Ta "višja sila" ni nikjer direktno prikazana in ožigosana. Bila bi torej lahko katerakoli. Če se umetnik ne bi podpisal pod svoj izdelek in če ne bi bilo na mondu-XXI taroku v goreči grmadi odpadkov napisa Allach in trobojnice z zvezdo na kamionu, bi lahko imeli prikaz nasilja na kartah za dejanja, ki se ponavljajo še dandanes po vsem svetu, Z vključitvijo teh treh elementov pa je njegova zgodba diskretno vtisnjena v čas in v kraj dogajanja. Je torej obsodba rjavo-črne diktature na Evropski celini. Zaključek je lahko naslednji: Vsebinsko gledano je umetnikovo delo obsodba nasilja, ne glede na povzročitelja in na kraj in na čas dogajanja. To dejstvo daje Kobetovemu taroku njegov globalni, univerzalni pomen. To je bilo vodilo, ki se je umetniku vsiljevalo samo po sebi, v opomin na tragično preizkušnjo. Tako razumemo sojetniki umetnikovo sporočilo. Univerzalnost sporočila Kobetovega taroka je torej v njegovem prikazu in obsodbi organiziranega nasilja.

Smotrnost izbrane oblike, prikaza na igralnih kartah, izhaja iz verjetne predpostavke, da bo likovno delo v obliki tarok kart s svojim sporočilom na lažji način prodrlo med javnost z množičnim ponatisom "Spominskih igralnih kart". Takšne bi bile dostopne širšemu krogu "uporabnikov", v primerjavi z enkratnimi slikovnimi originali, odloženimi v skladišču neke galerije in izpostavljenimi le na občasne ogledе.

Še eno prednost je imela Kobetova zbirka sličic, miniatür na tarok kartah. V domovino jih je prinesel, vseh 54 kart, kar v hlačnem žepu! Na kartah je narisal nič manj kot 76 posameznih sličic-miniatür, torej celo zbirko, deloma sicer soslednih prizorov in osebja iz koncentracijskega taborišča. Vsaka drugačna, običajna oblika upodobitve bi ga bistveno bolj ovirala pri transportu. Najbrž je umetnik imel tudi to prednost v mislih, ko se je odločal zanjo.

Predstavitvena prizadevanja do leta 2000 ...

Minevala so leta avtorjevega plodnega likovnega ustvarjanja na mnogih področjih in poučevanja na Fakulteti za arhitekturo Univerze v Ljubljani. Iztekla so se prezgodaj, leta 1981. Le dve javni predstavitvi svojega dela je dočakal pokojni

profesor. Prvič na razstavi "Okupatorjevi zapori in taborišča" pozimi leta 1960/61 v Muzeju narodne osvoboditve pri Institutu za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani. Drugič na "Jubilejni razstavi Kobe" leta 1980 v Galeriji Božidar Jakac – Lamutov likovni salon v Kostanjevici na Krki. Tretjo, že posmrtno, razstavo "Dachauske risbe" je leta 1985 pripravil Muzej ljudske revolucije Slovenije v Ljubljani.

Šele po osamosvojitvi Slovenije, v letu 1995, torej 50 let po nastanku dela in 14 let po umetnikovi smrti, sta Muzej novejše zgodovine, ter Komisija za bivše politične zapornike, taboriščnike in druge žrtve vojne pri Izvršnem odboru ZZB NOB Slovenije, iz Ljubljane, izdala – natisnila 2000 izvodov Kobetovega taroka pod geslom "Spominski taboriščni tarok"; s posvetilom: " Ob 50. letnici druge svetovne vojne, zmage nad nacifašizmom in osvoboditve". S spremnim besedilom je komplet opremil dr. Iztok Durjava, umetnostni zgodovinar; urednik je bil Lado Pohar; založba je bila GEMA v Ljubljani; tisk je bil naročen pri Piatnik&Söhne na Dunaju. S ponatisom kart so bili ustvarjeni pogoji za široko promocijo Spominskega taboriščnega taroka, njegovega sporočila in za seznanitev širše javnosti s spremnim esejem, s kratkim umetnikovim življenjepisom in razlago nastanka in vsebine dela v slovenski, v francoski in v angleški jezikovni verziji.

V promocijskih akcijah, ki sta jih vodila urednik Lado Pohar in dr. Iztok Durjava v letih 1995 do 2000 so bile izvedene naslednje predstavitve originalnega Kobetovega taboriščnega taroka in/ali ponatisnjene Piatnikovega Spominskega taboriščnega taroka v originalnem formatu 6x9 cm v :

- Holocaust Museum, Washington, ZDA, februar / marec 1995.
- Pentagon, Vojni muzej, Washington, ZDA, marec 1995.
- Predstavitve Kobetovega taroka kot del umetniške instalacije, Muzejski salon – kulturni semenj, Benetke, Italija, april 1996.
- Octave Chanute Aerospace Museum Fondation, Rantoul, Illinois, ZDA, 1996.
- Predstavitve Kobetovega taroka kot del umetniške inštalacije, Mednarodna konferenca o holokaustu, Stockholm / The Stockholm International Forum on the Holocaust, 26.-28. 1. 2000 (Glej podrobni seznam I. na strani 22)

..... in po letu 2000 ?

V letu 2001 so se v Nemčiji prvič namenili postaviti razstavo Kobetovih kart. Za to so se odločili takoj po "odkritju" Spominskega taboriščnega taroka. Poleg predstavitve originalov so tokrat organizatorji želeli nastopiti tudi z zbirko v "nazidnem", klasičnem stilu, s povečanim formatom, s foto-reprodukcijami do Din A3 = 30x40 cm. Premierna razstava v Nemčiji je bila v kraju medvojnega dogajanja, v Überlingenu, kjer je umetnik doživel delovno taborišče, kar je upodobil v svojem delu. Organizator razstave je bila civilna združba "Dokumentationsstätte Goldbacher Stollen und KZ Aufkirch in Überlingen e.V." pod vodstvom predsednika Oswalda Burgerja in podpredsednika Ulricha Kleinerja. V pripravah in na otvoritvi smo s krajevnimi organizatorji sodelovali: Dušan Jež, Atelje "Fotografija", Ljubljana, kot pobudnik, oblikovalec, fotograf in postavljalavec razstave; Muzej novejše zgodovine Slovenije iz Ljubljane s predstavnikoma direktorico dr. Marjeto Mikuž in dr. Iztokom Durjavo; ter pisec teh vrstic, kot bivši interniranec, živa priča iz KZ Überlingena z vsebinsko zasnovo razstave. Predstavnik muzeja sta omogočila snemanje in izvedbo reprodukcij, izposojajo in zavarovanje originalov, dala strokovno pomoč in v sodelovanju s SID – Skupnostjo internirancev Dachaua iz Celja poskrbela za izvedbo denarnih poslov. Dr. Iztok Durjava, umetnostni zgodovinar, je imel uvodno predavanje o slovenskih slikarjih, ki so ustvarjali svoja dela z medvojno taboriščno tematiko. Otvoritve sta se udeležili dediča po pokojnem umetniku, hčerka Alenka Šenica z možem inž. Viktorjem in sin Jurij Kobe, inženir arhitekt s soprogo dr. Mojco Brecelj-Kobe.

V letu 2002 je bila prva ponovitev razstave fotoreprodukcij v formatu 30 x 40 cm; v kraju Weingarten, v Nemčiji, na Visoki pedagoški šoli PHS. Obe razstavi sta programsko-tehnično uspeli, sta bili zadovoljivo gledani ter sta imeli odziv v časopisju.

Nato so sledile še ponovitve v Italiji, v Sloveniji, v Belgiji in ponovno v Nemčiji. (Glej podroben pregled predstavitev II. – obdobje do leta 2007 na straneh 62 in 63)

Promocijski projekt - slovenski delež

Idejni projekt za premierno predstavo v Nemčiji leta 2001 naj bi je predpostavljala čezmejno sodelovanje na relaciji Slovenija – Nemčija, po geslu "Evropa brez meja". Slovenska stran bo je tehnično izvedla razstavo, sodelovala z vsebinsko tematiko in bo je zagotovila našo udeležbo na otvoritvi.

Priprave za razstavo v Nemčiji

V okviru priprav na razstavo sem za domače promocijske potrebe napisal informativno brošurico Pot trpkih spominov – Via dolorosa. Opremil sem jo z razpoložljivimi zgodovinskimi podatki, s slikami in s skicami domačih in tujih avtorjev, ki so več let prizadevno sodelovali pri zbiranju zgodovinskega gradiva o požganem taborišču KZ Aufkirch v Überlingenu. Namen brošurice je bila predstavitev avtorja in njegovega Taboriščnega taroka slovenski javnosti, napoved razstave, informacija institucijam ter akvizicija pri potencialnih donatorjih.

Zgodba na taroku in njen zapis " Pot trpkih spominov - Via dolorosa"

Boris Kobe je narisal doživetja iz treh taborišč: iz KZ Dachaua, iz KZ Überlingena in iz KZ Allacha. Če njegove motive smiselno časovno razporedimo, se pred nami pokaže povezana zgodba. Zgodbo sem imenoval "Pot trpkih spominov", dodal sem še naziv "Via dolorosa". "Ein Kreuzweg der Häftlinge", kot se je ob prvem ogledu kart vzhičeno izrazil raziskovalec lokalne zgodovine, predmetni učitelj, zgodovinar Oswald Burger. To je bila, poleg čudenja nad izdelkom, prva konkretna ocena, ki sem jo dobil ob podaritvi primerkov "Spominskega taboriščnega taroka" našim nemškimi in italijanskimi prijateljem ob srečanju na vsakoletni komemoraciji v Überlingenu in v Birnauu. Gospod Burger je takoj odkril bistvo in vso resnico Kobetovega sporočila. Vendar se temu ni čuditi. V dolgoletnih povojnih raziskavah koncentracijskega taborišča KZ Überlingen/(Aufkirch) in gradbišča Goldbacher Stollen je, kot najbolje poučen vodilni raziskovalec, dojel vso tragičnost narisanih motivov. Pred njim na mizi je ležala kompletna "fotoreportaža" v barvah. To odkritje je bilo zanj krona vseh prizadevanj in raziskav, predvsem pa

potrditev doseženih rezultatov večletnega dela mladih lokalnih raziskovalcev. Tudi mene je prevzelo navdušenje ob tako živahni reakciji. "Ein Kreuzweg" sem spremenil v bolj smiselni izraz "Via dolorosa" in ga uporabil za podnapis najini, Kobetovi in moji zgodbi. Predvsem tudi glede na žrtve taborišča, ki so bili pretežno Italijani.

Zgodba je torej Kobetov, časovno in krajevno smiselno urejeni slikovni zapis, skladen z zaporedjem dogodkov, motivov na 22 tarokih. V brošurici "Pot trpkih spominov – Via dolorosa" si karte sledijo po tem načelu (ne pa po rastoči vrednosti rimskih števil!). Moja zapisana zgodba v obliki "dnevniškega zapisa" komentira posamezne motive na tarokih in je namenoma kratka. Omejuje se le na neposredne zaznave ob pogledu na motiv. Pri poglobljenem študiju detajlov odkrivamo še marsikaj, kar na prvi pogled ostaja prikrito.

Kobetov likovni in moj pisani zapis je razumeti kot izjavo dveh preživelih prič. Tretja priča je jetnik Milan Vidmar, ki je bil očividec Kobetovega risanja v Allachu. Delo torej ni navadna, stereotipna ilustrirana zgodbica na temo koncentracijskih taborišč, ampak je svojevrstni, s podpisom avtorja overjeni dokument časa in kraja, v katerem se je porajal.

Posledice težkega prisilnega dela in nehumanih pogojev bivanja.

Tragika nečloveškega izkoriščanja prisilnih delavcev bo bolj razumljiva, če pogledamo na stopnjo smrtnosti v "naši komandi". V sedmih mesecih obstoja taborišča je zaradi posledic težkega dela , zaradi bolezni in predvsem zaradi podhranjenosti, podleglo do vrnitve v domovino (t.j.do konca leta 1945) okrog 44% jetnikov, računano na stalno povprečno delovno posadko blizu 800 mož. Računano na število vseh, okoli 1200 mož, ki "so šli" skozi taborišče, oziroma so delali v rovih, pa je odstotek blizu 29%. Preživeli ocenjujemo, da se več kot 350 sotrpinov ni vrnilo v domovino! Slovencev nas je bilo skupaj z Istrani okrog 60. Slovenskih žrtev je bilo 15 ali 25%. Nota bene: registrirana smrtnost v Dachauu je bila "le" 15,32 %! Vir: ISBN 3-87490-524-1 Brüssel/München.

Oznake "okrog-okoli-blizu-več kot" pomenijo usklajeno mnenje enajstih bivših slovenskih taboriščnikov iz KZ Überlingena. Možne so le približne ocene, saj ne obstajajo popolni nemški dokumenti. Naša ocena je nastala leta 1985, po obisku gospoda Oswalda Burgerja v Ljubljani. Kasnejše nemške raziskave in zbrani podatki podpirajo naše ocenjene navedbe o številu žrtev. Na prvi pogled so velike razlike med našimi in nemškimi številkami. Vendar gre razlika na račun našega upoštevanja daljšega časovnega obdobja in lociranja umrlih na širše področje. Bivši jetniki vključujemo v oceno žrtev delovnega taborišča v Überlingenu ves čas do konca leta 1945 ter vse lokacije, kjer so za posledicami izčrpanosti in bolezni umirali naši sojetniki: v Überlingenu, v Saulgauu, v Dachauu, v Allachu ter na transportih iz Überlingena v neznano smer. Upoštevamo torej vse žrtve, ki so umrle kot žrtve "Taborišča smrti", kot je KZ Überlingen poimenoval naš blok-kapo Alfred Hübsch v svojem poročilu Sodišču za vojne zločine v Nürnbergu.

E P I L O G

V letu 2003 sta predstavnika BdA/VVN = Zveze antifašistov/združenja preganjanih po nacizmu, iz Ravensburga v Nemčiji, Josef Kaiser in Enzo Savarino (sicer tudi vodilni v IG Metall Friedrichshafen) prenesla razstavno zbirko Kobetovih foto-reprodukcij/povečav iz Nemčije v Italijo. Ob 60-letnici organiziranega boja za osvoboditev so italijanske organizacije pod okriljem Comitato Colle del Lys iz Rivolija postavile, v okviru 4-dnevnega programa prireditev, v prostorih Eco-muzeja na Colle del Lys / Piemont, tudi Razstavo upora in dodatno Razstavo o usodi deportiranih – s témo Boris Kobe, Taboriščni tarok. Prireditve so se udeležili: gospa Tatjana Cavazza-Marušič in njen soprog gospod Tomaž Marušič, kot prevajalca razstavnih besedil na ekspanatih v italijanščino, ter pisec tega sestavka, Anton Jež. Meseca septembra je bila zbirka Borisa Kobeta vrnjena v Slovenijo.

Za leto 2004 predvidevam ponovitve razstave v domovini, če se bodo pojavili interesenti. Nekaj predhodnih in-

formacij vzbujajo upanje, da obstaja tudi pri nas interes za tako razstavo, ki daje, glede na pripravljeno trojezično: nemško, italijansko in slovensko tekstualno gradivo, z informativnimi katalogoma v nemškem in v slovenskem jeziku, ob možnosti tudi nabave** Piatnikovih kompletov Kobetovega taroka, izvirno predstavitev nastanka in vsebine Kobetove likovne stvaritve ne samo domačemu, ampak tudi tujemu obiskovalcu. V tem smislu računam predvsem na področji, ki mejita s sosednjima deželama, z Italijo in z Avstrijo, oziroma ležita ob turističnih severnih in zahodnih evropskih vpadnicah.

V Ljubljani, na Silvestrovo 2003/ 04

A. J.

*Opomba: ** Karte lahko kupimo na sedežu: ZZB ... NOB Slovenije, Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana, ali v Muzeju novejši zgodovine Slovenije, Celovška 23, 1000 Ljubljana. Cena v maju 2009 je 9,60 €.*

Foto Verena Struckat, Überlingen

Überlingen 5. 10. 2001. Maturantki Vereni Struckat sem, kot bivši Kobetov sojetnik na prisilnem delu v taborišču KZ Überlingen/ (Aufkirch), za njeno uspešno opravljeno maturitetno nalogo na témo Überlingen – KZ Vergangenheit 1944/45, podaril "Piatnikov" ponatis Kobetovega Spominskega taboriščnega taroka.

Spominska plošča pred rovi v Goldbachu.

Birnu 1998/99, KZ-pokopališče. Delegati: Tone Gortnar, dr Dušan Biber in A. J. ob polaganju vencev organizacij ZZB in SID Slovenije.

4. DEL

Anton Jež, Poročila z razstav (2004 – 2005 – 2007)
Dušan Jež, Fotokronika razstav, 2. del, (2001 – 2002–
– 2003 – 2004 – 2005 – 2007)

**Občasna poročila o razstavah* foto-reprodukcij
Taboriščnega taroka avtorja Borisa Kobeta**

Delovni naslov*: Boris Kobe, Taboriščni tarok - VIA DOLOROSA
Takšno poimenovanje je bilo potrjeno z glasovanjem v planinskem
zavetišču na Colle del Lys, v spomin na žrtve delovnega taborišča
KZ Überlingen / (Aufkirch), med katerimi je bilo največ Italijanov.

Poročilo za leto 2004

V tem letu sta bili odprti dve razstavi. "Spomladanska" je bila odprta dne 21. aprila v Galeriji Zorana Mušiča, na Gradu Dobrovo na Dobrovem v Goriških brdih, v organizaciji Goriškega muzeja iz Kromberka. "Poletno" razstavo je odprl Loški muzej iz Škofje loke, v okroglem stolpu Loškega Gradu dne 8. julija 2004. Trajali sta po dva meseca. Izpolnila so se pričakovanja glede zanimanja za obiske. V obeh primerih je bilo med obiskovalci precej zamejcev, predvsem Italijanov. Pestra pa je bila udeležba predvsem v Škofji Loki, kjer je bilo mnogo gostov, iz 23 držav, od Kitajske, Kanade, Združenih držav Amerike, preko Argentine in Izraela do Avstralije. Največ je bilo Italijanov, Špancev, Belgijcev in Nemcev, poleg Slovencev, ki so se odzvali najbolj številno. V knjigi vtisov Loškega muzeja so podani priložnostne izjave, pohvale in predlogi.

Zaključek: Zanimanje za ogled razstave je spodbudno. Nujno pa bo treba ustreči željam tujih obiskovalcev in jim ponuditi, poleg dosedanjih jezikovnih variant (slovenske, nemške in italijanske) tudi še angleško, špansko in francosko verzijo komentarjev na eksponatih, zgibank z osnovnimi podatki o predmetu razstave, o avtorju ter o Spominskem taboriščnem taroku. Hitro so pošle tudi vse prodaji namenjene karte, 50 kompletov Kobetovega Spominskega taboriščnega taroka. Lahko bi jih prodali več.

Razstavniki eksponati so trenutno uskladiščeni, opremljeni s trojezičnimi komentarji (SLO - I - D). Drugo leto, ob 60-letnici osvoboditve Dachaua, prireditve bodo kot običajno v aprilu in maju, bo zanimanje za razstavo zelo verjetno veliko. Vprašanje je: Kdo bo poskrbel za dopolnilne komentarje v angleščini, v francoščini in v španščini? Problem, ki mu dosedanja skromna denarna podpora, ob prizadevnem amaterskem delovanju skupinice zanesenjakov, ne ponuja dovolj optimizma za nadaljevanje promocije. Nastopa čas, ko bosta potrebni širša družbena podpora in vključitev večjih strokovnih institucij. Projekt je dal rezultate in je v prelomni, zaključni fazi.

Ljubljana, 30.10.2004.

A. J.

Vabilo na razstavo Taboriščnega taroka Borisa Kobeta – VIA DOLOROSA 2001 v NEMČIJI / ÜBERLINGEN 2001

Ausstellung der Sparkasse 2001

Thema:

*„Das Tarockspiel
von Boris Kobe“*

(KZ Dachau, Überlingen, Allach)
Gemalt 1945

Vom 8.–26. Oktober 2001
in der Kundenhalle
der Sparkasse Bodensee Überlingen,
Münsterstr. 2

Täglich während der Öffnungszeiten.

Zur Eröffnung der Ausstellung laden
wir Sie und Ihre Begleitung
am Freitag, 5. Oktober 2001,
um 19.00 Uhr
in die Kundenhalle
recht herzlich ein.

Der Verein Dokumentationsstätte
Goldbacher Stollen und KZ Aufkirch
in Überlingen e.V.

Der Vorstand der Sparkasse

Sparkasse Bodensee

Sehr geehrte Damen und Herren,

am Abend vor der Ausstellungseröffnung wird der Kunsthistoriker Dr. Iztok Durjava aus Ljubljana die Ausstellung in der Sparkasse in einen größeren Zusammenhang stellen.

Dr. Durjava spricht am Donnerstag, den 4. Oktober um 18.00 Uhr im Nebenzimmer des Gasthaus Engel auf der Hofstatt Überlingen zum Thema „Slowenische Lager-Kunst aus Gonars (Italien) und Dachau“.

Nach dem etwa einstündigen Lichtbildervortrag besteht beim gemeinsamen Abendessen im Engel die Gelegenheit zur Begegnung mit den slowenischen Gästen.

FOTOKRONIKA RAZSTAV v letih 2001 do 2007

nam s slikovnimi vstavki in z dodanimi komentarji posreduje podatke o evropskem sodelovanju na ohranjanju spomina o dogajanjih v koncentracijskih taboriščih z razstavo fotoreprodukcij Taboriščnega taroka Borisa Kobeta. Avtorja razstave Dušan in Anton Jež sta v sodelovanju z lokalnimi združenji Dokumentationsstätte Goldbacher Stollen und KZ Aufkirch in Überlingen e.V. ter VVN/BdA Ravensburg/Oberschwaben in IG Metall iz Friedrichshafna postavila razstave v Nemčiji, v Italiji, v Sloveniji in v Belgiji.

Na strani 85, slika desno zgoraj: Überlingen, 04. oktober 2001. Prva razstava foto-povečav taboriščnega taroka Borisa Kobeta v Nemčiji je bila postavljena v hišni galeriji Sparkasse Bodensee. Na sliki je slovenska ekipa: mentor, umetnostni zgodovinar, kustos dr. Iztok Durjava, avtor zasnove Pot trpkih spominov Anton Jež, ter realizator eksponatov fotograf in oblikovalec Dušan Jež. Postavljeno razstavo bodo predali naslednji dan organizatorju razstave, to je združenju Dokumentationsstätte Goldbacher Stollen und KZ Aufkirch in Überlingen e.V.

Združenje iz Überlingena je na predvečer otvoritve razstave 4. 10. 2001 pripravilo tudi javno predavanje dr. Iztoka Durjave o med vojno ustvarjenih umetniških delih slovenskih internirancev v italijanskih in v nemških zaporih in v taboriščih.

Slika desno spodaj: Überlingen, 05. oktober 2001. Predaja postavljene razstave zgodovinskega taroka Borisa Kobeta, interniranca, prisilnega delavca v KZ Überlingen/(Aufkirch), zadovoljnima prirediteljema: gostitelju-upravitelju Sparkasse Bodensee Alfredu Boonekampu in organizatorju, predsedniku združenja Dokumentationsstätte Goldbacher Stollen und KZ Aufkirch in Überlingen e.V. Oswaldu Burgerju, učitelju, lokalnemu zgodovinarju, raziskovalcu, pisatelju ter vsestranskemu pobudniku in soorganizatorju spominskih aktivnosti.

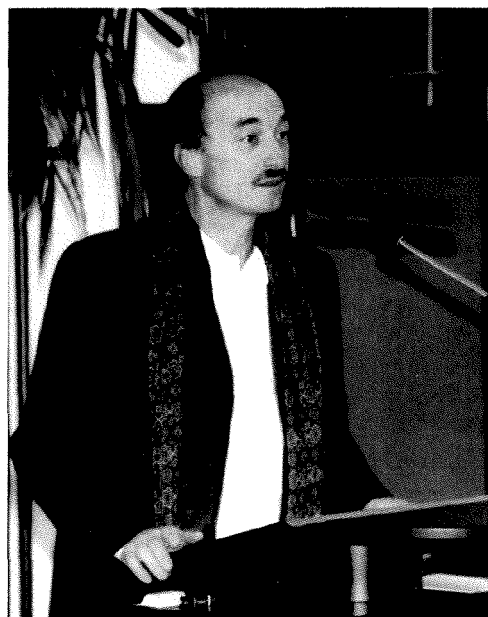
Razstava je bila odprta za povabljene goste 5.10. 2001. Za javnost je bila odprta do 26. oktobra 2001.

1.

ÜBERLINGEN 2001

Prva slovensko-nemška predstavitev umetniškega dela Borisa Kobeta – Taboriščni tarok z razstavno zbirko fotoreprodukcij – povečav, z delovnim naslovom:..... VIA DOLOROSA 2001
Galerija: Kundenhalle Sparkasse Bodensee, od 5. do 26. 10. 2001

Na strani 86, slika levo zgoraj: Uvodni pozdrav in nagovor ob otvoritvi razstave dne 5. 10. 2001 je imel gostitelj, predstojnik Sparkasse Bodensee Andreas Nebelung (na sliki desno). Tematski referat je v nadaljevanju podal Oswald Burger, ki je poleg predstavitve Kobetovega Taboriščnega taroka v originalu iz leta 1945, v ponatisu iz leta 1995 ter v foto-povečavi predstavil tudi svojo četrto razširjeno in spremenjeno izdajo knjige Der Stollen. V novi izdaji sta ponatisnjena tudi Kobetov Taboriščni tarok s komentarji po tekstu dr. Iztoka Durjave in avtorjevi - Burgerjevi opisi prizorov na kartah kot povzetek spominov iz intervjuja s Kobetovim sojetnikom Antonom Ježem.

(Opomba: Knjiga Der Stollen je do leta 2009 učkala že 8. naklado!)

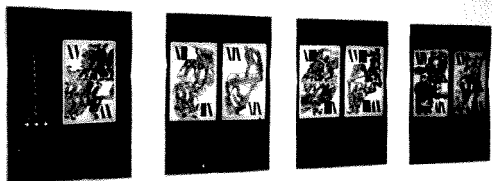

Slika zgoraj: Avtor razstavnih eksponatov-fotopovečav, fotograf Dušan Jež, samostojni kulturni delavec, drži v roki originalno Kobetovo tarok karto. Celoten komplet originalov je bil po zauslugi Muzeja novejše zgodovine Slovenije iz Ljubljane glavna atrakcija razstave.

Slika na strani 86, levo spodaj: Pogled na del avditorija. Med povabljenimi gosti sedijo, v prvi vrsti z desne strani: prof. Jurij Kobe, dipl. inž. arh, sin pokojnega profesorja Borisa Kobeta, pokojnikova hčerka Alenka Šenica, poleg nje soproga sina Jurija dr. Mojca Brecelj-Kobe in soprog gospe Alenke Viktor Šenica, dipl. inž. str. V drugi vrsti (pod sliko) spoznamo dr. Iztoka Durjavo, ki je kot strokovni mentor na projektu in predavatelj sodeloval pri postavitvi razstave.

Razlage ... Vprašanja ? ... Pojasnila.....

Umetnikova izpoved je vsekakor zanimiva!

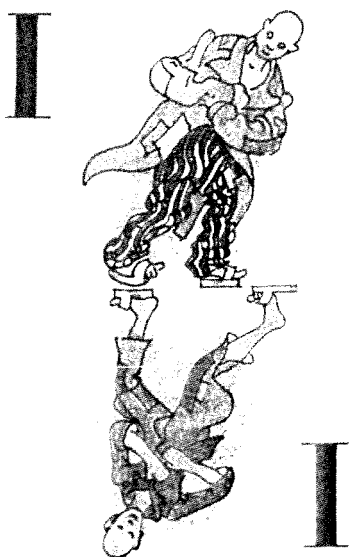

Panorama: Premierna postavitev VIE DOLOROSE 2001

Lepak za razstavo Taboriščnega taroka
Borisa Kobeta – VIA DOLOROSA 2001 v
NEMČIJI / ÜBERLINGEN 2001

 AUSSTELLUNG

VOM 8. BIS 26. OKTOBER 2001

„DAS LAGER - TAROCKSPIEL VON BORIS KOBE“

(KZ-Lager Aufkirch/ Überlingen, Dachau, Allach)

Eröffnung: am Freitag, 5. Oktober 2001, um 19.00 Uhr
in der Sparkasse Bodensee, Überlingen, Münsterstrasse 2

Dokumentationsstätte
Goldbacher Stollen und
KZ Aufkirch in Überlingen e.V.

Sparkasse Bodensee

www.sparkasse-bodensee.de
info@sparkasse-bodensee.de

Vabilo na reprizno otvoritev razstave
Borisa Kobeta – VIA DOLOROSA 2001 v
NEMČIJI / WEINGARTEN 2002

PÄDAGOGISCHE HOCHSCHULE WEINGARTEN

Rektor

Pädagogische Hochschule • Kirchplatz 2 • 88250
Weingarten

Weingarten, den 01.10.02

**Ausstellung „Das Lager-Tarockspiel von Boris Kobe“ vom 17. Oktober bis
9. November 2002 in der Pausenhalle der Pädagogischen Hochschule**

Sehr geehrte Damen und Herren,

zur Eröffnung der erwähnten Ausstellung am Donnerstag, dem

17. Oktober 2002, um 17 Uhr in der Pausenhalle (Schlossbau – Erdgeschoss)

lade ich Sie herzlich ein. Folgendes Programm ist vorgesehen:

- Begrüßung der Gäste und kurze Vorstellung der Ehrengäste, Herrn Dipl. Ing. Anton Jesch und Herrn Dusan Jesch aus Ljubljana
- Einführungsvortrag von Herrn Dipl. Paed. Werner Bux, Geschichtslehrer an der Realschule Überlingen
- Rundgang durch die Ausstellung mit Gelegenheit zum Gespräch mit Herrn Dipl. Ing. Anton Jesch und Herrn Dusan Jesch
- Umtrunk mit kleinem Imbiss

Die Ausstellung ist erstmals im vergangenen Herbst in Überlingen gezeigt worden. Um welche Bildergalerie es sich dabei handelt, können Sie der beiliegenden Kopie des Berichtes entnehmen, der am 18. September 2001 in der Überlinger Ausgabe des „Südkurier“ erschienen ist. Wir haben in diesem Jahr die Ausstellung deshalb nach Weingarten geholt, weil wir meinen, dass Sie auch an unserer Pädagogischen Hochschule gezeigt werden soll. Zum einen ist der Künstler Boris Kobe selbst viele Jahre Hochschullehrer gewesen. Zum anderen ist die Auseinandersetzung mit der Geschichte des Außenlagers Überlingen-Aufkirch des KZ Dachau für alle Hochschulmitglieder, vor allem aber für Wissenschaftler und Studierende sowie für die Schulen unserer Region unter mehreren Aspekten von besonderem Wert. Auch darauf wird Herr Bux, selbst ein Absolvent unserer Hochschule, in seinem Vortrag eingehen. Besonders freue ich mich aber, dass ein Überlebender des KZ Dachau, der beim Bau des Überlinger Stollens hat Zwangsarbeit leisten müssen, die Mühe der langen Anreise aus Slowenien auf sich nehmen und uns Gelegenheit geben wird, mit ihm über die Exponate und seine Erinnerungen zu sprechen. Begleitet wird Herr Dipl. Ing. Anton Jesch von seinem Sohn Dusan, der in Ljubljana als Photograph arbeitet und der die Exponate graphisch bearbeitet hat.

Mit freundlichen Grüßen

(Prof. Dr. Rudolf Meissner)

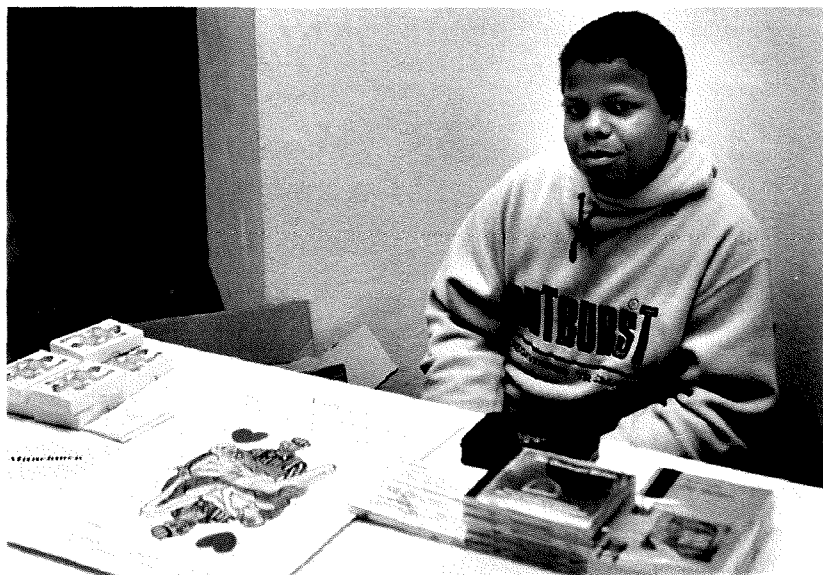
Druga slovensko-nemška predstavitev umetniškega dela Borisa Kobeta – Taboriščni tarok z razstavno zbirko fotoreprodukcij – povečav, z delovnim naslovom:..... VIA DOLOROSA 2001
Galerija: Pausenhalle PHS Weingarten, od 17. 10. do 9.11. 2002

Na strani 92, slika levo zgoraj: PHS Weingarten 17. oktober 2002. Pausenhalle na Pedagoški visoki šoli. Na popoldanski otvoritvi sodelujejo: profesorski zbor in predstavnika študentov ter povabljeni zunanji gostje. Prireditelj razstave je bil rektor dr. Meissner, glavni organizator pa upravni direktor ustanove Ulrich Kleiner, sicer pa tudi podpredsednik združenja Dokumentations-stätte Goldbacher Stollen und KZ Aufkirch in Überlingen e.V, ki je pozdravil udeležence.

Opomba: Razlog za majhno udeležbo večjega števila študentov nam je bil pojasnjen s tem, da imajo študentje v popoldanskem času predpisane učne obveznosti. Ogled razstave jim bo omogočen med odmori v dopoldanskem času. Pouk na tem veličastnem kolegiju z internatom obiskuje sice okrog 2000 študentov. Razstava je bila odprta do 9. novembra 2002.

Slika levo spodaj: Strokovni referat o umetnikovem delu je imel profesor Werner Bux, dipl. pedagog, diplomant ustanove PHS in sodelavec Združenja/Üb. Profesor Werner Bux sedi v prvi vrsti ob presledku, desno.

Pausenhalle PHS Weingarten. Najmlajši pomočnik na otvoritvi Felix Kleiner je prevzel vlogo prodajalca informativne brošure Der Stollen in ponatisnjenih kart Spominskega taboriščnega taroka. Tiskala jih je tiskarna Piatnik & Söhne, Wien 1995, založila pa GEMA, Ljubljana.

Lepak za reprizno postavitev razstave
Borisa Kobeta – VIA DOLOROSA 2001 v
NEMČIJI / WEINGARTEN 2002

Ausstellung

"Das Lager-Tarockspiel von Boris Koba"

vom 17. Oktober bis 9. November 2002
in der Pausenhalle der Pädagogischen Hochschule

Eröffnung am 17. Oktober um 17.00 Uhr
in der Pausenhalle (Schlossbau - Erdgeschoss)

Weingarten

Vabili VVN/BdA in Associazione Comitato
Resistenza Colle del Lys ob 60- letnici
začetka bojev za osvoboditev Italije v letu
(1943 + 60 =) 2003

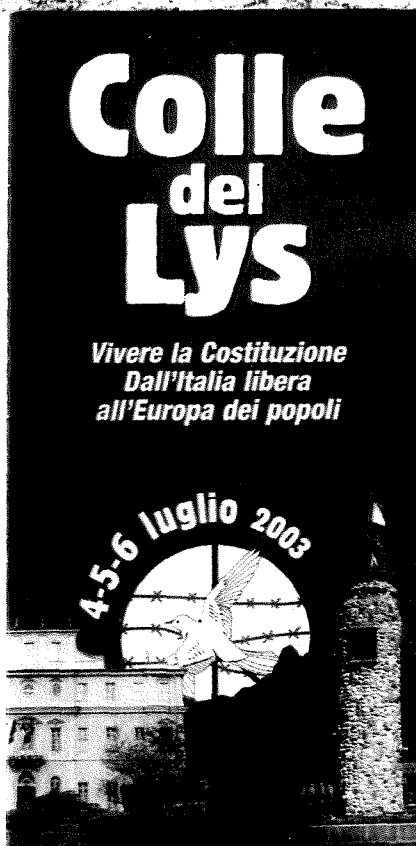

Programm 2003

- 4.7. 19.00 Rivoli / Hotels
Begrüßung / Programm
- 21.00 Almese
Chor La Roca'd Cavour
- 5.7. 09.30 Jugendkonferenz EuroLys
oder
Gewerkschaftshaus Torino
-Aktuelle pol. Lage in Italien
- 17.00 Rivoli
Empfang des Bürgermeisters
- 20.30 Colle del Lys
Eröffnung Ausstellungen
- Widerstand: Bruno Carli
- Deportation: Jez-Slowenien
- 22.00 Konzert
- 6.7. 09.00 Colle del Lys
- Buch 100 Cremonesi: Kiro
- Bürgermeisterversammlung
- Jahrestag des Widerstandes
- 10.00 Gedenkveranstaltung
- 12.00 Mittagessen
- 16.00 Filarmonica San Marco

VVN-BdA

Ravensburg/Oberschwaben
Riedleparkstr. 13
D-88045 Friedrichshafen
www.telebus.vvn.de

Tretja, slovensko-nemško-italijanska predstavitev umetniškega dela Borisa Kobeta -Taboriščni tarok z razstavno zbirko fotoreprodukcij-povečav, z delovnim naslovom:..... VIA DOLOROSA 2001 Galerija: L'Ecomuseo na Colle del Lys, od 4. do 6. julija 2003

Razstavne eksponate je na Waldburgu /D, kjer so bili uskladiščeni na domu Ulricha Kleinerja, prevzel Enzo Savarino in jih prepeljal v Italijo, v L'Ecomuseo na Colle del Lys. Z italijanskimi podnapisi so eksponate ob postavitvi opremili: prevajalca Tatjana in Tomaž Marušič ter Anton Jež, ki so se tudi udeležili tradicionalne julijske slovesnosti na gorskem prelazu, ob spomeniku odpora oziroma spomeniku 2024 žrtvam treh dolin. Slovesnosti s polaganjem vencev in s številnimi prireditvami v spomin na medvojnne boje in na številne padle italijanske partizane in na žrtve med civilnim prebivalstvom organizirajo vsako leto Italijanske protifašistične organizacije, sodelujejo pa tudi nemške organizacije VVN/BdA, IG Metall in DGB, ter pobrateni mesti sosednjih držav: Rivoli / To - Italija in Kranj iz Slovenije.

Ob tej priložnosti je bil izroččen Enzu Savarinu italijanski prevod manjše razstavne zbirke Kobetovega taroka s komentarji (Mini Via dolorosa 2003), ki je bila izdelana glede na opozorilo, da bodo ob postavitvi velike lokalne RAZSTAVE ODPORA, dopolnjene z zbirko VIA DOLOROSA 2001, verjetno nastopile prostorske težave. Vendar je bil problem rešen tako, da je bila velika zbirka Borisa Kobeta, s fotoreprodukcijami – povečavami Taboriščnega taroka – VIA DOLOROSA 2001, postavljena na pokriti verandi muzeja. **Glej sliko Eko-muzeja na strani 97, desno zgoraj.**

Na strani 97, slika desno spodaj: Vljudnostno srečanje in prijateljski pogovor s predsednikom združenja Comitato Resistenza Colle del Lys iz Rivolija Carlom Mastrijem, na druženju po opravljenih slovesnostih, pod skupno streho velikega šotora, kjer smo bili vsi povabljeni "prepuščeni" veliki gostoljubnosti organizatorjev trodnevnih in nočnih prireditev. Compagnu Carlu sem podaril komplet Kobetovih spominskih kart.

V spomin se mi je vtisnila predvsem veličastna baklada, ko so se, proti polnoči drugega dne, dolge kolone z baklami iz treh dolin: Valle di Susa, Lanzo in Sangone e Chisone združile na prelazu in se v popolni tišini povzpele na bližnje travnato pobočje. Bil je veličasten prizor. Kar me je najbolj očaralo, je bilo dogajanje, ki je potekalo v popolni tišini, pod zvezdnatim nebom, med gorskimi vrhovi.

Foto iz: luglio 2003, newsletter dell'associazione resistenza colle del lys, fotocomposizione e stampa Graffio snc, via Abegg 43. Borgone / (To) – Italia.

Eko-muzej na Colle del Lysu

Foto Josef Kaiser & Doris, Elchingen / D

SPOMENIK ODPORA 2024 žrtvam treh dolin. Nemške in slovenske delegacije pred povorko in polaganjem vencev k spomeniku.

Po položitvi vencev in poklonitvi spominu na padle se program proslav nadaljuje z nagovori organizacij množici udeležencev.

Colle del Lys
Spomenik 2024 padlim v bojih in civilnim žrtvam odpora,
kjer so vsako leto spominske slovesnosti, na prvo nedeljo
v mesecu juliju.

Vabilo na premierno otvoritev razstave Borisa Kobeta – VIA DOLOROSA 2001 v SLOVENIJI / GORIŠKI MUZEJ 2004

Sprednja stran dvolistnega vabila na razstavo Goriškega muzeja v Gradu Dobrovo.

Vabimo vas na otvoritev razstave spominske zbirke »Via Dolorosa«. Pot trpkih spominov skozi taborišča Dachau 1944, Überlingen 1945 in Allach.

Otvoritev razstave bo na gradu Dobrovo v sredo, 21 aprila 2004 ob 20. uri.

Slavnostna govornika bosta
gospod Franc Mužič, župan Občine Brda
gospod Andrej Malnič, direktor Goriškega muzeja

Otvoritev bo zaključil dr. Iztok Đurjava, direktor Muzeja športa Ljubljana, s predavanjem
»Ustvarjanje slovenskih likovnih umetnikov v nemških in italijanskih koncentracijskih taboriščih 1941 - 1945«.

Vljudno vabljeni!

Umetniška zbirka - 2001 je foto-reprodukcija - povečava kart »Spominskega taboriščnega taroka«, katerega avtor je nekdanji dachavski jetnik, slovenski umetnik, arhitekt, profesor

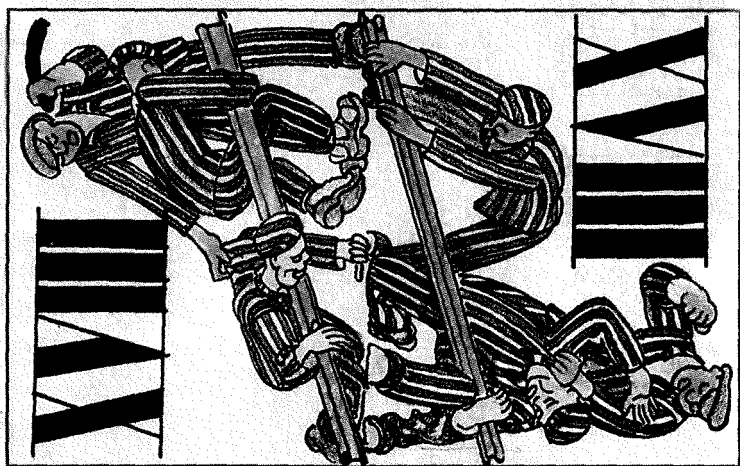
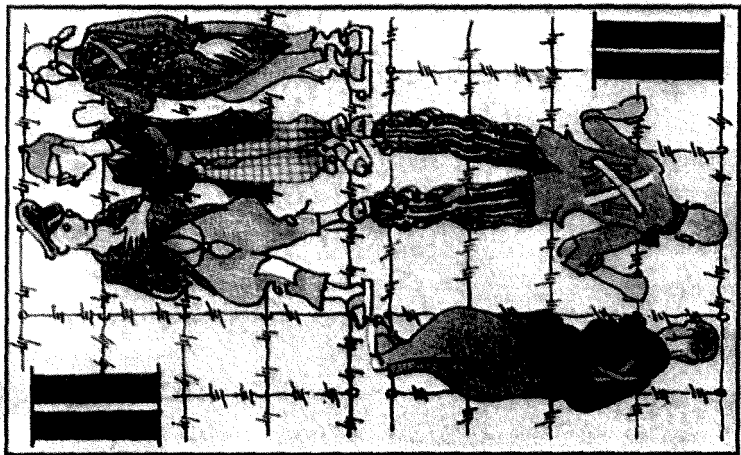
BORIS KOBE
(1905-1981)

Zbirka je svojevrsten dokument, ki na nevsakdanji likovni način na igralnih kartah, prikazuje slikarjevo osebno zgodbo iz taborišč. Je obsodba grozljivih medvojnih dogodkov in

naslednjim rodovom v
»pouk in svarilo!«

Anton Jež: vsebinska zasnova razstave
Dušan Jež: oblikovanje in fotografija

Hrbtna stran dvolistnega vabila na razstavo Goriškega muzeja v Gradu Dobrovo.

Četrta mednarodna in prva "slovenska" predstavitev umetniškega dela Borisa Kobeta -Taboriščni tarok, z razstavno zbirko fotoreprodukcij – povečav, z delovnim naslovom:..... VIA DOLOROSA 2001 Galerija Zorana Mušiča v Gradu Dobrovo, od 21. 4.– 31. 5. 2004

Razstavo Boris Kobe, Taboriščni tarok v letu 2004 je pripravil v Galeriji Zorana Mušiča na Gradu Dobrovo v Goriških brdih Goriški muzej z Gradu Kromberk pri Novi Gorici.

Na strani 102, slika levo zgoraj: Viteška dvorana na gradu Dobrovo v Goriških brdih. Pogled v avditorij ob slavnostni otvoritvi 21.aprila 2004. Razstava sama je bila v stolpu poleg galerije Zorana Mušiča, kjer domuje Mušičeva znamenita zbirka "Nismo poslednji".

Stran 102, slika levo spodaj: Otvoritveni pozdravni nagovor je imel direktor Goriškega muzeja Andrej Malnič (leva slika, levo spodaj). V strokovnem predavanju je kustos, umetnostni zgodovinar dr. Iztok Durjava predstavil bogato zbirko umetniških del iz italijanskih in iz nemških zaporov in iz taborišč (desna slika, levo spodaj).

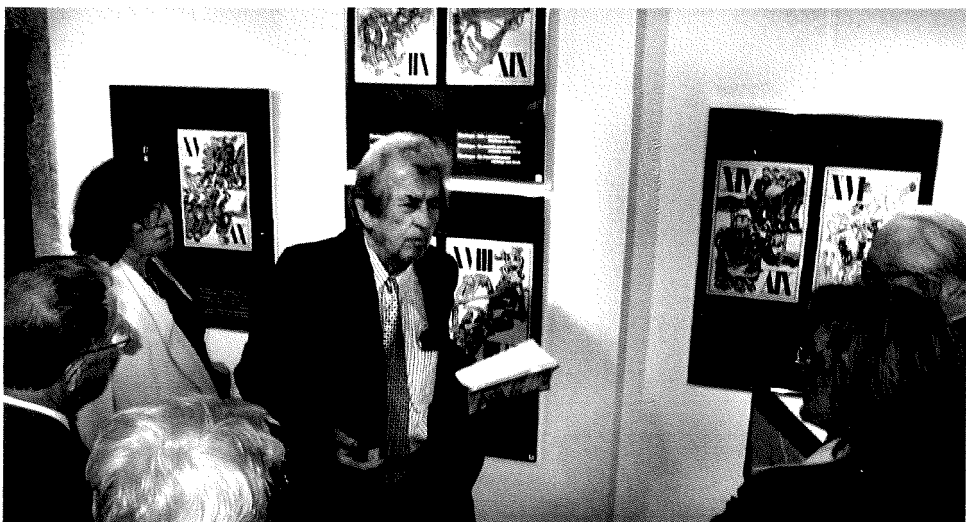
Stran 103, slika spodaj: Organizacijske priprave, vsebinsko zasnovano razstavo in postavitev razstave Boris Kobe, Taboriščni tarok je vodil višji kustos muzeja Herko Saksida. Fizično postavitev razstave so uspešno izvedle sodelavke s pomočniki iz Goriškega muzeja v Kromberku. Poleg nazidnih eksponatov fotoreprodukcij - povečav tarok kart, so bile postavljene tudi vitrine z dokumentacijo na temo Kobetovega spominskega taboriščnega taroka.

"Vaša zamisel je odlična!" se strinja tudi prizadevni organizacijski vodja razstave in strokovni mentor Herko Saksida, višji kustos GM.

Sledi še obešanje eksponatov na zid in in brisanje zasteklitve.

Sotrpin v KZ Überlingen/(Aufkirch) Leon Bernetič, dahavska številka 142380 –It., iz Marezig pri Kopru, pripoveduje o svojih doživetjih. V delovno taborišče sta prišla skupaj z Borisom Kobetom meseca marca leta 1945.

Vabilo na r e p r i z n o otvoritev razstave
Borisa Kobeta – VIA DOLOROSA 2001
v SLOVENIJI / ŠKOFJA LOKA 2004

LOŠKI MUZEJ ŠKOFJA LOKA

vas vljudno vabi
na odprtje razstave

SPOMINSKI TABORIŠČNI TAROK

Avtor umetniške zbirke je nekdanji dachauski jetnik, slovenski umetnik, arhitekt,
profesor

BORIS KOB E
(1905 – 1981)

Zbirka fotografsko povečanih kart je svojevrsten dokument, ki na nevsakdanji likovni način
na igralnih kartah prikazuje slikarjevo osebno zgodbo iz taborišč Dachau, Überlingen in
Allach v letih 1944 – 1945. Umetnikovo delo je obsodba nasilja nad prisilnimi delavci v
koncentracijskih taboriščih. Namenjeno je spominu stotinam trpinov, ki so podlegli v boju za
preživetje ter preživelim in prihodnjim rodovom v pouk in svarilo.

Odprtje razstave bo v razstavišču Okrogli stolp na Loškem gradu v

četrtek, 8. julija 2004 ob 19. uri

Slavnostni govornik:
Dr. IZTOK DURJAVA

Vsebinska zasnova razstave: Anton Jež
Oblikovanje in fotografija: Dušan Jež

Razstava bo odprta do 19. septembra 2004

Peta mednarodna in druga "slovenska" predstavitev umetniškega dela Borisa Kobeta-Taboriščni tarok, z razstavno zbirko fotoreprodukcij – povečav, z delovnim naslovom.....VIA DOLOROSA 2001 Galerija: Okrogli stolp Škofjeloškega muzeja na Gradu v Škofji Loki od 8. 7. do 19. 9. 2004

Vzporedno z razgovori za postavljanje razstave z Goriškim muzejem so potekali tudi razgovori z zainteresiranim vodstvom Škofjeloškega muzeja, predvsem z direktorjem Francem Podnarjem. Prepričan sem, da sta kulturno poslanstvo Tavčarjeve knjižnice in specifična aktivnost Društva tarokistov Škofja Loka tudi pomagali, da je bilo razpoloženje za razstavo in ob razstavi zelo razgibano, prizadevanja prirediteljev pa poplačana z obiskanostjo razstave. Vsekakor sta obe slovenski razstavi izpolnili pričakovanja organizatorjev. Zato velja pohvala obema muzejema, njihovemu vodstvu in strokovnemu osebju, za uspešno promocijo profesorja Borisa Kobeta in njegovega dela Taboriščni tarok.

Harmonikar je odigral uverturo. Sledi otvoritveni nagovor direktorja Franca Podnarja, doktor Iztok Durjava bo poročal o raziskavah na temo: Boris Kobe, Taboriščni tarok.

Še en pozdravni nagovor v preddverju okroglega stolpa.

Le kaj si je zabeležil obiskovalec razstave? Morda spet kakšno krepko na račun igralcev taroka? Gospe Ani Dolgan je namreč uspelo posneti nekdanjega dahavskega sojetnika Milana Vidmarja, pričo nastajanja kart v mesecu maju 1945. (Glej na strani 9).

Razstavo v Škofji Loki je občinstvo sprejelo z zanimanjem in je tudi postavljalo vprašanja, na katera je bilo potrebno odgovarjati. Vendar, brez vodnika po razstavi in ob pomanjkanju tiskanih večjezičnih informacij, je vedoželjnega obiskovalca težko zadovoljiti. Le slovensko-nemško-italijanski podnapisi na eksponatih in nekaj vabil s trojezičnimi komentarji ni zadoščalo. Tuji turisti so želeli več "angleščine", Španci pa tudi "španščine". Situacijo so za silo reševali Piatnikov ponatisi kart, ki so jim bili dodani ("miniaturni" = 6 x 9 cm) eseji dr. Iztoka Durjave o Borisu Kobetu in o Spominskem taboriščnem taroku v slo.-ang.-fran.-ital.-nemški verziji. Vendar je bila razpoložljiva količina kompletov kart Spominskega taboriščnega taroka hitro razprodana. V bodoče bo potrebno ustreči željam obiskovalcev

Slika spodaj : Avtor podnapisov A. J. tolmači obiskovalcem posamezne podrobnosti na risbah in razlaga povezavo prizorov z doživetjem umetnika, ki je šel skozi tri taborišča: KL Dachau, KZ Überlingen in KZ Allach., torej po isti poti spominov, kot je šel tudi avtor zapisanih komentarjev.

Foto: Vse fotografije z razstave v Škofjeloškem gradu so iz arhiva gospe Ane Dolgan iz Ljubljane.

Poročilo za leto 2005

Razstave zbirke povečanih fotoreprodukcij Taboriščnega taroka profesorja Borisa Kobeta - VIA DOLOROSA 2001.

Nemčija, Friedrichshafen - v organizaciji **Mestnega arhiva Fhn.** je bila v VHS 29. aprila 2005 odprta velika razstava na temo Zwangsarbeit in Friedrichshafen 1940 – 1945, v katero je bila 17. maja vključena, z enomesečnim odmikom zaradi zasedenega galerijskega prostora, tudi razstava slovenskega slikarja Borisa Kobeta. Razstava je bila odprta do 17. junija 2005. To je bila že 6. mednarodna razstava po premieri VIE DOLOROSE 2001 v Überlingenu. Postavitev: Jürgen Oellers, Stadtarchiv, Fhn.

Belgija, Bruxelles - Espace Atrium PHS 2nd floor European Parliament.* - Dne 13.10.2005 sta odprla dvodnevno razstavo s predstavitvijo povečanih reprodukcij umetnikovega dela Taboriščnega taroka evropska poslanca, gospod Jelko Kacin z gospo Mojco Drčar Murko. Poslanec Jelko Kacin je tudi organiziral razstavo in zbral potrebna sredstva za njeno realizacijo. To je bila že 7. mednarodna razstava VIE DOLOROSE 2001. Postavitev: Dušan Jež, Fotoatelje, Ljubljana.

Nemčija, Überlingen - Volksbank Galerie. Razstavo, z nazivom Das Lager Tarockspiel von Boris Kobe, sta pripravila in postavila Volksbank Galerie Überlingen in združenje Dokumentationsstätte Goldbacher Stollen und KZ Aufkirch in Überlingen e.V. Otvoritev razstave je bila 20. oktobra 2005. Razstava je bila odprta do 18. novembra 2005. To je bila 8. mednarodna razstava po letu 2001. Postavitev: Anton Jež, Ljubljana.

*Opomba: * Postavitev in otvoritev 7. mednarodne razstave s predstavitvijo umetnika Borisa Kobeta in Slovenije v Evropskem parlamentu v Bruslju sta omogočila:*

Prireditelj - Skupina zaveznitva liberalcev in demokratov za Evropo pod vodstvom gospoda **Jelka Kacina**, delujoča v Ljubljani in v Bruslju ter
Pokrovitelj - predsednik skupine ALDE - Alliance of Liberals and Democrats for Europe, gospod **Graham Watson**, Bruselj.

Soavtor zbirke Via dolorosa 2001 **Dušan Jež**, Fotoatelje, Ljubljana, je razstavno zbirko, zasnovano v Überlingenu/Bodensee v letu 2000 in prvič postavljeno v letu 2001, vsebinsko dopolnil, obnovil eksponate ter izvedel Transporte in postavitev razstave v Bruslju.

Ljubljana, 30. novembra 2005

Dušan, Anton Jež

Šesta (sicer tretja slovensko-nemška) predstavitev umetniškega dela Borisa Kobeta–Taboriščni tarok z razstavno zbirko fotoreprodukcij–povečav, z delovnim naslovomVIA DOLOROSA 2001. Galerija: Städtische Volkshochschule Friedrichshafen, od 17. 5.do 17. 6. 2005

Friedrichshafen, maj - junij 2005. Kot strokovna sodelavca Stadtarchiva sta dr. Christa Tholander, profesorica zgodovine in anglistike, ter Jürgen Oellers, MA, arhivar v SA, vključila v razstavo Zwangsarbeit in Friedrichshafen 1940 - 1945 tudi poglavje o prisilnem delu dahavskih pripornikov (– šucheftlingov). Ker ni na razpolago fotoposnetkov iz koncentracijskih taborišč, sta dodala razstavi tudi "ilustrirano pripoved" Borisa Kobeta Taboriščni tarok. Oba prizadevna protagonista sta s sodelavci postavila obsežno in dokumentacijsko bogato opremljeno razstavo, ki je vsebinsko temeljila na doktorski disertaciji gospe Christe Tholander, opravljeni v Konstanzi leta 2000.

Na postavljeni razstavi Prisilno delo v Friedrichshafnu med leti 1940 in 1945 so detajlno analizirani pogoji bivanja v taboriščih delavcev kot tudi njihovih družinskih članov in razmere zaposlenih na prisilnem delu v vojni industriji, v kmetijstvu in v drugih gospodarskih panogah. Razstava prikaže, na osnovi bogatega slikovnega – grafičnega gradiva in osebnih pričevanj, težke življenjske pogoje množice okrog 14.000 tujih delavcev obeh spolov, iz 28 nacionalnosti, ki so jih v vojnih letih 1940–1945 zadrževali na področju Friedrichshafna. Bila je to množica pogodbenih novačencev, prisilnih obveznikov (=obsojencev), civilnih deportirancev z zasedenih ozemelj, vojnih ujetnikov in pripornikov iz koncentracijskih taborišč.

Arhiv nima posnetka z razobešenim Taboriščnim tarokom Borisa Kobeta v razstavni galeriji VHS.

Foto: Iz arhiva ge.dr.Christe Tholander, Friedrichshafen, Nemčija.

Leta 2006 je gospa dr. Christa Tholander prejela za svoja strokovna nemško -holandska spravna prizadevanja v i s o k o nizozemsko odlikovanje, red za zasluge Oranje - Nassau

A.J.pred poslopjem Städtische Volkshochschule v Friedrichshafnu.

Po razstavi me je vodil Jürgen Oellers, M.A., sotvorec razstave.

Dr.Christa Tholander in Nizozemec Marinus Smit, ki je bil "po kazni dva meseca naš" sojetnik na delu v rovih, ob srečanju na razstavi.

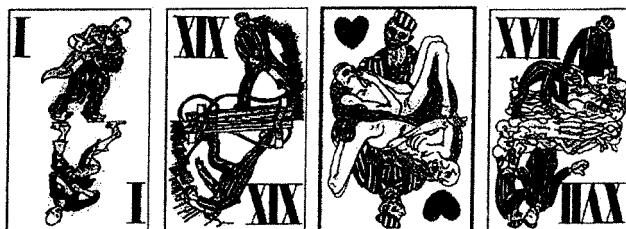
Pogovor o razstavni tematiki z gospo dr.Christo Tholander in gospodom Jürgenom Oellersom, M.A. iz Mestnega arhiva Fhn. Razstava Taboriščnega taroka Borisa Kobeta je bila razobešena kot sestavni del razstave Zwangsarbeit in Friedrichshafen 1940–1945.

Vabilo na razstavo Borisa Kobeta – VIA
DOLOROSA 2001 v BELGIJI - Prireditelja
in pokrovitelj ALDE/SID, Bruselj/ Ljubljana.

KACIN Jelko ASSISTANT

From: KACIN Jelko
Sent: 11 October 2005 16:11
To: Groupes Politiques, Mep, Assistants et Observateurs
Subject: Exhibition of Concentration Camp Tarot Cards: 13 & 14 October
Attachments: EN.pdf, FR.pdf, SL.pdf

Jelko Kacin MEP and **Mojca Drčar Murko MEP**
invite you to an exhibition on
13-14 October
of
Concentration Camp Tarot Cards

Espace Atrium
PHS 2nd floor
European Parliament

Jelko Kacin MEP will open the exhibition on
13 October at **14h00** in the Espace Atrium.

The tarot cards are the work of Slovene
artist and prisoner of war Boris Koba.

Please see attachment for more details (EN,
FR, SL)

Sedma, slovensko-nemška predstavitev umetniškega dela Borisa Kobeta -Taboriščni tarok z razstavno zbirko fotoreprodukcij -povečav, z delovnim naslovom..... VIA DOLOROSA 2001
 G a l e r i j a: Espace Atrium PHS, European Parliament, 2nd floor, 13 / 14 .10. 2005

Bruselj, Belgija, 13./14. oktober 2005. Kratkotrajno, vendar vsebinsko zgoščeno predstavitev Taboriščnega taroka Borisa Kobeta so organizirali prireditelji: evropska poslanca gospoda Jelko Kacin in predsednik ALDE Graham Watson s sodelavci iz Ljubljane in iz Bruslja. Razstavo v zgradbi Evropskega parlamenta v Bruslju so, s posredovanjem Lada Poharja in predsednika Komisije za žrtve vojnega nasilja pri GO ZZB v Lj. Hardvika Pirnovarja, ponudili in postavili predstavniki slovensko-nemškega druženja Dušan in Anton Jež iz Ljubljane in Verein Dokumentationsstätte Goldbacher Stollen und KZ Aufkirch in Überlingen, e.V., oziroma njihov pooblaščen zastopnik gospod Johann Kley, ki je bil tudi osebno povabljen v Bruselj na predstavitev kot gost prirediteljev in kot zastopnik mirovno-spravne lokalne iniciative aktivistov z Bodenskega jezera, delujočih v Združenju/ Üb.

Uradno povabilo sta odposlala slovenska člana Evropskega parlamenta: Jelko Kacin MEP in Mojca Drčar Murko MEP. Glej prejšnjo stran 114!

Slika zgoraj: Neposredna, glavna realizatorja predstavitve, poslanec Jelko Kacin in oblikovalec foto-eksponatov Dušan Jež, po jutranjem posvetu, še v "delovnih uniformah". S postavljanjem bo treba pohiteti, saj bodo obiskovalci iz Slovenije in gostje iz parlamenta pričeli prihajati na prizorišče, v veličastni Espace Atrium, že po dvanajsti uri.

Slika desno, zgoraj: Postavitev razstave fotoreprodukcij-povečav Taboriščnega taroka Borisa Kobeta – VIA DOLOROSA 2001 v atriju Evropskega parlamenta v Bruslju je izvedena. Na sliki začetni detajli: Desno visi uvodni eksponat z življenjepisom slikarja in esejem dr. Iztoka Durjave; levo, Pagat na čelu kolone tarokov.

Slika desno, spodaj: Delovni skupini Dušanu Ježu, nemškemu delegatu Združenja iz Überlingena Johannu Kleyu, ki se je tudi aktivno pridružil postavljanju razstave, in Antonu Ježu je uspela postavitev nakljub "smoli" z razbitim steklom. Po dvanajsti uri so si prvi obiskovalci že lahko ogledovali zbirko Taboriščnega taroka Borisa Kobeta in razstavljeno dokumentacijo o nastanku in o promociji fenomenalnega dela umetnika.

Pozdravni nagovor in ekspozé o nastanku in pomenu Kobetovega fenomenalnega dela je podal evropski poslanec Jelko Kacin.

Slika levo, zgoraj: Pred uradno otvoritvijo razstave sta člana organizacijskega kolegija, Hardvik Pirnovar, predsednik komisije za žrtve vojnega nasilja pri GO ZZB in U NOB Slovenije in Anica Brooks, asistentka člana EP Jelka Kacina, skrbno in z očitnim zadovoljstvom pregledala postavitev razstavne zbirke in razstavljeno tekstualno-grafično gradivo o KL Dachauu ter promocijsko gradivo o Taboriščnem taroku Borisa Kobeta.

Pozdravni nagovor je imel tudi predstavnik Nemčije gospod Johann Kley iz združenja Dokumentationsstätte Goldbacher Stollen und KZ Aufkirch in Überlingen e.V. V slovenščino je prevajala evropska poslanka Mojca Drčar Murko.

Žal nam Evropski Parlament ni mogel priskrbeti pokrite vitrine, da bi bila dokumentacija obiskovalcem samo na ogled. Interes za vsebino razstavljenih publikacij je bil velik. Obiskovalci so posegali po razstavljenih primerkih in jih skrbno pregledovali in prebirali. Razpoložljiva zaloga kart spominskega taboriščnega taroka in informativnih brošur, slovenske Pot trpkih spominov ter nemške Der Stollen, je kmalu pošla. Zato so si iznajdljivi interesenti kar sami postregli z obložene mize, kar jim seveda ni treba očitati. To je le dokaz, da je bilo zanimanje veliko, promocijskega materiala pa premalo. Nova šola za prireditelje!

Slika spodaj: Interes za poučno dokumentacijo, ki opisuje in ilustrira dogajanja, ki jih je izrisal na svojem Taboriščnem taroku slovenski umetnik, profesor Boris Kobe, je bilo izredno. Tudi sicer zelo razgledani gostje najdejo zanimive podatke, ki jim jih ponuja razstavno gradivo. Na sliki ob mizi: MEP gospa Ljudmila Novak in gospod dr. Jože Pirjevec v pogovoru s komentatorjem A. J.

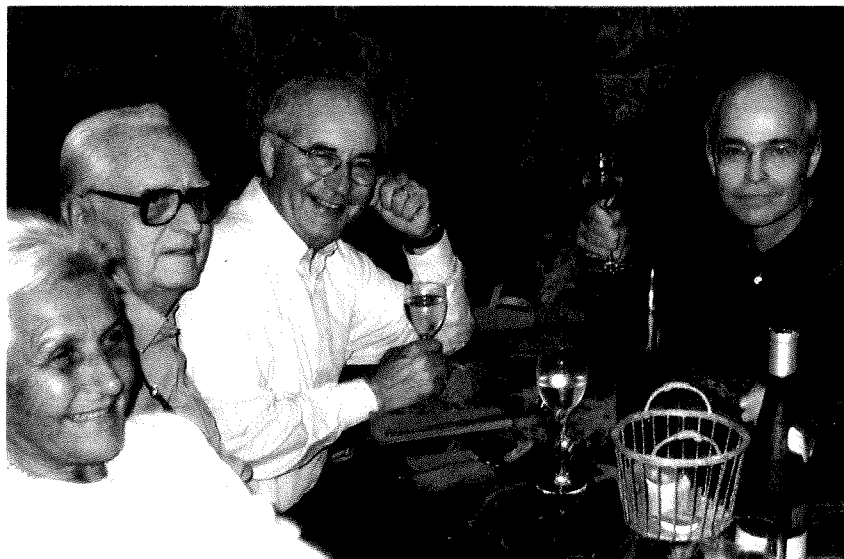

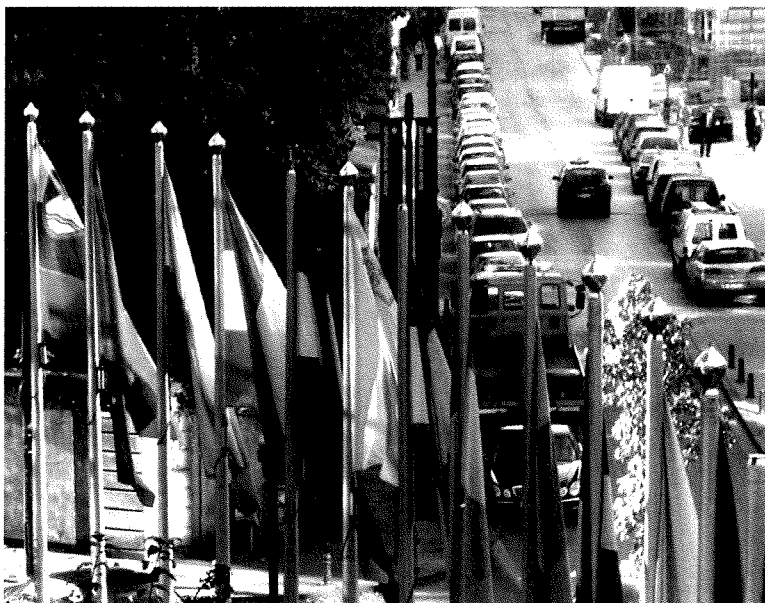
Sledila sta slavnostni napitek in spominsko slikanje s pionirjema pri ohranjanju spomina na očeta Borisa z njegovim sinom profesorjem, arhitektom Jurijem ter z urednikom izdaje Spominškega taboriščnega taroka Ladom Poharjem, sicer tudi prizadevnim akterjem za mednarodno predstavitev v Bruslju.

Kratek večerni sprehod do bližnjega gostinskega lokala.

Razpoloženje na zaključni skupni večerji je bilo nakljub utrujenosti prijetno. Sodelavec na projektu gospod Tomaž Marušič nas je posnel pri omizju s soprogo, gospo Tatjano Cavazza-Marušič, sicer tudi prevajalko besedil na razstavnih eksponatih v italijanščino.

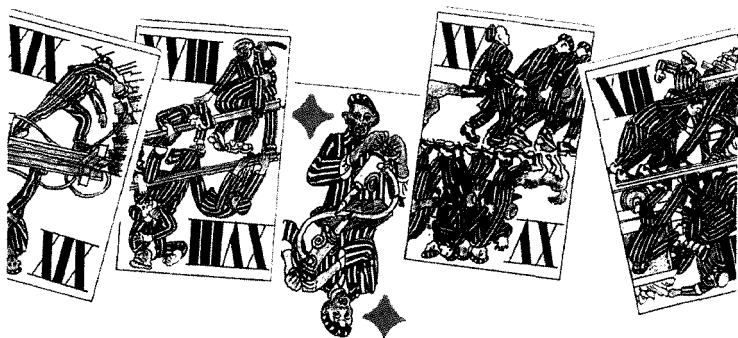
Atomium v Bruslju, 15. oktober 2005. Po uspešno izvedeni predstavitvi Borisa Kobeta in njegovega Taboriščnega taroka si je delovna ekipa pred vrnitvijo ogledala tudi to svetovno znamenitost. Žal le iz žabje perspektive, ker so opravljali na njej vrževalna dela.

Lepak za razstavo Taboriščnega taroka
Borisa Kobeta – VIA DOLOROSA 2001 v
NEMČIJI / ÜBERLINGEN 2005

Volksbank Galerie Überlingen

Verein Dokumentationsstätte Goldbacher Stollen und KZ Aufkirch

Das Lager-Tarockspiel von Boris Kobe

Ausstellung vom 20. Oktober bis 18. November 2005

Volksbank Galerie 88662 Überlingen Landungsplatz 11

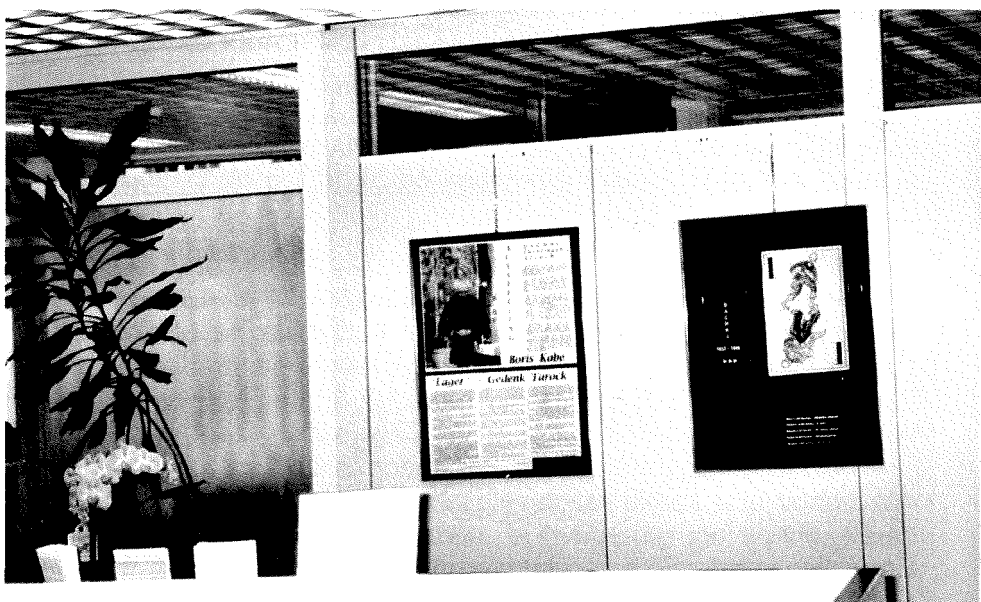
Eröffnung am Donnerstag 20. Oktober 2005 um 18.00 Uhr

Ponovitev slovensko-nemške predstavitve umetniškega dela Borisa Kobeta -Taboriščni tarok z razstavno zbirko fotoreprodukcij-povečav, z delovnim naslovomVIA DOLOROSA 2001 Galerija: Volksbank Galerie Überlingen, od 20. 10. do 18. 11. 2005.

Drugo ponovitev, reprizo razstave v Überlingenu, v galeriji Volksbanke, sta pripravila uprava Volksbanke in Združenje/Üb. Pozdravnemu nagovoru upravnega direktorja banke gospoda Hermanna Josefa Schwarzja sta na otvoritvi dodala svoje pozdrave in strokovna pojasnila še predsednik Združenja/Üb Oswald Burger in Anton Jež, ki sta prevzela tudi vodenje po razstavi.

Urejeni, razgibani galerijski prostor je učinkovito dopolnila obnovljena zbirka razstavnih eksponatov. Slovesen poudarek otvoritveni prireditvi je dodal tudi glasbeni vložek. Obnovljene podnapise je dopolnjeval še daljši zapis-komentar avtorja prenovljene zbirke Dušana Ježa, ki je bil, poleg brošure Der Stollen Oswald Burgerja, na razpolago obiskovalcem.

Uvodna pojasnila in življenjepis Borisa Kobeta.

Osrednji del razstave – okvirji s taroki

Detaji; Prizori iz Dachaua.

Zaključni 20. okvir z avtoportretom interniranca 4./5. 45 K.

Poročilo za leto 2007

KZ Gedenkstätte Dachau: Razstava Boris Kobe, Taboriščni tarok - VIA DOLOROSA 2001

Predhodne informacije, razgovori in dopisovanje sodelavcev Dokumentationsstätte Goldbacher Stollen und KZ Aufkirch in Überlingen, e.V. (Oswald Burger, Ulrich Kleiner, Anton Jež) z vodstvom dahavskega muzeja KZ Gedenkstätte Dachau (dr. Barbara Distel, dr. Michaela Haibl) o možnostih za postavitve razstave Borisa Kobeta, Taboriščni tarok se je pričelo že proti koncu leta 2006. Na osnovi prostega termina za razstavo pa so bili konkretni dogovori med ekipama Distel / Haibl / Hutzemann in Burger / Kleiner / Dušan Jež, Anton Jež o terminu in o ostalih formalnostih opravljeni v prvih dveh mesecih leta 2007. V tem obdobju je bilo tudi raziskano nedorečeno vprašanje avtorstva razstavne zbirke VIA DOLOROSA 2001. Pravne odnose je razčistil podpredsednik združenja, dipl. pravnik Ulrich Kleiner; zeleno luč pa je prižgal 23.02.07 univ.doc. Jurij Kobe, dipl.inž.arh., kot pooblaščen varuh zapuščine po pokojnem očetu profesorju Borisu Kobetu, s pismenim soglasjem za postavitve razstave v Dachauu. Razstava je bila razpisana za termine: slovesna otvoritev 29. 04. 2007; odprta za javnost od 01.05. do 30. 07. 2007.

Slovesnosti ob odprtju so se udeležili: mestni svetnik iz Münchna dr. Reinhard Bauer, predsednik Lagergemeinschaft Dachau für Deutschland. in član CID dr.h.c. Max Mannheimer, generalni konzul Republike Slovenije Alfred Killer z družino, predstavnika združenja Dokumentationsstätte Goldbacher Stollen und KZ Aufkirch in Überlingen, e.V. predsednik Oswald Burger in podpredsednik Ulrich Kleiner, ter strokovna skupina sodelavcev Dachavskega muzeja z organizacijskim vodstvom, upravnim osebjem in z zunanjimi obiskovalci muzeja, z voditeljico dr.Barbaro Distel, s kustosinjo razstave dr. Michaelo Haibl in z organizacijsko skrbnico Barbaro Hutzemann. Na dan otvoritve ob 14:00^h sem (A. J.) imel v seminarju muzeja intervju. Na vprašanja sem odgovarjal s spomini na dogodke v času agonije marca-aprila-maja 1945, ki sem jih doživljal s pokojnim kameradom, someščanom Ljub-

ljančanom, profesorjem Borisom Kobetom v Überlingenu in v Allachu. Moje pričanje so, v napolnjeni seminarski predavalnici, navzoči poslušalci sprejeli zelo čustveno. Na slovesni večerni otvoritvi razstave, v ločenem internem galerijskem prostoru muzejskega kompleksa, je bilo v nagovorih voditeljice dr. Barbare Distel in dr. Michaele Haibl predstavljeno umetniško delo profesorja Borisa Kobeta.

Prominentna gosta večera, dr. Reinhard Bauer in naš generalni konzul Alfred Killer, sta v pozdravnih nagovorih poudarila pomembnost Kobetovega avtentičnega in tudi še dandanes aktualnega sporočila kot tudi prizadevanja prirediteljev in tvorcev ter mecenov svojevrstne razstavne zbirke.

V svojem pozdravnem nagovoru sem poleg osnovne obrazložitve o nastanku opusa – Taboriščni tarok navedel tudi kronološki pregled kreiranja zbirke foto-ekspozitivov VIA DOLOROSA 2001. Navedel sem protagoniste od ideje do realizacije vseh dotakratnih (8) mednarodnih razstav. Izrekel sem zahvalo vsem, ki so bodisi s soglasji ali osebnim delom pomagali pri "odkrivanju" oziroma pri avtentičnem dojetju in razumevanju Kobetovega taroka ter pri njegovi prezentaciji širši evropski javnosti. V tem pogledu je bila tudi deveta (9) dahavska razstava Taboriščnega taroka zelo uspešna. Videle in ocenile so jo množice obiskovalcev Dachavskega muzeja z vsega sveta. To izpričujeta obe vpisni knjigi obiskovalcev (na 2 x 200 = 400 straneh!).

Gostiteljem razstave in prizadevnemu strokovnemu osebju KZ Gedenkstätte Dachau izrekam, v imenu nemško-slovenske ekipe za promocijo fenomenalnega dela Borisa Kobeta na temo koncentracijskih taborišč, priznanje za organizacijsko in za strokovno odlično opravljeno nalogo! Hvala vsem sodelavcem za vloženi trud. Hvala tudi za spodbudne besede gostov razstave, predvsem pa tudi za prijetno srečanje dr. Maxa Mannheimerja z našo mešano slovensko-nemško skupino kreatorjev in ponudnikov razstavne zbirke foto-reprodukcij Taboriščnega taroka. Sestram v samostanu Karmel se najpristrčneje zahvaljujemo za prijazno gostoljubje v hospicu in za podarjene publikacije.

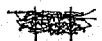
Überlingen, Ljubljana, 17. 1. 2009

A. J.

Vabilo na razstavo Taboriščnega taroka
 Borisa Kobeta – VIA DOLOROSA 2001 v
 NEMČIJI / DACHAU 2007

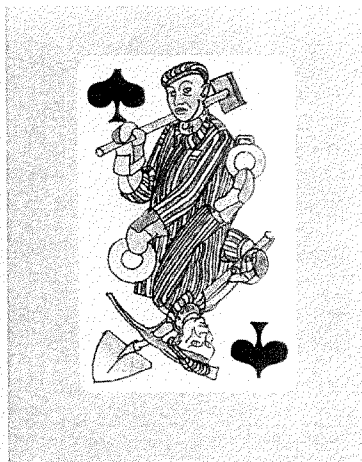
Boris Kobe (1905-1981) hatte in Ljubljana bei Jozef Plečnik und an der Académie de la Grande Chaumière in Paris Architektur und Kunst studiert, bevor ihn im Februar 1945 die Gestapo verhaftete. Er wurde nach Dachau und schließlich in das Außenkommando Aufkirch/Überlingen verschleppt, wo seit 1944 etwa 800 Häftlinge aus dem Konzentrationslager Dachau unter unvorstellbaren Bedingungen ein Stollen-system für die Rüstungsproduktion der Nationalsozialisten in einen Berg graben mussten. Boris Kobe wurde nach der Evakuierung Überlingens 1945 in Alach befreit und begann sogleich zu zeichnen. Es entstanden Portraits von Mithäftlingen, aber auch die Skizzen zu 54 Karten eines Tarockspiels. Die Karten zeigen nicht die üblichen Figuren, sondern Szenen aus dem Alltag der Häftlinge in den Konzentrationslagern. Die Visualisierung des Gesehenen und Erlebten zeigt sich als Dokumentation und als Möglichkeit, den Schrecken gleichsam »ästhetisch« zu bannen. Die Ausstellung wurde u.a. gefördert durch den Verein Dokumentationsstätte Goldbacher Stollen und KZ Aufkirch in Überlingen e.V. und das Fotoatelier Jež, Ljubljana.

Landeshauptstadt
 München
 Kulturreferat

Eine Ausstellung der
 KZ-Gedenkstätte Dachau in
 Zusammenarbeit mit dem Kulturreferat
 der Stadt München

Titelbild: »Pik-Bube« Zeichnung von Boris Kobe 1945.
 Rückseite: Boris Kobe fotografiert von Marjan Pfeiffer 1972. (Eintronsmen
 aus: Boris Kobe, architekt and painter, Ljubljana 2005).

BORIS KOBE

»Lager-Tarock«

BORIS KOBE

Einladung zur Ausstellungseröffnung

»Lager-Tarock«

Eine Ausstellung von Anton und Dušan Jež

Sonntag, den 29. April 2007, 18.30 Uhr
 Ausstellungsraum der KZ-Gedenkstätte Dachau

Es sprechen:

Dr. Barbara Distel
 Leiterin der KZ-Gedenkstätte Dachau

Alfred Killer
 Generalkonsul der Republik Slowenien

Dr. Reinhard Bauer
 Stadtrat, München

Anton Jež
 Ljubljana, Slowenien

Dr. Michaela Haibl
 Kuratorin

Musikalische Begleitung:
 Bettina Fuchs-Vierecke, Rosemarie Schmid-Münster

Zeitzugengespräch mit Anton Jež am
 So. 29. April 2007, 14 Uhr, im
 Seminarraum der KZ-Gedenkstätte

Öffnungszeiten: 1. Mai bis 30. Juli 2007
 Dienstag bis Sonntag 9 - 17 Uhr

Eine fundierte Begleitung durch die Ausstellung bieten wir
 gerne auf Anfrage an.

KZ-Gedenkstätte Dachau
 Alte Römerstraße 75, D-85221 Dachau
 Telefon: 0049-(0)81 31 88 99 70
 E-Mail: info@kz-gedenkstaette-dachau.de
 www.kz-gedenkstaette-dachau.de

Deveta slovensko -nemška predstavitev umetniškega dela Borisa Kobeta - Taboriščni tarok, z razstavno zbirko fotoreprodukcij – povečav, z delovnim naslovom VIA DOLOROSA 2001
Galerija: Ausstellungsraum der KZ Gedenkstätte Dachau, odprta od 29. 4 do 30. 7.2007

KZ Gedenkstätte Dachau 28. 4. 2007. Na predvečer 62. obletnice osvoboditve KL Dachaua in istočasne 40. obletnice posvetitve evangeličanskega cerkvenega kompleksa s spravno kapelo v bivšem taborišču, ki je bil zgrajen v neposredni bližini nekdanjega krematorija. Gostje smo se korporativno udeležili slovesne spravne maše. Po obredu je bilo v programu srečanje udeležencev in zakuska.

Na sliki spodaj: Voditeljica muzeja dr. Barbara Distel v pogovoru s predsednikom Združenja/Üb. gospodom Oswaldom Burgerjem in s slovenskima udeležencema Dušanom in Antonom Ježem.

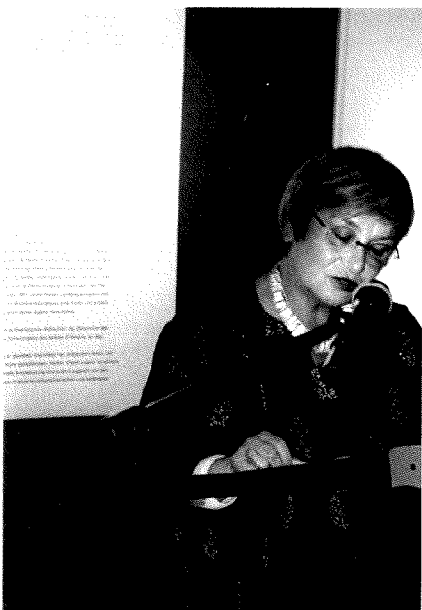
Sestra Elija Bošler je v hospicu Karmel, ob kurtoaznem obisku dr. Maxa Mannheimerja, postregla slovensko-nemško ekipo z napitkom.

V mirnem zavetju samostana je potekal sproščen razgovor s "starosto" dahavskih internirancev, z vitalnim kameradom Maxom.

Galerija v muzeju KZ Gedenkstätte Dachau, 29. 4. 2007.

Otvoritev razstave fotoreprodukcij - povečav Taboriščnega taroka Borisa Kobeta.

Pozdravni nagovor in strokovno ekspertizo na otvoritvi razstave sta imeli dr. Barbara Distel, voditeljica muzeja (zgoraj levo), in dr. Michaela Haibl, kuratorica (zgoraj desno).

Faksimile besedila s pojasnili prireditelja na razstavnem panoju v ozadju, pod naslovom Lager – Gedenk – Tarock, se nahaja na straneh 134 in 135.

B o r i s K o b e

Lager – Gedenk – Tarock

Dokumente einer Ausstellung – eine Ausstellung als Dokument

Die in dieser Ausstellung gezeigten Reproduktionen von Zeichnungen komprimieren graphisch das körperlich gewaltsam erlittene „Wissen“, das sich Boris Kobe während der Sklavenarbeit im Außenkommando „Konzentrationslager Überlingen“ eingeprägt hat. Der slowenische Architekt und Künstler Boris Kobe nutzt dabei die Struktur und die bildlichen Vorgaben eines besonders auch in Slowenien populären Kartenspiels, des Tarock, als gleichsam stützendes Korsett, um das Geschehen im Konzentrationslager zu dokumentieren. Die Figurenkarten, die im Rahmen des Spiels auch hierarchische Funktionen (etwa als Trumpf-Karten) haben, dienen als Vorlagen, um den von Gewalt, Hunger, Krankheit und Willkür geprägten Alltag im Konzentrationslager zu visualisieren.

Bildlichen Ausdruck für erlittenen Terror zu finden, wird heute gerne als Form von „Bewältigung“ verstanden. Erlittene Folter und Gewalt jedoch lassen sich nicht bewältigen. Allenfalls ist es möglich, sie zu bearbeiten. Manche der Kunstschaffenden, die die Konzentrationslager überlebten, konnten nur schweigen, oft jahrzehntelang. Boris Kobe hingegen begann mit der Bearbeitung des Schreckens sogleich nach der Befreiung. Er schuf zunächst Portraitzeichnungen der mit ihm befreiten ehemaligen Mitgefangenen. Diese Zeichnungen, die meist signiert, datiert und häufig mit dem Namen des Dargestellten versehen sind, verschenkte er an die Portraitierten, die ihr Bildnis oft bis heute aufbewahrt haben.

Wenig später, vermutlich Mitte Mai 1945, widmete sich Kobe der Darstellung des Geschehenen auf Spielkarten. Er zeichnet das am eigenen Körper und im Zusammenleben mit anderen im Konzentrationslager Erlittene mit Tusche und Wachskreiden auf. Das Spiel ist sicherlich im Wissen um die zahlreichen Illustrationsformen der Tarockkarten seit dem 16. Jahrhundert und um deren Bedeutung als Wahrsage-Karten angefertigt worden. Somit ergibt sich ein weiterer Interpretationsrahmen in der Deutung einzelner Szenen und Karten vor dem Hintergrund des Terrorsystems Konzentrationslager.

Die Ausstellung hat Anton Jež, ein Slowene, der mit Boris Kobe in Überlingen inhaftiert war, in Zusammenarbeit mit dem „Verein Dokumentationsstätte Goldbergner Stollen und KZ Aufkirch in Ueberlingen e.V.“ und mit seinem Sohn, dem Fotografen Dusan Jež, erarbeitet. Gut sechzig Jahre nach der Befreiung aus dem Konzentrationslager Dachau (Außenkommando Allach) ist sie auch Ausdruck der persönlichen Auseinandersetzung eines Überlebenden der nationalsozialistischen Konzentrationslager mit seiner Leidensgeschichte. Indem er, unterstützt von historischen Recherchen zum Außenkommando Überlingen, die Bild gewordenen Erlebnisse eines bereits 1981 verstorbenen Leidensgenossen und dessen Blick auf Gewalt und Qual im Konzentrationslager beschreibt und erklärt, erinnert und bearbeitet Anton Jež auch seine eigene Geschichte.

Facettenreich zeigt sich somit dem aufmerksamen Betrachter die Dimension des Schreckens und zugleich auch die Schwierigkeit des aktiven Erinnerns an das Erlebte durch die Opfer.

Vor dem Hintergrund dessen, was er gesehen und erlebt hat, präsentiert Anton Jež seine Interpretation der von Boris Kobe gezeichneten Karten. Damit erweist er seinem Leidensgenossen die ihm zustehende Anerkennung und fordert zugleich von den Ausstellungsbesuchern das Erinnern in konkret-dokumentarischer und erzählend-metaphorischer Hinsicht ein.

Pojasnilo prireditelja KZ Gedenkstätte Dachau:

Na razstavnem panoju v galeriji dahavskega muzeja so obrazložene okoliščine nastanka umetniškega dela Borisa Kobeta in motivi za posthumno predstavitev njegovega dela, ki je dokument časa, krajev in dogodkov, ki so vplivali na življenje prisilnih delavcev, pripornikov koncentracijskega taborišča D a c h a u v letih 1944/45. Navedeni so tudi pobudniki za postavitve razstave in realizatorji vsebinske zasnove razstave in njenega oblikovanja.

Avditorij med pozdravnim nagovorom gospe dr. Barbare Distel.

Povabljeni gostje in kreatorji prireditve na otvoritvi.

Razstava je predana javnosti na ogled. Odprta bo od maja do julija.

Sproščeni organizatoriki razstave: za strokovno kuratorstvo gospa dr. Michaela Haibl, za tehn. izvedbo gospa Barbara Hutzelmann.

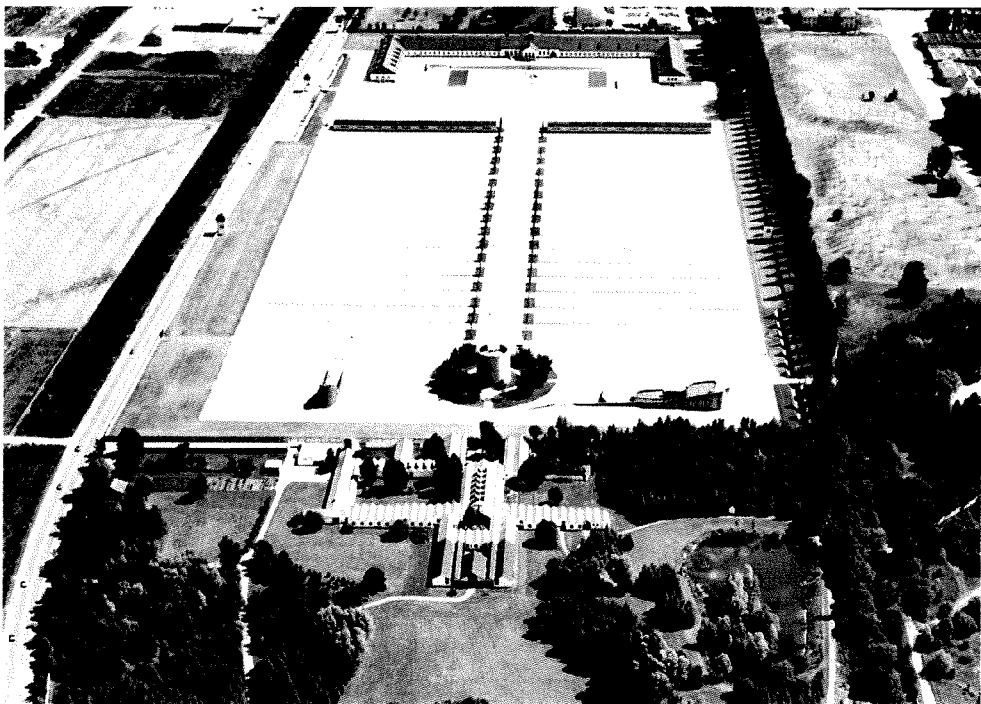
Povabljeni gostje so se razšli. Tudi oba prominentna udeleženca otvoritve razstave Taboriščnega taroka v dahavskem muzeju, gospod dr. Max Mannheimer in generalni konzul Republike Slovenije v Münchnu gospod Alfred Killer se poslavljata.

Hospic Karmel, maj 2009, Oaza mirnega, kreativnega sožitja in non stop servis na uslugo gostom muzeja KZ Gedenkstätte Dachau.

Nekdanje taborišče KL Dachau danes

Dachavski muzejski kompleks leži v velikem četverokotniku. Spodaj, levo od jezercja je samostan Karmel s hospicem. Nad njim, v rondoju je katoliška kapela, poleg nje v desnem kotu spodaj pa evangeličanski kompleks s spravno cerkvijo. Desno, proti gozdičku, vodi pot do nekdanjega krematorija. Stalna muzejska razstava je povsem zgoraj, v daljšem delu zgradbe. V desnem krajšem traktu je glavni vhod, v levem traktu pa so upravni prostori.

Slika levo, spodaj: Sestra Irmengard Schuster z gostoma, ob predaji izvodov življenjepisa Eine neue Heimat in Überlingen, avtorja gospoda Siegfrieda Kueblerja, na hrambo dahavskemu muzejskemu arhivu. Hospic deluje nepretgoma, zato je sestra Irmengard poskrbela, da smo, z njeno pomočjo, dostavili KZ muzeju dokumentacijo o Kobetovemu taroku tudi na nedeljo ali v ponedeljek, ko ima sicer osebje uprave muzeja dela prosta dneva.

Ob zaključku poročila

Za obdobje sodelovanja slovensko-nemških interesnih skupin za ohranjanje spomina na koncentracijska taborišča in na žrtve takratnih razmer, od leta 1995 (50 -letnica konca II. s.v. in osvoboditve Dachaua) do zaprtja 9. mednarodne promocijske razstave Spominskega taboriščnega taroka Borisa Kobeta v Dachauskem muzeju, podajam še nekaj sklepnih razmišljanj.

Turbulentnemu obdobju razpadanja Jugoslavije in osamosvojitvi Slovenije leta 1991 je sledilo obdobje intenzivnega sodelovanja med slovenskimi taboriščniki - dahavci in nemškimi "mirovniki" z Bodenskega jezera. Potem ko je leta 1985 gospod Oswald Burger navezal prve stike z ljubljansko skupino internirancev, prisilnih delavcev v taborišču KZ Überlingen, v "ausenkomandi" KL Dachaua, in z njihovim starosto, pokojnim dr. Gvidom Fajdigom, je sledil leta 1995 prvi obisk skupine preživelih jetnikov v Überlingenu in "delovni kontakt" med obema še neformiranima skupinama "mirovnikov". Po ustanovitvi dokumentacijskega centra "Dokumentationsstätte Goldbacher Stollen und KZ Aufkirch in Überlingen e.V." leta 1996, se je intenzivnost sodelovanja okrepila.

Srečanja somišljenikov so sprožila vrsto aktivnosti, ki jih je izvajala predvsem nemška skupina. Slovenska stran se je postopoma odzivala na izzive po sodelovanju. Ustanovni zbor Skupnosti internirancev Dachaua za Slovenijo v Dobrni oktobra 1991 in vključitev slovenskega delegata v mednarodni Dahavski komite s sedežem v Bruslju – CID sta omogočila sproščeno sodelovanje v evropskem prostoru.

Nato se je v mesecu maju 2000 "dogodil" Hagnau. Nemcem in Italijanom sem poklonil kompletne ponatisov Kobetovega Spominskega taboriščnega taroka. Zame je bilo veliko presenečenje, kako so sprejeli darilo, njegovo vsebino in sporočilo. Predsednik Združenja Oswald Burger je napovedal objavo posebnega dodatnega poglavja in ponatis

Kobetovega taroka v svoji knjižici Der Stollen. Moj spremljevalec in voznik, sin Dušan in podpredsednik Združenja Ulrich Kleiner pa sta predlagala izdelavo razstavnih eksponatov za postavitve klasične razstave s foto-povečavami tarok kart. Oba predloga sta bila realizirana že v naslednjem letu 2001, kot je razvidno iz predhodnega poročila. Do leta 2007 je bilo postavljenih in zadovoljivo obiskanih vseh devet mednarodnih razstav. Zavzetost prirediteljev in pomoč amaterskih in strokovnih sodelavcev sta bili izredni.

Osebno sem se strinjal z obema predlogoma. Zato sem sodeloval s komentarji in s podnapisi ter s pojasnjevanjem narisanih dogodkov na Kobetovih kartah. Izvedene razstave in dodatna pojasnila v raznih, tudi strokovnih publikacijah so prispevala k širšemu in boljšemu razumevanju profesorjevega dela. Promocijske predstavitve so opazno povečale poznavanje in vrednotenje fenomenalnega in enkratnega Spominškega taboriščnega taroka našega pokojnega profesorja, arhitekta Borisa Kobeta.

Njegova **epska pripoved**, avtentična po vsebini in precizna v vseh najpodrobnejših detajlih, je umetnikovo pričanje. Je enkratni dokument o takratnih nevsakdanjih dogodkih, kakršnim smo bili priče predvsem v delovnih KZ-taboriščih in na deloviščih po Evropi.

Naš priznani umetnik – dahavec Zoran Mušič je lahko v svojem ustvarjalnem zanosu, s svojo **lirično subtilnostjo** in s **senzibilnostjo** v KL Dachau skiciral le zadnje dejanje tragedije, posmrtno ostanke, človeška trupla. Na osnovi skic iz leta 1945 je nastajala pozneje njegova presunljiva, svetovno znana zbirka "Nismo poslednji".

Na Gradu Dobrovo v Goriških Brdih smo videli dela obeh umetnikov, torej tragedijo internirancev v celoti. Jih bomo še kdaj?

Ljubljana, 13. maja 2009

Anton Jež

Podatki o avtorjih in o virih

- 1) Boris Kobe, akademski slikar, arhitekt, profesor, Taboriščni tarok, Allach maj1945, umetnikove karte kot tematsko gradivo
- 2) Dr. Iztok Durjava, Muzej novejšje zgodovine, Ljubljana. Slovenski umetnik, arhitekt in slikar, prof. Boris Kobe (1905-1981), Ljubljana 1995, (esej, ponatis maj 2001)
- 3) Anton Jež, Pot trpkih spominov – Via dolorosa – skozi koncentracijska taborišča..., Lj. 2001- 2009, I. –VI. izdaja
- 4) Milan Vidmar, Spomini očividca, Ljubljana, maj 1945/2001
- 5) Adam Puntchart/Oswald Burger, Die Heimat ist weit, Drumlin Verlag, Weingarten 1983
- 6) Oswald Burger, Der Stollen, Isele Verlag, Eggingen 1996/2008, IV.-VIII. izdaja
- 7) Oswald Burger, Beiträge zur Geschichte der Bodensee-region, Band 2, Bericht in Geschichte am See 30-2
- 8) Alfred Hübsch, (bivši blok-kapo), Die Insel des Standrechts, zaprti arhiv, (Dachau / Allach 1945)
- 9) Georg Metzler, Geheime Kommandosache, Verlag Wilfried Eppe, Bergatreute 1999
- 10) O.Burger/A.Jež, Dachauer Hefte 15/1999, Verlag DH, Dachau 1999
- 11) Vlado Stopar, Dahavski poročevalec (= DP) 12/1997, glasilo Skupnosti internirancev Dachaua, Celje

Viri slikovnega gradiva

- 1) Spomenik žrtvam – Dachau, reprodukcija po DP 11/96, avtor Nandor Glid, Subotica, (avtor fotografije neznan), str.1
- 2) Spominsko obeležje - Überlingen, slika Exner / Südkurier 13. 4. 1995, str. 4
- 3) Bruno Vavpotič, Žična ograja ... zatočišče obupancev, iz skicirke 58849-J DACHAU, str. 6
- 4) Verena Struckat, posnetek "Piatnikovih" in originalnih kart Borisa Kobeta v vitrini na prvi razstavi v Sparkasse Bodensee v Überlingenu 5. 10. 2001, str.10 in 79
- 5) Portret prof. arh. Borisa Kobeta, iz arhiva profesorja Jurija Kobeta, dipl.inž.arh., Ljubljana. str. 11
- 6) Portret jetnika, iz brošurice Dachauske risbe, katalog Muzeja revolucije Slovenije, Ljubljana 1985, str. 11

- 7) Taboriščni tarok, avtor Boris Kobe, 54 pomanjšav, soglasje za objavo sta dala Jurij Kobe, dipl.inž.arh. in dr. Iztok Durjava, marec 2001, Ljubljana, str. 12 - 18
- 8) Siegfried Kuebler, KZ Überlingen /(Aufkirch), Lageplan, str. 23
- 9) Siegfried Kuebler, Anton Jež in Max Kitt, Konzentrationslager Überlingen 2002, str.24
- 10) Goldbacher Stollen, poenostavljena shema rovov iz Planskizze v knjigi Klein, hochmodern aber hiesig, Stephanus Druck GmbH, Uhldingen 1989, str. 25
- 11) Izrez turistične karte Überlingen-Mainau, po Symax Werbeagentur GmbH, Stand 11/2000 , Überlingen, str. 26
- 12) Detajl: Shema Dachavskih taborišč, zbornik 9. Auflage, Dachau 1933 –1945, Layout Johannes Segieth, 1978, str. 26
- 13) Winfried Böhm, razglednica "Die Mahnwache", 9. 11. 1992, Birnau, str. 27/28
- 14) Reportažni posnetki - fotokronika, ob katerih ni naveden avtor, so v celoti delo Dušana Ježa, samostojnega fotografa iz Ljubljane. Nastali so med leti 1995 – 2009.
- 15) Anton Jež, posnetka sta na strani 38 zg. in na strani 66
- 16) Ulrich Kleiner, posnetek s podelitve odlikovanja Oswaldu Burgerju, Überlingen, 2. 3. 2007, str. 43
- 17) Josef Kaiser & Doris, posnetek avtorja A. J. v pogovoru s Carlom Mastrijem na Colle del Lys, 6. 7. 2003. Str, 97sp.
- 18) Ana Dolgan, Ljubljana, serija štirih fotografij z otvoritve razstave na Škofjeloškem gradu, Škofja Loka 8. 7. 2004, na straneh 106-108
- 19) Fotoreprodukcija iz "newsletter dell' associazione resistenza colle del lys, luglio 2003; fotocomposizione e stampa Graffio snc, via Abegg 43, Borgone, str. 97-zg.
- 20) Iz arhiva dr. Christe Tholander, fotografija s podelitve visokega nizozemskega odlikovanja, reda za zasluge Oranje – Nassau, str. 111 zg.
- 21) Arhiv galerije Volksbanke Überlingen, november 2005. Serija petih fotografij z razstave Taboriščnega taroka Borisa Kobeta, na straneh 125-127
- 22) Jerca Šantej, barvni detajl na zunanji strani platnic
- 23) Dušan Jež, fotografije na notranji strani platnic in vse fotografije med besedili, kjer niso objavljeni avtorji
- 24) Razglednica KZ Dachau, E. Feldbauer /H. Bertram Verlag GmbH , HAAR, str. 139

Ponatis Taboriščnega taroka profesorja

Borisa Kobeta

Ob 50-letnici druge svetovne vojne, zmage nad fašizmom in osvoboditve sta komplet 54 igralnih kart taroka izdala: Muzej novejšje zgodovine v Ljubljani in Komisija za bivše politične zapornike, taboriščnike in druge žrtve vojne pri Glavnem odboru ZZB NOB Slovenije v Ljubljani. (Glej tudi na strani 74.)

Dovoljenje za ponatis besedila priloge h kartam sta dala avtor besedila dr Iztok Durjava in izdajatelj – urednik kompleta kart Lado Pohar, Ljubljana. Ponatis igralnih kart in druga avtorska dela so zaščiteni z zakonom RS o avtorski pravici in o sorodnih pravicah.

Izdaje promocijske brošure: Anton Jež, Pot trpkih spominov

Brošura Pot trpkih spominov je bila dopolnjevana z občasnimi poročili z razstav Taboriščnega taroka Borisa Kobeta v letih 2001-2009. Prvi* izdaji v letu 2001, s ponatisi* v 2002, so sledile naslednje dopolnjene izdaje:

II. * izdaja, Ljubljana-Überlingen 2003/ sept. 2004

III.* izdaja, Ljubljana, marec 2005

IV.* izdaja, Ljubljana, marec 2007

V. * izdaja, Ljubljana, april 2008

VI. izdaja, dopolnjena s Fotokroniko, Ljubljana 2009

Za ne*-prodajne-študijske namene je prvih pet* (V*) izdaj pripravil in kopiral Anton Jež, šesto (VI.) pa je dopolnil in izdal v samozaložbi Dušan Jež; oba na naslovu:

Zelenova 23, SI-1260 Ljubljana – Polje,

tel. A.J. (01) 529 32 16 in D.J.(01) 528 30 75.

Avtorske pravice zaščitene — C O P Y R I G H T!

Opomba *: Zanimirani prireditelji razstav so z dovoljenjem avtorja lahko naročili večjo količino izvodov, pod pogojem plačila oziroma povračila stroškov tiskanja ali fotokopiranja.

V s e b i n a VI. dopolnjene izdaje 2009

Anton Jež, Pot trpkih spominov, avtorske pravice so zaščitene! COPYRIGHT !

Naslovna stran, kataložni zapis	1- 2
Zahvala	3
Napoved 1. razstave in postavitve od 2001 do 2007	5
1. DEL: Boris Kobe, Taboriščni tarok	7
— Dr. Iztok Durjava, življenjepis Borisa Kobeta	11
— Boris Kobe, Reprodukcije taboriščnega taroka	12-18
— Dr. Iztok Durjava, esej o Taboriščnem taroku prof. Borisa Kobeta, KZ Allach, No 142841	19
— Predstavitve in razstave Taboriščnega taroka I.)	22
— Načrti lokacij, taborišča in delovišča	23-26
— Mednarodni stiki, komemoracije, fotokronika I.del	27-46
— Mednarodni stiki, fotokronika s komentarji, 1.del	27
2. DEL: Anton Jež, Pot trpkih spominov	47
— Dnevnik	49
— Predstavitve in razstave Taboriščnega taroka II.)	62
3. DEL: Anton Jež, Nadaljeval bom s pripovedovanjem zgodbe o mojem taborišču ...	65
— Prolog Überlingen 2000	67
— Razmišljanja, ugotovitve, poročila (do l. 2004)	70
— Promocijski projekt – slovenski delež, epilog	76
4. DEL : Anton Jež, Poročila o razstavah s fotovstavki : Dušan Jež, Fotokronika	81
— Poročila za leta 2004/ 05/ 07 in 09	82 / 109 /
— FOTOKRONIKA RAZSTAV Taboriščnega taroka Borisa Kobeta – VIA DOLOROSA od 2001 do 2007:	128 / 140
— 1. Überlingen 2001	85
— 2. Weingarten 2002	92
— 3. Colle del Lys 2003	96
— 4. Dobrovo 2004	102
— 5. Škofja Loka 2004	106
— 6. Friedrichshafen ... 2005	110
— 7. Bruselj 2005	115
— 8. Überlingen 2005	125
— 9. Dachau 2007	131
— Podatki o avtorjih in o virih	142
— Viri slikovnega gradiva	142-143
— Ponatis: Boris Kobe. Spominski taboriščni tarok	144
— Izdaje berošure: Anton Jež, Pot trpkih spominov	144
— Vsebina	145

Podatki o avtorstvu:

Anton Jež, Pot trpkih spominov – Via dolorosa, skozi koncentracijska taborišča KL Dachau, KZ Überlingen, KZ Allach. Ljubljana 2001 – 2009.

Delo je informativna brošura/ promocijski katalog na izvorno likovno temo avtorja Borisa Kobeta, Taboriščni tarok, Allach 1945.

Kobetov sojetnik v taborišču, živa priča narisanih dogodkov, avtor brošure Anton Jež, analizira motive s kart in jih poveže v kronološko urejen zapis dogodkov iz treh taborišč. Zgodbo dopolni s komentarji o okoliščinah nastanka in vsebine Kobetovega dela ter poroča o promocijskih mednarodnih predstavitvah njegovega Taboriščnega taroka.

Dušan Jež, samostojni kulturni delavec – fotograf, s fotokroniko obogati poročilo o mednarodnem sodelovanju "mirovne iniciative" in poroča, kot avtor zbirke foto-reprodukcij z imenom VIA DOLOROSA 2001, o devetih mednarodnih razstavah Taboriščnega taroka Borisa Kobeta v letih 2001 – 2007.

Izdano v samozaložbi:

Dušan Jež, Ljubljana

Lektoriranje:

profesor Andrijan Lah, Ljubljana

Oblikovanje:

Dušan Jež, Anton Jež

Grafična priprava:

Klemen Ulčakar

Tisk:

Ulčakar & JK

Naklada: 300 izvodov

Cena: 0 EUR

Originalni komplet Taboriščnega taroka Borisa Kobeta hrani Muzej novejše zgodovine Slovenije v Ljubljani, Celovška cesta 23, Pošta 1000 Ljubljana.

COPYRIGHT

V Ljubljani, julij - oktober 2009

Tiskano izdajo informativne brošure/promocijskega kataloga Pot trpkih spominov Pts 2000 -2009 so omogočili:

- s svojimi nehonoriranimi avtorskimi prispevki in storitvami: Profesor Jurij Kobe, udiar, kot zastopnik pravic dedičev avtorskega dela Borisa Kobeta: »Taboriščni tarok«; dr. Iztok Durjava, življenjepis in esej: »Boris Kobe.Taboriščni tarok«; Milan Vidmar: pričanje o nastajanju kart; Anton Jež, udsi. v pokoju: »Pot trpkih spominov«; Dušan Jež: »Fotokronika«; Siegfried Kuebler, inženir, načrta: »Lokacija -« in »Situacija KZ taborišča«;...ter vsi ostali sodelavci amaterji in institucije, ki so odstopili fotografije ali nudili potrebne informacije.

- kot donatorji:

Dokumentationsstätte Goldbacher Stollen und KZ Aufkirch in Überlingen e.V. - predsednik Oswald Burger, Nemčija.

Dediči po pokojnem očetu Borisu Kobetu: hčerke Alenka, dr. Marjana, Katarina in sin, prof. Jurij Kobe z družinami, Ljubljana.

Dušan Jež in Anton Jež z družinama, Ljubljana - Vevče.

Vsem strokovnim in amaterskim sodelavcem ter donatorjem prisrčna hvala!

V Ljubljani, 08. 03. 2010

Anton Jež

Gojenke, maturantke International Salem Collegea, zbrano poslušajo pojasnila Antona Ježa, bivšega interniranca, prisilnega delavca v KZ Überlingen/(Aufkirch) k posameznim motivom taroka Borisa Kobeta.
Überlingen, 26. 1. 2001

Foto: Dušan Jež

Gojenki International Salem Collegea Almut Berger in Alisa Piotrowsky v družbi z dr. h. c. Maxom Mannheimjerjem in Antonom Ježem po odkritju spominskega panoja na kraju nekdanjega koncentracijskega delovnega taborišča KZ Überlingen/(Aufkirch), na Kurt Hahn Strasse.
Überlingen, 26. 1. 2001

Foto: Dušan Jež

